

Andrzej Adamczyk

KOPALNIA WĘGLA KAMIENNEGO **ANNA** 1832–2018

Andrzej Adamczyk

KOPALNIA WĘGLA KAMIENNEGO

ANNA

1832 – 2018

Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna HALEGG
Krzyżanowice 2021

Recenzja
dr Bogdan KLOCH

Skład i łamanie komputerowe
Andrzej ADAMCZYK

Tłumaczenie z niemieckiego
a szczególnie trudnego XIX wiecznego
tekstu pisanego odręcznym gotykiem

Eryk MARKIEWKA

Korekta
Krystyna ADAMCZYK

Okładka
przód:
foto. Maciej PENDER
tył:
Kołodziej B.: *Kopalnia Anna na dawnej i współczesnej fotografii 1832-2004*,
Pszów 2010, s. 245.

© Copyright by Andrzej ADAMCZYK
Rybnik 2021

ISBN 978-83-64191-29-9

Wydawca
Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna HALEGG, Krzyżanowice
e-mail: oficyna.halegg@gmail.com
www.halegg.pl

Żywot kopalni można porównać do życia człowieka. I ona ma swoje narodziny, swoje lata młodości, dojrzewa nabierając sił, życia, rozmachu, potem szumi, huczy, dyszy, pełnią się przez wiele, wiele pokoleń ludzkich, wreszcie starzeje się, chyli do upadku, kona i umiera.

GWAREK, miesięcznik, organ pracowników Rybnickiego Gwarectwa Węglowego
Numer 6 luty 1939

SPIIS TREŚCI

Wstęp	5
Pszów	7
Przedsiębiorstwo Samodzielne (1832) 1842 -1903	13
Rybniker Steinkohlen Gewerkschaft, Rybnickie Gwarectwo Węglowe 1903 - 1922	24
II Rzeczpospolita Polska, Rybnickie Gwarectwo Węglowe 1922 - 1939	34
Okupacja Niemiecka 1939 - 1945	48
Polska Ludowa 1945 - 1989	52
III Rzeczpospolita Polska 1989 - 2018	78
Kopalnia Węgla Kamiennego Anna 1989 - 2004	78
Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy - Anna 2004-2016.	83
Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. Oddział Kopalnia Węgla Kamiennego Anna” w Pszowie 2016 - 2018	91
Struktury Polityczno-Gospodarcze Zarządzające Górnictwem (Rybnickim) od roku 1944 . .	98
Źródła Ilustracji	101
Bibliografia	104

WSTĘP

Kopalnia „Anna” w ciągu swojego długoletniego istnienia doczekała się już szeregu opracowań historycznych. Poza pracami dyplomowymi, maszynopisami oraz wzmiankami w prasie, ukazały się wydawnictwa zwarte. Pierwszą wydaną książką była: „Kronika Pszowa i Rydułtów 107 lat należących do parafii pszowskiej oraz opis kopalni Anna, Której 100 letni jubileusz przypada na rok 1943” Zebrał i napisał Konstanty Kowol, Pszów 1939. W książce tej w rozdziale „Teraz przystąpię do historii kopalni «Anna»” - na trzech stronach opisane są dzieje tej kopalni. Kolejna książka to: „Zarys dziejów kopalni «Anna» na tle rozwoju górnictwa węgla kamiennego w Górnośląskim Zagłębiu Węglowym 1832-1997” autorstwa Eugeniusza Ottawy. W 2002 roku wydano w Pszowie książkę autorstwa Marii Jenczmionka i Mariusza Urbasika „Kopalnia Węgla Kamiennego «Anna» w latach 1832-2002”. W 2010 roku w Pszowie wydana została książka-album „Kopalnia Anna na dawnej i współczesnej fotografii 1832-2004” autorstwa Bogusława Kołodzieja. W materiałach z XX Konferencji Naukowo -Technicznej, zorganizowanej przez SITG w Rybniku w 2013 roku, zamieszczony został referat autorów: Zygmunt Krakowczyk, Jerzy Lippa, Jerzy Grycman „Kopalnia «Anna» - obecnie w stanie likwidacji”, a na XXIV Konferencji w 2017 roku ukazał się referat autorów: Joachim Kłos, Jerzy Grycman „Kopalnia Czyżowice historia kopalni, która nigdy nie powstała, w złożu pozostał węgiel i metan”. W 2015 roku wyszła drukiem książka mojego autorstwa „Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna 1945-2014”, w której zamieściłem rozdział „Kopalnia Anna 1832-2004”. Opisałem dzieje kopalni do 1939 roku, gdyż dalszych materiałów nie miałem, a czas naglił i do opisanie tego okresu wykorzystałem fragment referatu „Kopalnia «Anna» - obecnie w stanie likwidacji” oczywiście za zgodą autorów i podaniu ich nazwisk w publikacji. W roku 2017 wyszła praca zbiorowa pod redakcją Andrzeja Kapłanka o zlikwidowanych kopalniach w rejonie Rybnika i Wodzisławia pod tytułem „Jak umierały kopalnie”, wśród jedenastu opisanych w niej kopalń jest też pozycja „KWK Anna” autorstwa Jerzego Grycmana. Wprawdzie już w 2017 roku przeprowadziłem kwerendę materiałów dotyczących Kopalni „Anna” w archiwum kopalnianym przy szybie „Leon III” kopalni „Rydułtowy” oraz w 2018 roku w Archiwum Państwowym w Raciborzu, jednak nie zamierzałem podjąć się na nowo pisania dziejów kopalni „Anna”. Uważałem, że wobec takiego nagromadzenia prac o kopalni i nie tak dawnych, z których ta ostatnia jest do nabycia, nie będzie chętnych do nabycia kolejnej książki. Przyszedł rok 2020, a z nim pandemia koronawirusa i „areszt domowy”. By się czymś zająć, podjąłem się pisania dziejów kopalni „Anna”, tym bardziej, że materiały czekały w pamięci mojego komputera.

Przystępując do pracy nad dziejami tej kopalni skupiłem się głównie na aspektach górniczych, opisując zakład jako przedsiębiorstwo wydobywcze. Świadomie pominąłem w niej szerzej rozumiane wątki historyczne, kulturowe, społeczne i socjalne, ograniczając się do najbardziej niezbędnych, mających bezpośredni związek z dziejami kopalni. Może zubożyło to pracę, ale te sprawy można znaleźć w innych specjalistycznych publikacjach. Przy pisaniu korzystałem również z materiałów zawartych w wymienionych na początku publikacjach.

Jako opracowanie typowo górnicze (napisane przez górnika dla górników), może być czasami mało zrozumiałe dla czytelnika spoza branży. Trudno jednak pisać o górnictwie bez używania fachowych terminów. Starałem się pisać językiem zrozumiałym dla wszystkich, wyjaśniając pewne określenia. Jak mi się to udało, ocenią czytelnicy. Zawsze jednak można poprosić o wyjaśnienie któregoś z krawnych, bo prawie w każdej rodzinie można znaleźć górnika.

W tym miejscu pragnę podziękować osobom, które mi pomogły przy pracy nad dziejami kopalni. Byli to:

- mgr inż. Jerzy Grycman, były główny inżynier górniczy kopalni „Anna”, autor publikacji o tej kopalni, który podzielił się swoimi materiałami historycznymi oraz poprawiał merytorycznie mój tekst,

- Bogusław Kołodziej, autor albumu o kopalni „Anna”, który umożliwił mi kopiowanie zdjęć i przysłał inne zdjęcia ze swoich zasobów,
- Maciej Pender, fotograf amator, specjalizujący się w fotografowaniu obiektów kopalnianych, który udostępnił swoje zdjęcia;
- Adam Kopczyński, entuzjasta dziejów górnictwa, który wyszukał w internecie i przesłał różne informacje i ciekawostki dotyczące kopalni „Anna”.

Z dziejami tej kopalni łączą się pewne spostrzeżenia nie ujęte w tekście. Kopalnia „Anna” była jedyną na Górnym Śląsku kopalnią, która przez całą swoją historię nie zmieniła nazwy. Właściciele się zmieniali, przynależność państwowa również, polityka się zmieniała, a „Anna” nieprzerwanie trwała w Pszowie. Drugą ciekawostką jest szyb „Richard”, który był pierwszym szybem wydobywczym kopalni założonym na tak zwanej „Starej Maszynie”, a ostatnim zlikwidowanym szybem kopalni był „Ryszard II”. Wprawdzie nie był to ten sam szyb, ale nowy zgłębiony w odległości kilkudziesięciu metrów od starego.

Dotychczasowe moje publikacje:

Reden Mariahilf, biertułtowskie Kopalnie, Rybnik 2005 - dostępna na stronie internetowej Śląskiej Biblioteki Cyfrowej: <https://www.sbc.org.pl/dlibra>

Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792-1967-2011, Warszawa 2011 - dostępna na SBC

Dzieje Kopalni Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna, Kopalnia Charlotte 1806-1945, Rydułtowy 2012 – dostępna na SBC

Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna 1945-2014 (1792, 1806, 1832), Rydułtowy 2015 - dostępna na SBC

Dzieje parafii świętego Jacka w Radoszowach, Rydułtowy 2017 - dostępna w parafii

Dzieje górnictwa w Orzeszu, Mikołów 2020 - dostępna na rynku.

Współautorstwo:

Koleją z Katowic do Raciborza, dwa wydania: Rybnik 2006, Rybnik 2013

Prace zbiorowe:

150 lat kolei w Rybniku, Rybnik 2007

Zatapianie i odwadnianie zlikwidowanych kopalń południowo-zachodniej części Górnośląskiego Zagłębia Węglowego, Katowice 2013.

Jak umierały kopalnie, Rybnik 2017 - dostępna na rynku

Szlakami zabytków techniki ROW, Rybnik 2019 - dostępna na rynku.

Referaty w wydanych materiałach z konferencji naukowych organizowanych przez SITG w Rybniku z lat 2000-2019.

Andrzej Adamczyk
Rybnik, 2021

PSZÓW

Pszów - miasto w południowej Polsce, w województwie śląskim, w powiecie wodzisławskim. Położone jest na najwyższym wzniesieniu Płaskowyżu Rybnickiego (311 m n.p.m.), w bliskim położeniu takich miast jak: Rybnik, Wodzisław Śląski, Radlin Racibórz, Rydułtowy, Jastrzębie-Zdrój, Żory.

Pszów mógł istnieć już w XII wieku albo i wcześniej jako wieś książęca. Pierwsza wzmianka o Pszowie pochodzi z dokumentu wystawionego 20 stycznia 1265 roku, w którym Władysław książę opolski sprzedał sołectwo Psow Richolfowi w celu przeniesienia go na prawo niemieckie¹. Ten występuje również pod imieniem Herr Rychelwus de Psiow w dokumencie z 9 kwietnia 1306 roku jako świadek przy sporządzaniu testamentu przez księcia raciborskiego Przemysława². Bardzo wcześnie w Pszowie był już kościół, gdyż w dokumencie z 1308 roku wystawionym przez księcia raciborskiego Leszka, jako świadek występuje Albert rektor kościoła w Pszowie³. Można przyjąć, że była już tam parafia należąca do dekanatu Żory, wymieniona najwcześniej w dokumencie z 1376 roku⁴. Kościół drewniany pod wezwaniem Wszystkich Świętych mógł się znajdować w centrum wsi. Na południe od zabudowań wsi znajdowała się kaplica Świętego Krzyża, wzmiankowana po raz pierwszy w 1679 roku, a rozebrana w 1811 roku⁵.

1. Pszów na mapie z około 1750 roku. Przy nazwie Pschow widać obecny kościół, a poniżej kwadracikiem zaznaczony jest folwark. U dołu mapy widać starą kaplicę.

2. Pszów na ilustracji z 1740 roku. Widać zabudowania dworskie z „zamkiem”, a po prawej, drugi murowany już kościół parafialny.

Pszów dzielił los księstwa raciborskiego. W 1327 roku książę raciborski Leszek złożył w Opawie hołd lenny królowi Czech Janowi Luksemburskiemu i księstwo znalazło się pod władzą Czech. Z kolei w 1526 roku Korona Królestwa Czeskiego dostała się w ręce dynastii Habsburgów⁶. W międzyczasie w miejscu drewnianego, zbudowano kościół murowany również pod wezwaniem Wszystkich Świętych. Znajdował się on w centrum wsi, po zachodniej stronie dworu, w miejscu obecnego rynku. Pierwsza pewna wiadomość o tym kościele pochodzi z 1652 roku⁷.

Okolo 1730 roku Pszów stał się miejscem pątniczym, w związku z uznaniem wizerunku Matki Bożej za cudowny. Do Pszowa ściągały liczne rzesze pątników i postanowiono wybudować nowy, większy kościół. Budowę rozpoczęto w 1743 roku, w bardzo burzliwym czasie. Rok wcześniej zakończyła się tak zwana I wojna śląska, kiedy to Prusy napadły w 1740 roku na Śląsk i go opanowały. Habsburgowie próbowali Śląsk odbić i doszło w latach 1744-45 do II wojny śląskiej, z której Prusy wyszły zwycięsko i Śląsk stał się częścią państwa pruskiego⁸. W tym okresie trwała budowa kościoła, który został poświęcony w 1747 roku, a stary kościół rozebrano. Rozbudowa i wyposażanie kościoła trwała około 100 lat.

3. Kościół pątnicy w Pszowie w 1864 roku.

Zawada znajdowały się źródła wody siarkowej i według podań miejscowej ludności woda ta miała właściwości uzdrawiające. Źródłami tymi zainteresował się właściciel Pszowa i Zawady Gustav Gottlob von Wrochem, który zlecił

Pszów był wioską rolniczą, a jego mieszkańcy byli społecznością obciążoną powinnościami wobec właścicieli wsi. W latach 80. XVIII wieku Pszów liczył 34 siodłaków (pełnorolnych), 58 zagrodników (średniorolnych) i 10 chałupników (małorolnych), ogółem 486 mieszkańców. Wszyscy byli poddani księcia Lichnowskiego. We wsi był duży folwark, w którym mieszkańcy odrabiali powinności, dwa młyny wodne, kościół i szkoła⁹. Od XIX wieku zaczęła rozwijać się działalność pozarolnicza. W drugim dziesięcioleciu XIX wieku Pszów liczył 34 siodłaków, 58 zagrodników, 13 chałupników, ogółem 705 mieszkańców - od 1810 roku ludzi już wolnych. We wsi znajdowała się szkoła i kościół oraz 8 zabudowań dworskich, składających się z folwarku, owczarni i gorzelni. Wydobywano gips, który był mielony w młynie wiatrowym oraz wapien z piecem wapienniczym. Do mielenia zboża służyły dwa młyny wodne¹⁰.

W sąsiadującej z Pszowem miejscowości

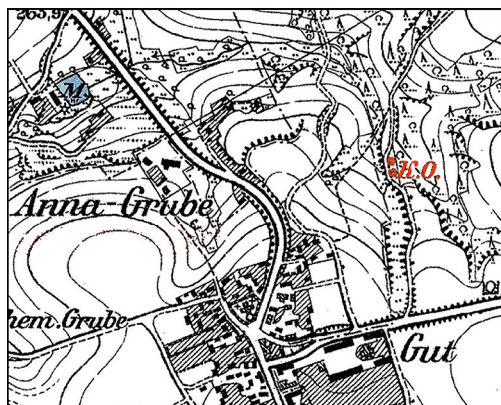
4. Zawada i Kokoszyce z kąpieliskami Sophienthal i Wilhelmsbad zaznaczonymi kółkami, na mapie z 1827 roku.

przeprowadzenie badań laboratoryjnych wody. Po stwierdzeniu, że woda ta ma właściwości lecznicze, w 1805 roku założył w Zawadzie zakład zdrojowy „Dolina Zofii” *Sophienthal* nazywany też „Łaźnie Zofii” *Sophienbad*. Źródła siarczane odkryto również z graniczącym z Zawadą przysiółku Wypandów należącym do Kokoszyc. Właściciel Kokoszyc, Wilhelm August von Zawadzki, po wykupieniu tam gruntu w 1810 roku założył kąpielisko „Łaźnie Wilhelma” *Wilhelmsbad*. Kąpieliska te szybko nabrały rozgłosu i przybywali tam kuracjusze nie tylko z Górnego i Dolnego Śląska. Uzdrowisko *Sophienthal* przestało istnieć około 1850 roku po pożarze, który zniszczył prawie wszystkie zabudowania. Uzdrowisko *Wilhelmsbad* nadal dynamicznie się rozwijało i nazywane nawet było Górnos Śląskim Łądkiem (Łądek Zdrój), lecz z początkiem lat 60. zaczęło upadać. Prawdopodobnie powodem tego było założenie w 1861 roku nowoczesnego zakładu leczniczego w obecnym Jastrzębiu-Zdroju *Bad Königsdorf Jastrzemb*. Kuracjuszy w *Wilhelmsbad* było coraz mniej, gdy w 1864 roku z usług kąpieliska korzystało 94 kuracjuszy to w 1880 odwiedziło je 18 gości i w tym roku uzdrowisko zakończyło działalność¹¹. Ten epizod wspomniany jest z tego powodu, gdyż w późniejszym czasie w kopalni pojawiła się woda siarkowa, a miejscowości te w swojej historii należały przez pewien okres do Pszowa.

Pszów w 1840 roku łącznie z Pszowskimi Dołami liczył 1431 mieszkańców¹². W 1842 roku w Pszowie została uruchomiona kopalnia węgla kamiennego o nazwie „Anna”. Zgłosił ją już 29 lipca 1832 roku w Królewskim Górnos Śląskim Urzędzie Górniczym w Tarnowskich Górach Ferdynand Fritze aptekarz z Rybnika, a nadanie, czyli zezwolenie na eksploatację, uzyskał 24 listopada 1840 roku. Z małego zakładu kopalnia rozwinęła się w duże przedsiębiorstwo, stając

5. Kopalnia wapienia i wapienniki przy szybie „Johannes” w latach 60. XIX wieku.

6. Druga połowa lat 80. XIX wieku. Czynny wapiennik z piecami (K.O.) na wschód od kopalni.

się głównym źródłem utrzymania mieszkańców Pszowa i sąsiednich miejscowości. W 1861 roku Pszów liczył 1301 mieszkańców i 170 domów mieszkalnych, a Pszowskie Doły - 520 i 87 domów. W tym czasie nadal w Pszowie wydobywano gips krystaliczny, który był mielony w młynie z napędem parowym o mocy 12 koni mechanicznych. Gips eksportowano do Austrii, a zwłaszcza do Wiednia, gdzie miał duże powodzenie. Stosowany był także do nawożenia pól. Wydobywano również wapień, który wypalano w trzech piecach wapienniczych i służył jako materiał budowlany, zwłaszcza do wodoodpornej zaprawy używanej między innymi

7. Początek XX wieku. Kopalnie wapienia nieczynne.

przy budowie tunelu kolejowego w Rydułtowach, ale również do nawożenia pól. Jedną z kopalń wapienia znajdowała się po zachodniej stronie szybu „Johannes” kopalni „Anna” i w latach 60. były przy niej dwa piece wapiennicze¹³. W drugiej połowie lat 80. wapiennik ten nie był już czynny i zlikwidowane były piece, a czynna była kopalnia wapienia z dwoma piecami po wschodniej stronie kopalni „Anna”. Eksploatacja wapienia trwała prawdopodobnie do przełomu XIX i XX wieku. Świadczy o tym mapa z początku XX wieku, na której pierwszy z wymienionych wapienników był zasypyany, a drugi też już był nieczynny, gdyż nie było przy nim pieców. O lokalizacji gipsolomów brak informacji¹⁴.

Po zakończeniu eksploatacji wapienia w Pszowie, jeśli mowa o większych przedsiębiorstwach, funkcjonowała kopalnia oraz wspomniany już majątek ziemski, którego obszar pod koniec XIX wieku wynosił 767 ha. Z początkiem XX wieku został poddany parcelacji i jego obszar zmalał do 540 ha i w takiej wielkości około 1908 roku majątek nabyło Gwarectwo Węglowe Charlotte w Czernicy *Steinkohlengewerkschaft Charlotte in Czernitz*, właściciel obecnej kopalni „Rydułtowy”. Po nabyciu tej kopalni w 1930 roku przez „Rybnickie Gwarectwo Węglowe” majątek, ale już z obszarem 313 ha, stał się własnością tego Gwarectwa. Taki stan rzeczy trwał do 1945 roku, kiedy majątek został znacjonalizowany i tak powstało w Pszowie Państwowe Gospodarstwo Rolne¹⁵. Istniało ono do 1972 roku, kiedy zwolniono pracowników i przeniesiono do innych PGR-ów, głównie do Krzyżkowic, rozdysponowano maszyny innym PGR-om, grunty przejęła Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa i rozpoczęto wyburzanie zabudowań dworskich, które trwały kilka lat¹⁶.

W 1910 roku Pszów zamieszkiwało 2117 osób, w tym używających języka niemieckiego 205, polskiego 1893 oraz 19 dwujęzycznych. Analogicznie w Pszowskich Dołach - 1429, niemieckiego - 181, polskiego - 1213, dwujęzycznych - 23 oraz innego języka - 12, a w obszarze dworskim w Pszowie - 146, niemieckiego - 3, polskiego - 141, dwujęzycznych - 2¹⁷.

Po I wojnie światowej (1914-18) na Górnym Śląsku doszło do niepokoїв społecznych, dwóch powstań i 20 marca 1921 roku odbył się plebiscyt, który miał określić przynależność państwową Górnego Śląska. W Pszowie zagłosowano: na 1639 uprawnionych zagłosowało 1608, z tego za Polską 1172, za Niemcami 435 głos nieważny 1; Pszowskie Doły: uprawnionych 1129, zagłosowało 1117, za Polską 778, za Niemcami 338, nieważny 1; obszar dworski Pszów: uprawnionych 160, zagłosowało 151, za Polską 101, za Niemcami 50¹⁸. Ostatecznie 3 lipca 1922 roku powiat rybnicki, a z nim Pszów jako gmina wiejska, zostały przejęte przez administrację polską.

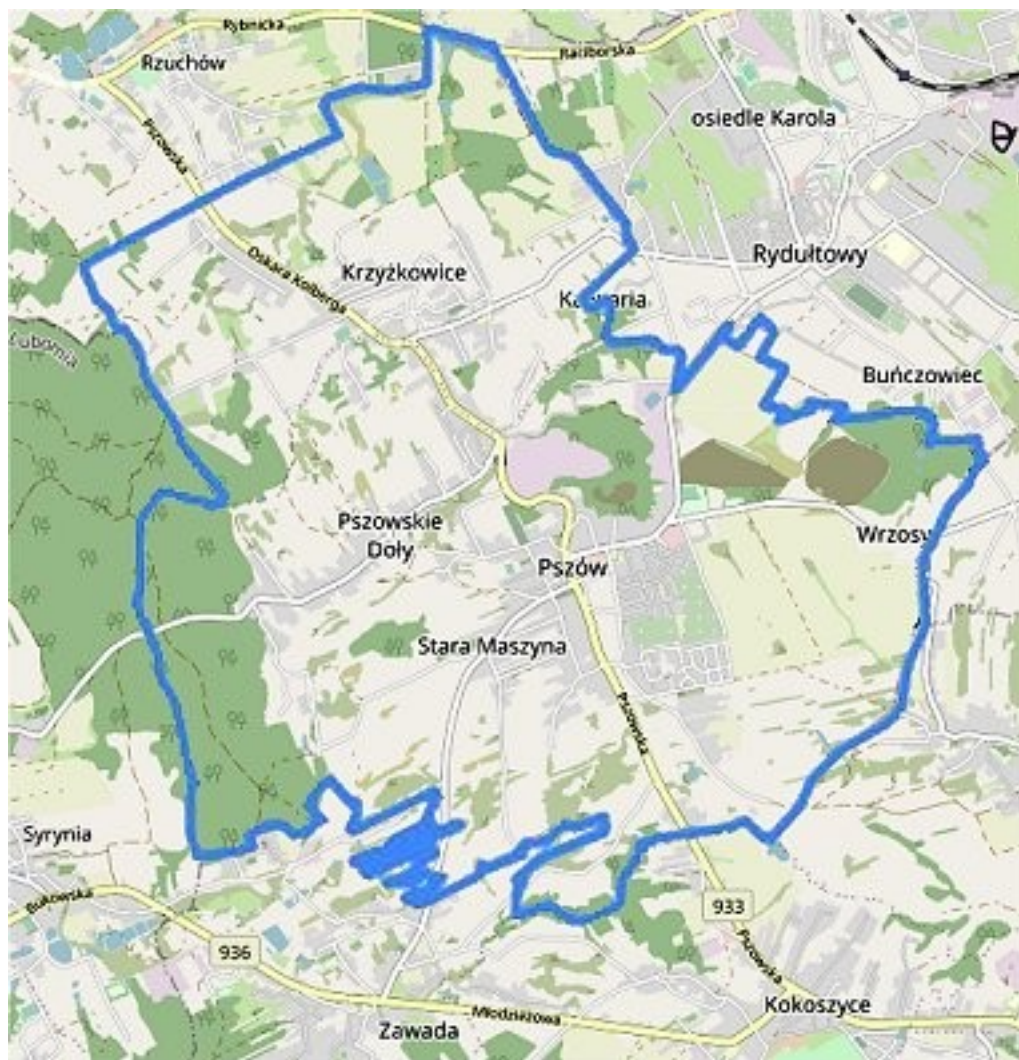
Obszary dworskie z dniem 1 sierpnia 1924 roku zostały włączone do gmin wiejskich. Przydział obszaru dworskiego Pszów był dość skomplikowany, i tak: część położoną pomiędzy gminami Pszów, Pszowskie Doły i Syrynia przyłączono do gminy wiejskiej Pszowskie Doły; część położoną pomiędzy gminami Rydułtowy Dolne i Krzyżkowice, na której znajdował się szyb „Ignacy”, do gminy wiejskiej Rydułtowy Dolne; część położoną na granicy osady Bończowiec, do gminy Rydułtowy Dolne; resztę obszaru dworskiego stykającą się z gminą Pszów, do gminy wiejskiej Pszów¹⁹.

Gminę Pszowskie Doły z dniem 1 lipca 1927 roku przyłączono do gminy wiejskiej Pszów²⁰. W 1931 roku gmina Pszów liczyła 6873 osoby i 606 budynków mieszkalnych²¹.

1 września 1939 roku Niemcy hitlerowskie napadły na Polskę i Pszów został zajęty pierwszego dnia. Liczba ludności wzrastała i w 1940 roku Pszów liczył 8970 mieszkańców²². Okupacja niemiecka zakończyła się 28 marca 1945 roku i zaraz ukonstytuowała się polska władza gminy.

Już z dniem 1 grudnia tego roku wprowadzono zmiany ustroju samorządu terytorialnego w Polsce. Powstały wtedy gminy zbiorowe, do których przyłączono dawne gminy, które nazwano gromadami. Do gminy Pszów przyłączono gromady: Pszów, Kokoszyce, Krzyżkowice i Zawadę Rybnicką²³. Kolejną reformę podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych uchwalono 25 września 1954 roku. Z obszaru dotychczasowej gminy Pszów wydzieliło gromady Pszów z Krzyżkowicami i Kokoszyce z Zawadą²⁴. Wkrótce, bo 1 października 1954

roku, gromada Pszów znalazła się w nowo utworzonym powiecie wodzisławskim²⁵, a 7 października gromada Pszów otrzymała prawa miejskie²⁶. Powiększenia miasta dokonano 1 stycznia 1973 roku, kiedy to do Pszowa przyłączono Kokoszyce i Zawadę²⁷. Kolejne zmiany w administracji wprowadzono w 1975 roku, kiedy to 22 maja Pszów stracił prawa miejskie i razem z Radlinem, Rydułtówami i gminą Markłowice został włączony do miasta Wodzisław Śląski w powiecie wodzisławskim²⁸, a 1 czerwca, po zniesieniu powiatów i zwiększeniu liczby województw, Wodzisław Śląski został miastem w województwie katowickim²⁹.

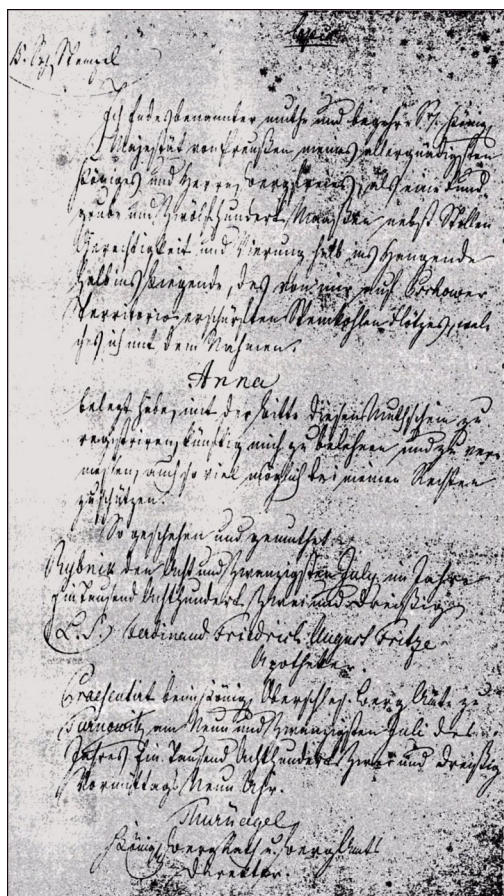

PRZYPISY

1. *Codex Diplomaticus Silesiae, siebenter Band*, Breslau 1875, s. 133.
2. *Codex Diplomaticus Silesiae, sechszenter Band*, Breslau 1892, s. 89.
3. Tamże, s. 307.
4. Heyne J.: *Denkwürdigkeiten aus der Geschichte der katholischen Kirche Schlesiens*, Breslau 1864, s. 119.
5. Jungnitz J.: *Wisitatationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakonat Oppel*, Breslau 1904, s. 247; Matuszczyk-Kotulska A.: *Pszów sanktuarium nadziei*, Pszów 2006, s. 9.
6. Popiołek K.: *Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku*, Katowice 1972, s. 49; Szoltysek M.: *Rybnik nasze gniazdo*, Rybnik 1997, s. 8.
7. Jungnitz J.: *Wisitatationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakonat Oppel*, Breslau 1904, s. 33.
8. Popiołek K.; dz. cyt. s. 117-119.
9. Zimmermann: *Beytrage zur Beschreibung von Schlesien, Dritter Band*, Brieg 1784, s. 164.
10. *Statistisch-topographische Uebersicht des Departements der Königlichen Preußischen Regierung zu Oppeln in Schlesien*, Oppeln 1819.
11. Porwoł P.: *Zapomniane Źdroje Wód Siarkowych i Kopalnia Siarki*, Wodzisław Śląski 2019.
12. Knie J.: *Alphabetisch statistisch topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte*, Breslau 1845, s. 517, 101.
13. Triest F.: *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, Breslau 1865, s. 737, 769-771.
14. *Mapy Mestischblatt*.
15. *Schlesisches Güter Adressbuch*, z odpowiednich lat; *Księga Adresowa Polski 1930*, Warszawa.
16. Relacja byłej naczelnik Pszowa pani Kiermaszek.
17. *Gemeindelexikon Auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 1. Dezember 1910*, Berlin 1912, s. 86-87, 88-89.
18. *Encyklopedia Powstań Śląskich*, Opole 1982, s. 700, 701.
19. *Dziennik Ustaw Śląskich Nr 17 Katowice dnia 9 lipca 1924*, s.107-08.
20. *Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego nr 17 z 1927 roku*.
21. *Powszechny spis ludności z dn. 9.XII.1931 r.* [w] Prażmowski J.: *Szkolnictwo w Województwie Śląskim*, Katowice 1936, s. IX.
22. *Heimat-Kalender des Kreises Rybnik 1941*.
23. *Śląsko-Dąbrowski Dziennik Wojewódzki NR 34 Katowice*, dnia 22 grudnia 1945.
24. *Ustawa z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych*.
25. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 1954 r. w sprawie utworzenia powiatu wodzisławskiego w województwie stalinogrodzkim*.
26. *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 października 1954 r. w sprawie zaliczenia niektórych gromad w poczet miast*.
27. *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 r. w sprawie utworzenia, zniesienia i zmiany granic niektórych miast*.
28. *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 maja 1975 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwie katowickim*.
29. *Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych*.
30. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 1994 r. w sprawie utworzenia i znoszenia gmin, ustalania ich granic, nazw i siedzib władz w niektórych województwach oraz nadania niektórym gminom statusu miasta*.
31. *Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa*.
32. <https://bip.gmpszow.finn.pl>

PRZEDSIĘBIORSTWO SAMODZIELNE (1832) 1842 - 1903

Kopalnię zgłosił 29 lipca 1832 roku w Królewskim Górnśląskim Urzędzie Górniczym w Tarnowskich Górach Ferdynand Fritze aptekarz z Rybnika¹. Podstawą zgłoszenia był szyb „Fund” usytuowany po zachodniej stronie wioski Pszów, przy granicy z gminą Pszowskie Doły, blisko potoku Syrynka, między obecnymi ulicami Bohaterów Westerplatte i Polskiej Organizacji Wojskowej. *Fund* – po niemiecku znaczy odkrycie, znalezisko. Tak często nazywano szyb, którym dotarto do złoża, a czasami pierwszy odkryty w nim pokład. Szybem tym na głębokości 33,5 m osiągnięto pokład o miąższości 1,5 m nazwany również *Fund Flöz*, którą zmieniono na „Dolny” *Nieder Flöz*, gdyż na głębokości 8 m przebito pokład o miąższości około 1 m, nazwany „Górny” *Ober Flöz*. W zgłoszeniu kopalni podany był maksymalny obszar dozwolony prawem górniczym „Zrewidowane Prawo Górnicze dla Suwerennego Księstwa Śląska oraz dla Hrabstwa Kłodzka” z 5 czerwca 1769 roku (z późniejszymi poprawkami) *Revidirte Berg-Ordnung von das Souveraine Herzogthum Schlesien und vor die Grafschaft Glatz*. Składało się na nie pole podstawowe *Fundgrube* oraz 1200 miar pruskich *Maassen*, co stanowiło 1,03 km². Późniejsze wiercenia prowadzone w zachodniej części zgłoszenia nie wykazały pokładów węgla zdatnych do odbudowy na wówczas osiągalnych głębokościach i tę część wyłączono z obszaru nowej

pieczęć
lakowa

kopia

Ja, wymieniony na końcu, proszę jego królewski majestat Prus, mego najłaskawszego Króla i pana wolnych obszarów górniczych [Bergfreier] o przyjęcie zgłoszenia kopalni, z polem podstawowym i tysiąc dwieście miarami [Maassen] wraz z prawem do sztolni i prowadzeniem robót w połowie do części wznoszącej, w połowie do upadu, w odkrytym przeze mnie na terytorium Pszowa pokładzie węgla kamiennego. Zarezerwowałem dla niej nazwę:

Anna

Proszę o zarejestrowanie niniejszego zgłoszenia. W przyszłości o nadanie i osiemnienie, oraz o ile możliwe o ochronę moich praw.

Tak zrobiono i zgłoszono.

Rybnik, dwudziestego ósmego lipca, tysiąc osiemset trzydziestego drugiego roku

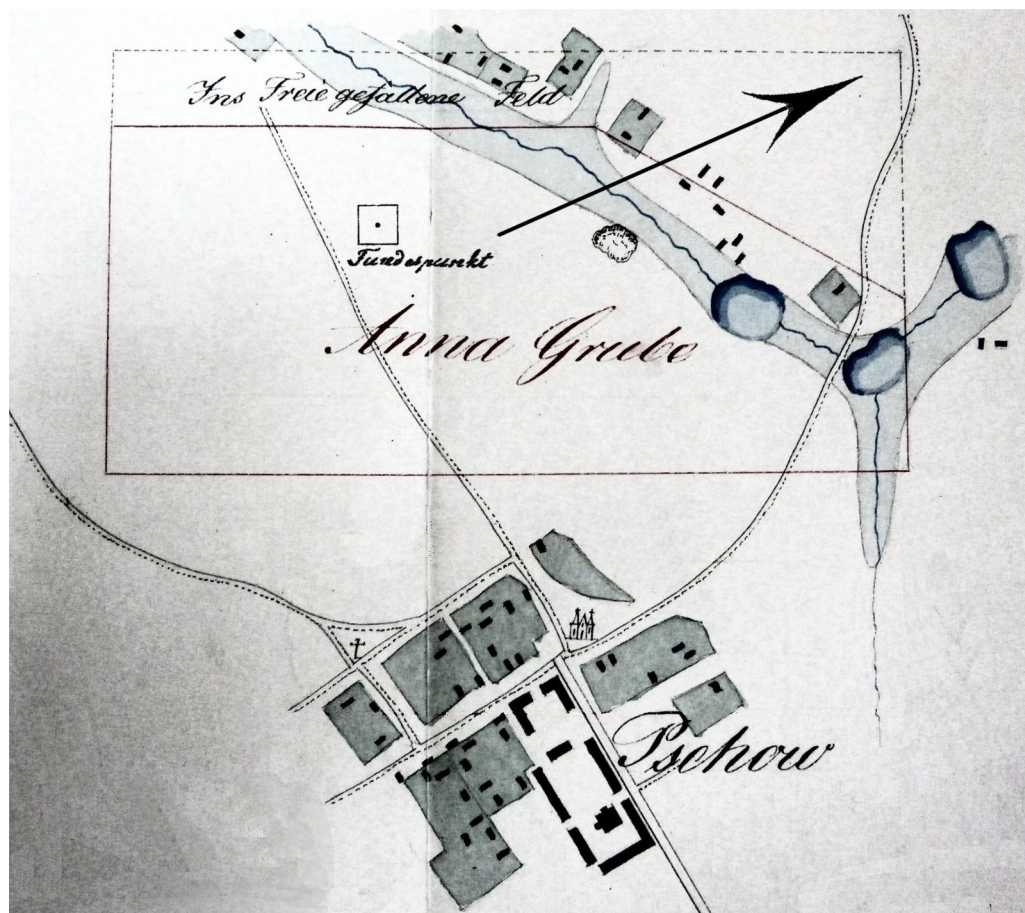
/ - / Ferdinand Friedrich August Fritze
aptekarz

Przedstawiono w Królewskim Górnśląskim Urzędzie Górniczym w Tarnowskich Górach, dwudziestego dziewiątego lipca, roku tysiąc osiemset trzydziestego drugiego, o godzinie dziewiątej przed południem.

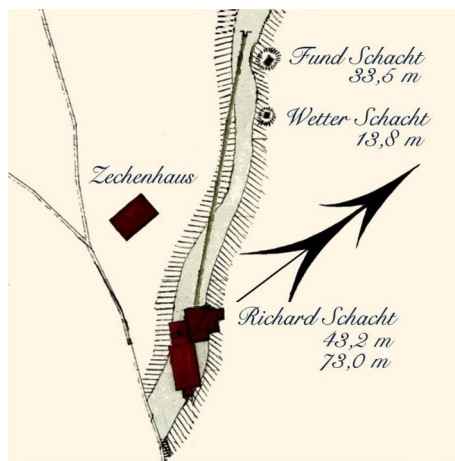
Thürnagel
Królewski radca górniczy
i dyrektor Urzędu Górniczego

9. Odpis zgłoszenia kopalni i tłumaczenie.

kopalni. Ostatecznie kopalnia „Anna” uzyskała nadanie 24 listopada 1840 roku i na jej obszar składało się pole podstawowe i 898 miar pruskich, co stanowiło 0,77 km²².

10. Obszar kopalni „Anna” z wyłączoną częścią bez pokładów węgla oraz zabudowa Pszowa.

11. Pierwsze szyby kopalni „Anna”. Od szybu „Richard” prowadziła sztolnia odwadniająca.

Wkrótce po otrzymaniu nadania przystąpiono do budowy kopalni. Rozpoczęto od założenia w odległości 105 m w kierunku południowo-wschodnim od szybu „Fund” szybu wydobywczo-odwadniającego nazwanego „Maszynowym” *Maschinenschacht* o głębokości 43 m, w którym na 41 m osiągnięto pokład „Górny”. Nad szybem postawiono budynek z ręcznym kołowrotem, powierzchnią parową, wysokociśnieniową maszyną odwadniającą o mocy 6 KM i kotłownią. Miejsce to do dnia dzisiejszego nosi nazwę „Staro Maszyna”. Dla przewietrzenia, w odległości 85 m od tego szybu w kierunku szybu „Fund” zgłębiono do pokładu „Górnego” szyb wentylacyjny „Wetter Schacht” o głębokości 13,8 m³. Przy szybach postawiono cechownię, gdzie górnicy zbierali się na podział pracy oraz modlitwę i w 1842 roku rozpoczęło wydobywanie.

W kopalni zatrudnionych było 16 pracowników, a robotami kierował sztygar Rzechulka z Rybnika⁴. Eksploatowano wspomniany pokład „Górny”, którego miąższość w tym rejonie wynosiła 0,8 m. Praca w przodku polegała na podcięciu pokładu wąską szczeliną przy samym dole (spągu), czyli na wykonaniu wrębu, co ułatwiało następnie skuwanie brył węgla. Pracowano najprostszyimi narzędziami: do wrębiania służył kilof z płaskim ostrzem, a calinę węglową urabiano za pomocą żelazka (rodzaj dłuta z trzonkiem) pobijanego młotem. Trzonek był jeden, gdyż rębacz miał z sobą więcej żelazek, które po kolei wbijał w calinę węglową w odpowiedniej odległości, a następnie już bez przytrzymywania trzonkiem, pobijał kolejno żelazka aż bryła węgla odpadła i zaczynał czynność od nowa. Pozostałe narzędzia to łopata i kilof. Do oświetlenia służyły otwarte lampki oliwne na olej rzepakowy. Urobek ładowano do skrzyni włócznej *Fordertrog* mieszczącej około 90 kg węgla. Miała ona na rogach metalowe oczka do zamocowania łańcuchów. Za pomocą przewieszonego przez pierś skórzanego pasa i łańcucha szleper (*Schlepper*, od *Schleppen* - wlec, włóczyć, ciągnąć) zaciągał skrzynię w chodniku po spągu wyłożonym deskami pod szyb, gdzie zapinano ją do konopnej liny zakończonej pierścieniem z czterema łańcuchami. Dwóch pracowników wyciągało skrzynię kołowrotem ponad zręb. Po opuszczeniu skrzyni na ażurową klapę, jeden popuszczał linę, a drugi hakiem odcigał skrzynię na odległość 20 do 30 m od szybu i wysypywał węgiel na zwał. Węgiel w tym pokładzie był miękki i wręb był łatwy do wykonania, również łatwe było skuwanie węgla, ale pokład dawał mało kęsów, które miały większą wartość handlową⁵. Świadczą o tym wyniki roku 1847, w którym przy wydobywaniu 3135 t jedynie 488 t stanowiły kęsy. Kopalnia zatrudniała wtedy 36 pracowników, w tym: sztygara, 2 maszynistów, kowala, 9 rębaczy, 16 szleprów, 6 kołowrotowych i stróża nocnego. Jest to pierwszy tak dokładny raport z działalności kopalni i wymieniona jest w nim wielkość deputatu węglowego wydawanego pracownikom, który wyniósł 35 t drobnego węgla. Można przypuszczać, że deputat wydawano już wcześniej. W 1849 roku w pogłębianym do 70 m szybie „Maszynowym” osiągnięto pokład „Dolny”. Po założeniu rzępa jego całkowita głębokość wyniosła 73 m. Jednak silny dopływ wody, który wymuszał ciągłą pracę maszyny odwadniającej, powodował częste jej awarie. Z tego powodu w udostępnionym pokładzie, ze względu na bezpieczeństwo, nie można było podjąć żadnych prac. By zmniejszyć wysokość pompowanej wody, w 1849 roku od strony niedalekiego potoku zaczęto drążyć sztolnię odwadniającą. W 1849 roku wydobyto 1981 t, przy zatrudnieniu 43 pracowników, w tym 1 sztygara, 2 maszynistów, 13 rębaczy 14 szleprów, 10 kołowrotowych i 1 stróża. Niskie wydobywanie przy zwiększonym zatrudnieniu było wynikiem kończących się zasobów w pokładzie „Górnym”, awarii maszyny, które powodowały zatrzymanie wydobywania nawet na kilka dni oraz zatrudnienia części pracowników przy drążeniu sztolni⁶. Około 1851 roku sztolnia o długości 115 m dotarła do szybu „Maszynowego” na głębokości 13 m poniżej zrębu. W tym czasie szyb otrzymał nazwę „Richard” na cześć syna właściciela, urodzonego w 1844 roku, który tak jak ojciec został również aptekarzem. Znany był także z badań botanicznych i między innymi w 1871 roku w stawie w Rybnickiej Kuźni odkrył i opisał roślinę wodną marsylię

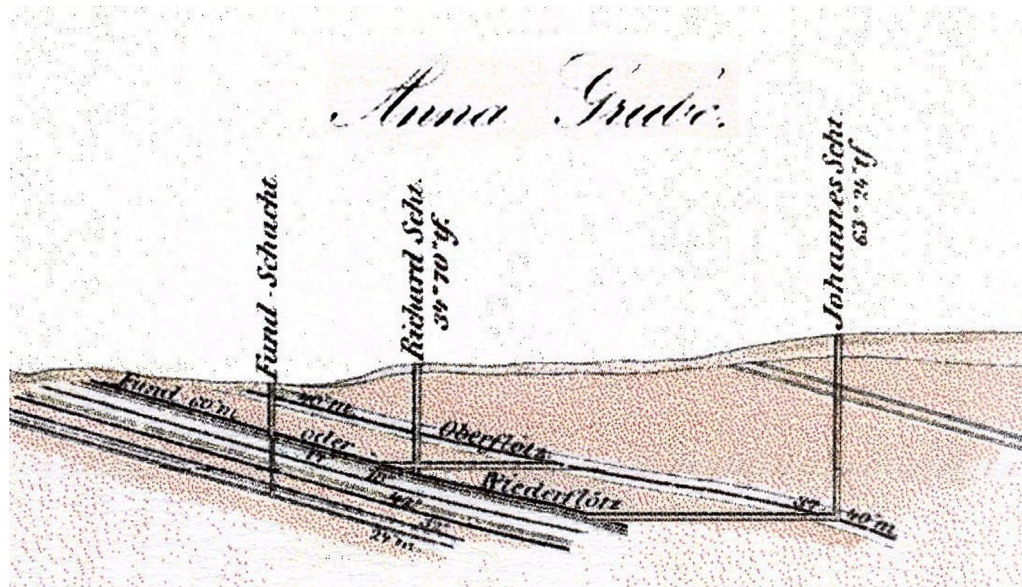
12. Pyrlik i żelazko oraz dodatkowe żelazka.

13. Narzędzia rozebrane.

czterolistną⁷. Odprowadzanie pompowanej wody do sztolni nie sprawiało trudności i rozpoczęto eksploatację pokładu „Dolnego” z głębokości 70 m, z której również udostępniono przekopem dalszą część pokładu „Górnego”. Od 1853 roku urobek z tej głębokości wyciągano za pomocą kołowrotu parowego o mocy 4 KM⁸. W tym czasie nastąpiły zmiany w odstawie urobku. Skrzynie włóczne z przodka zaciągano do chodnika głównego, gdzie po dwie ustawiano na platformie, którą po stalowych szynach szleper pchał pod szyb. Wspomniana maszyna parowa wyciągała platformę w naczyniu (klatce) na powierzchnię⁹. Odwodnienie pokładu „Dolnego” umożliwiły wiercenia poszukiwawcze w dnie szybu „Fund”. Nawiercono tam do głębokości 34,5 m poniżej dna szybu cztery pokłady o miąższości: 0,5 m; 1,1 m; 0,8 m i 0,6 m¹⁰.

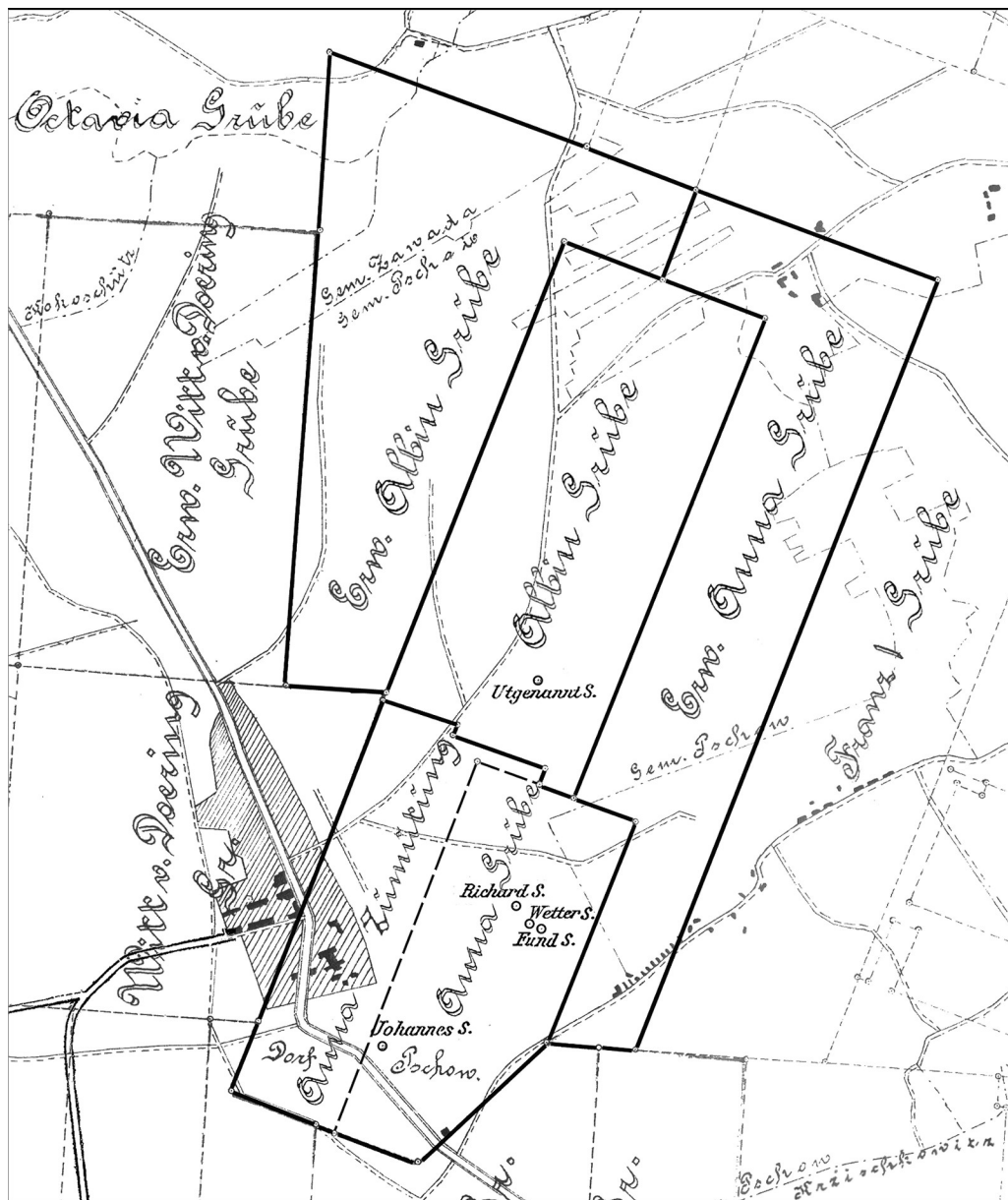
Z dniem 29 listopada 1855 roku Ferdynand Fritze powiększył obszar kopalni „Anna” o tak zwany *Zumuthung* do pola maksymalnego dopuszczonego prawem górniczym, czyli do wielkości składającej się z pola podstawowego i 1200 miar, co stanowiło 1,03 km². Tego samego dnia, po stronie południowej kopalni „Anna” uzyskał nadanie nowej kopalni „Albin” o takim samym obszarze. Z kolei 18 grudnia 1856 roku nastąpiło połączenie kopalń „Anna” i „Albin” w jeden zakład o nazwie „Skonsolidowana Kopalnia Anna” *consolidirte Anna-Grube*. W tym też roku połowę kuksów (udziałów) kopalni nabyło „Towarzystwo Handlowe Joseph Doms z Raciborza” *Handelsgesellschaft Joseph Doms zu Ratibor*. Właścicielami przedsiębiorstwa byli synowie zmarłego w 1853 roku Józefa Doms'a: Henryk, Juliusz i Leon¹¹. Dzięki nowemu kapitałowi, przy szosie prowadzącej z Raciborza przez Pszów do Wodzisławia, w 1856 rozpoczęto głębenie nowego szybu wydobywczo-odwadniającego „Johannes”. W 1857 roku wydobycie kopalni wyniosło 7648 t przy zatrudnieniu 95 pracowników. W trakcie głębenia szybu w 1858 roku zainstalowano przy nim parową maszynę odwadniającą i wyciągową. W roku 1860 na skutek obsunięcia warstw skalnych w szybie, zniósł budynek maszynowy, który musiano na nowo postawić i ponownie zainstalować maszyny. Głębenie szybu ukończono w 1862 roku, gdzie na głębokości 132,5 m udostępniono pokład „Górny”, a przekopami pokład „Dolny”. Całkowita głębokość szybu wyniosła 140 m i wyposażony został w 70 konną parową maszynę odwadniającą i wyciąg parowy o mocy 15 KM. Szyb miał obudowę drewnianą o przekroju 2,8 - 2,8 m, wyciągał urobek w drewnianych wózkach w klatkach mieszczących jeden wózek¹². Eksploatacja pokładu „Fund” przesuwiała się na południe i dla zapewnienia wentylacji tego rejonu,

14. Przekrój przez kopalnię w 1862 roku.

w 1863 roku w polu „Albin” założono szyb wentylacyjny „Utgenannt” o głębokości 80,5 m sięgający do wspomnianego pokładu „Fund”¹³.

W 1864 roku cała kopalnia przeszła na własność przedsiębiorstwa braci Doms. Po wejściu z dniem 1 października 1865 roku nowego prawa górniczego „Powszechne Prawo Górnicze dla Państwa Pruskiego” *Allgemeinen Bergesets für die Preussischen Staaten* zezwalającego na zwiększenie obszaru pól górniczych, nowi właściciele w 1867 roku powiększyli obszar każdej z kopalń o dodatkowe pole, tak zwany *Erweiterungsfeld* i obszar skonsolidowanej kopalni wzrósł do 4,38 km² ¹⁴.

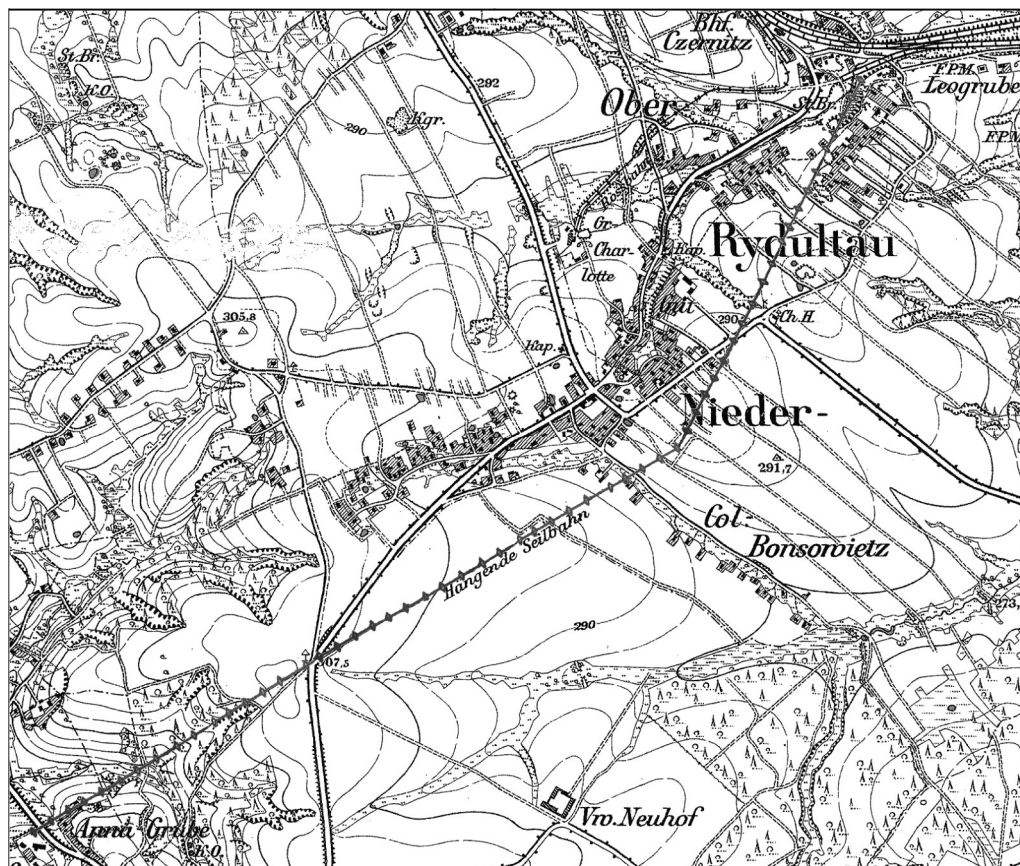
15. Obszar Skonsolidowanej Kopalni Anna od 1867 roku. (Kierunek północny u dołu mapy).

Wydobycie i zatrudnienie w kopalni rosło. W 1870 roku wydobyto 16.187 t przy zatrudnieniu 114 pracowników, a w 1880 roku - 25.072 t, a zatrudnionych było 135 pracowników, w tym 9 kobiet. Kobiety na kopalni pojawiły się już w 1873 roku¹⁵. W drugiej połowie lat 70. do transportu pod ziemią zaczęto używać koni, których liczba do roku 1888 wahała się od 4 do 8¹⁶. W 1873 roku na poziomie 133 m osiągnięto nowy pokład o miąższości 1,1 m nazwany „Fanny”.

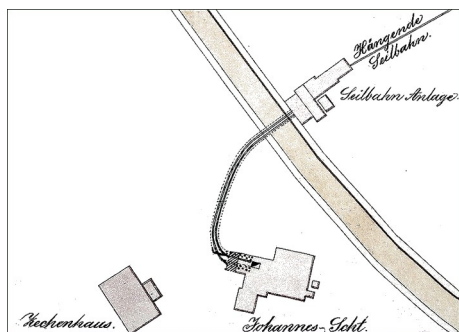
Celem udostępnienia zasobów po stronie zachodniej kopalni, przedsiębiorstwo braci Doms zgłosiło nowe pole górnicze nazwane „Franz I” i uzyskało nadanie 4 czerwca 1874 roku. Pole to o obszarze 2,19 km² należało do wspomnianej firmy *Handelsgesellschaft Joseph Doms zu Ratibor* i zostało włączone do Skonsolidowanej Kopalni „Anna”. Odtąd jej obszar wyniósł 6,57 km²¹⁷ (rys. 21).

Kopalnia nie posiadała połączenia kolejowego, więc dla zwiększenia zbytu węgla, w 1882 roku zbudowano do linii kolejowej w Rydułtowach kolejkę linową o napędzie parowym długości 3,9 km. Załadunek do wagonów odbywał się z rampy załadowniczej szybu „Schmidt”, do którego prowadziła bocznicą kolejowa. Szyb ten należał do kopalni „Leo” będącej własnością braci Doms. Rampa była wolna, gdyż na tym szybie wstrzymano wydobycie i pełnił tylko rolę wentylacyjną¹⁸. W tym też roku szyb „Johannes” wyposażono w nową maszynę wyciągową o mocy 30 KM¹⁹. Miejsce załadunku w Rydułtowach wkrótce otrzymało nazwę „Rampa Anna”, która to nazwa funkcjonowała w Rydułtowach przez wiele lat, nawet gdy już dawno tam żadnego załadunku nie prowadzono.

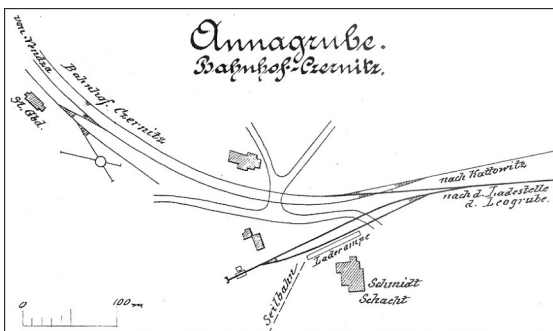
W roku 1888 do pokładu „Fanny” wdarła się kurzawka, która zatopiła całą kopalnię (kurzawka - drobny piasek zmieszany z wodą o konsystencji szlamu). Natychmiast przystąpiono do odwadniania zalanych wyrobisk, jednak bez skutku. Dopiero po zainstalowaniu jesienią 1890 roku

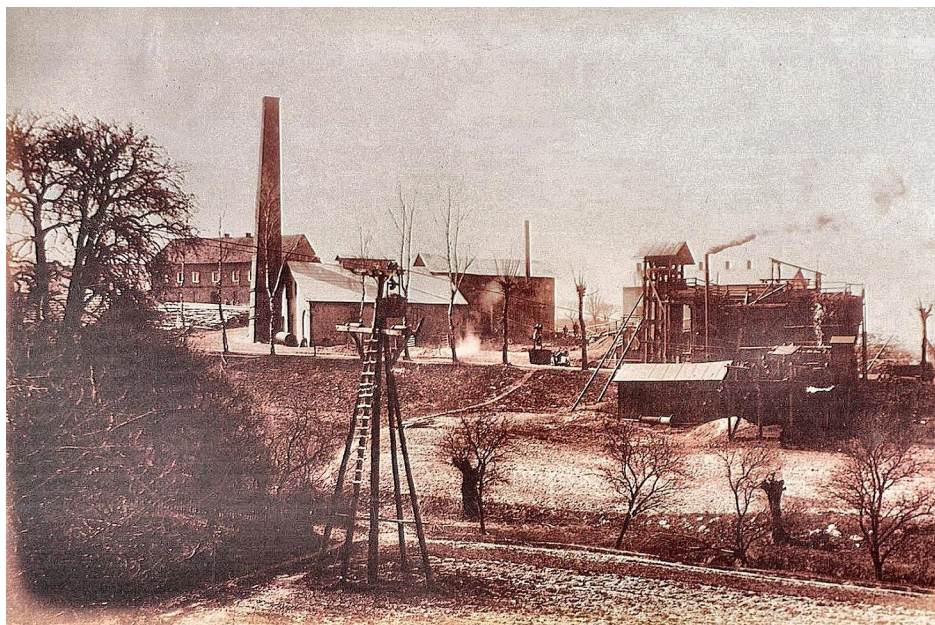
16. Trasa kolejki linowej.

17. Stacja początkowa kolejki.

18. Stacja końcowa kolejki z rampą załadowniczą.

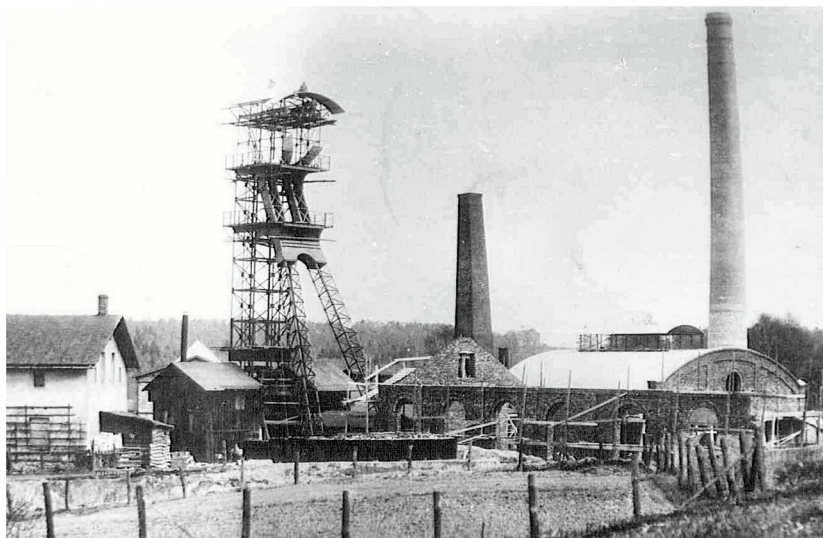
19. Szyb „Johannes” w końcu lat 90. XIX wieku. Na pierwszym planie kolejka linowa.

nowej pompy udało się stopniowo wodę usuwać. Odwodnione chodniki były tak zniszczone, że w wielu miejscach musiały być przebudowane. W osuszonych wyrobiskach przystępowano stopniowo do wydobywania i w 1890 roku wydobyto 2535 t. Odwadnianie kopalni zakończono z końcem trzeciego kwartału 1891 roku i wydobyte za ten rok wyniosło 20.910 t wobec 41.153 t w roku 1887²⁰.

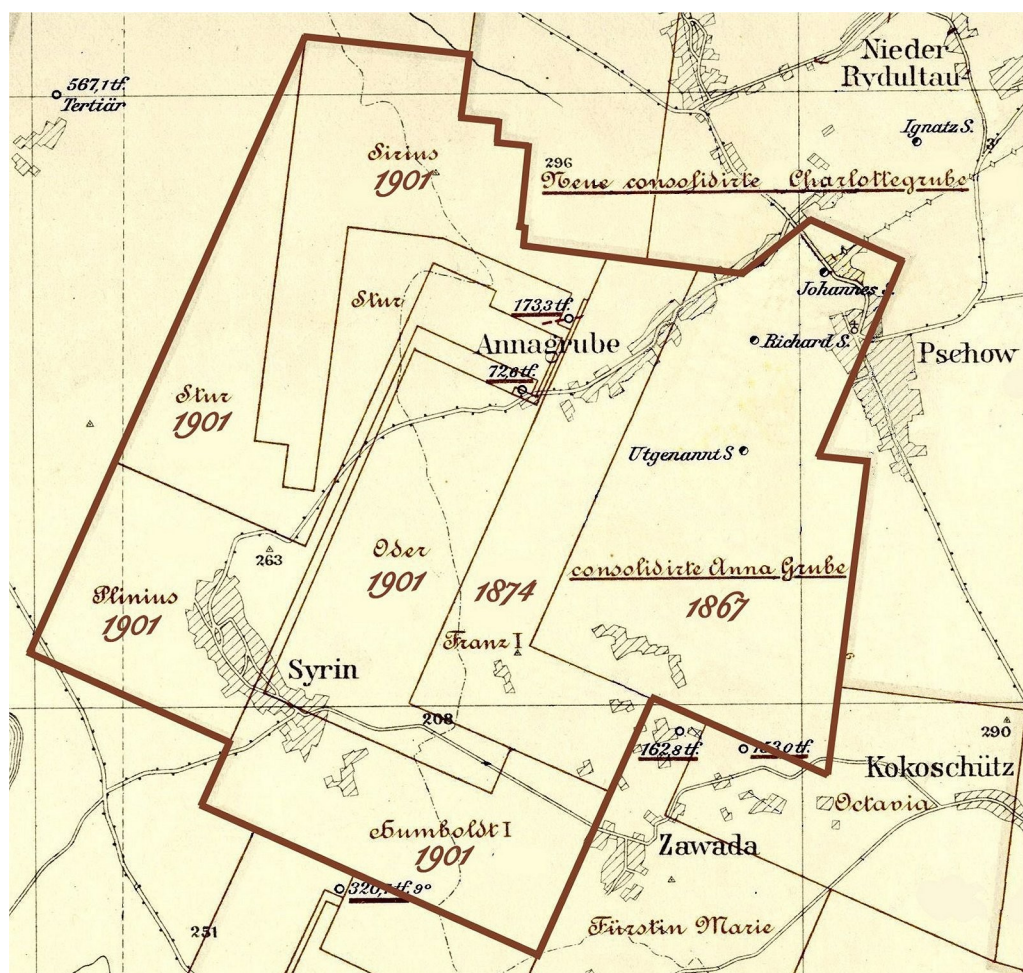
Pogłębiany od pewnego czasu szyb „Johannes”, w 1895 roku osiągnął głębokość 160 m, gdzie założono nowy poziom wydobywczy, którym udostępniono pokład „Fund” (Dolny). W następnym roku na tym poziomie zabudowano parową maszynę odwadniającą o mocy 110 KM²¹. W miarę udostępniania do eksploatacji zamulonych wyrobisk, wydobyte wzrastało aż do 1896 roku, kiedy wyniosło 47.831 t, przy zatrudnieniu 194 pracowników, w tym 14 kobiet. Do transportu pod ziemią używano 6 koni²². W kolejnych latach wydobyte spadało.

W 1897 roku kopalnia przeszła na własność gwarectwa *Gewerkschaft der cons. Annagrube*. Nie udało się ustalić składu udziałowców, wiadomo tylko, że reprezentantem gwarectwa był asesor Ernst Linnartz z Berlina²³.

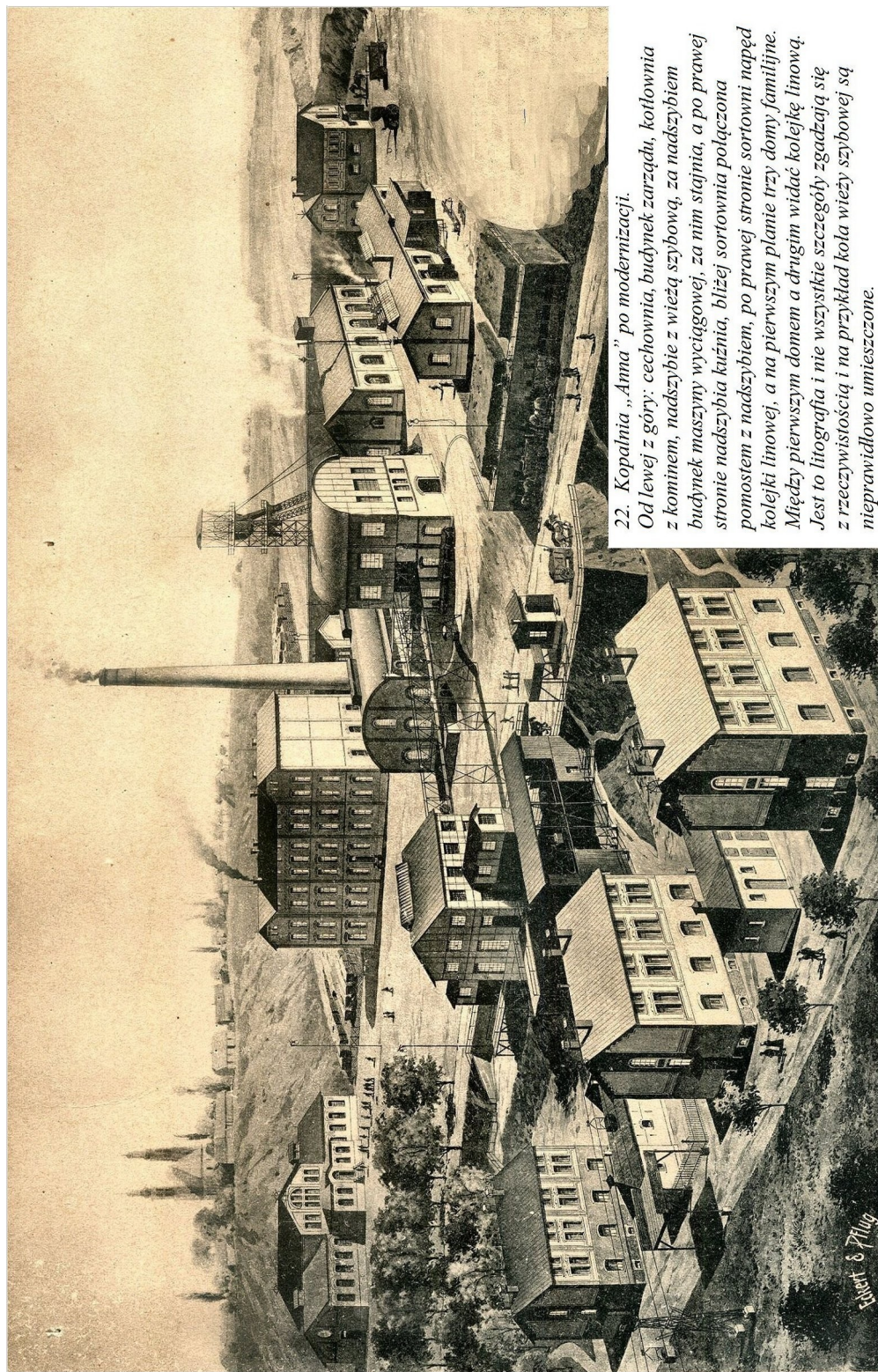
W latach 1898 oraz 1900 jako kierownik ruchu kopalni wymieniony jest inspektor górniczy Rzehulka. Jest mało prawdopodobne, by była to ta sama osoba która w 1842 roku uruchamiała kopalnię. Mogli to być ojciec i syn, albo zbieżność nazwisk była przypadkowa²⁴.

20. Rozbudowa kopalni w 1901 roku oraz montaż wieży szybu „Johannes”.

21. Rozwój terytorialny kopalni „Anna” od roku 1867 do 1901.

22. Kopalnia „Amma” po modernizacji.

Od lewej z góry: cechownia, budynek zarządu, kołownia z kominem, nadszynie z wieżą szybową, za nadszymbiem budynek maszyn wyciągowej, za nim stajnia, a po prawej stronie nadszymbia kuźnia, bliżej sortownia połączona pomostem z nadszymbiem, po prawej stronie sortowni napęd kolejki linowej, a na pierwszym planie trzy domy rodzinne. Między pierwszym domem a drugim widać kolejkę linową. Jest to litografia i nie wszystkie szczegóły zgadzają się z rzeczywistością i na przykład koła wieży szybowej są nieprawidłowo umieszczone.

Na nowo założonym poziomie 160 m zaczęto w kierunku zachodnim drążyć przekop o szerokości 4 m wyposażony w murowaną przegrodę wentylacyjną, którym w odległości 100 m od szybu osiągnięto pokład „Fanny”, a w 1900 roku na 750 metrze - nowy pokład o miąższości 2,1 m nazwany „Frieda”. W tych dwóch pokładach pojawił się metan i od tego czasu całą kopalnię uznano jako gazową²⁵.

Lata 1900 - 1901 to okres wielkiej modernizacji kopalni. Szyb „Johannes”, który miał obudowę drewnianą o przekroju 2,8 x 2,8 m, poszerzono do przekroju owalnego 4,8 x 3,0 m i omurowano. Otrzymał również nowe nadszybie, stalową wieżę szybową i maszynę wyciągową o mocy 250 KM. Na powierzchni postawiono kotłownię, kuźnię, sortownię, łaźnię robotniczą, centralę elektryczną z dwiema dynamomaszynami o łącznej mocy 300 kW oraz budynek zarządu i trzy budynki mieszkalne dla robotników²⁶. W trakcie tych prac wydobyte było niemal zatrzymane i wyniosło w 1900 roku 20.745 t, a w 1901 - 21.465 t²⁷. Z końcem 1901 roku szyb „Johannes” został uruchomiony. Kopalnia „Anna” stała się innym, nowoczesnym zakładem i wydobyte wzrosło trzykrotnie w stosunku do lat sprzed modernizacji.

Zarząd kopalni dążył do powiększenia jej obszaru i w 1901 roku nabył leżące po zachodniej stronie nieeksploatowane gwareckie pola górnicze: „Oder” założone 8 czerwca 1878 roku, „Plinius” - 2 sierpnia 1878 roku, „Sirius” - 20 września 1877 roku, „Stur” - 23 sierpnia 1878 roku i „Humboldt I” - 12 lipca 1878 roku o łącznym obszarze 10,95 km². Odtąd łączny obszar kopalni wyniósł 17,51 km²²⁸.

Rok 1902 był ostatnim pełnym rokiem, w którym kopalnia „Anna” prowadziła samodzielną działalność, gdyż od następnego stała się częścią Rybnickiego Gwarectwa Węglowego *Rybniker Steinkohlen Gewerkschaft*. W tym też roku kopalnia posiadała parowe maszyny: wyciągową o mocy 250 KM, dwie odwadniające o łącznej mocy 220 KM i dwie innego przeznaczenia o łącznej mocy 500 KM oraz centralę elektryczną z dwiema dynamomaszynami o łącznej mocy 300 kW. Kopalnia zatrudniała 434 pracowników, w tym 54 kobiety. Do obudowy zużyto 2146 m³ drewna, a do robót strzałowych 22,2 t prochu strzelniczego; 1,1 t innych materiałów wybuchowych oraz do robót kamiennych 0,4 t dynamitu. Wydobyte wyniosło 114.035 t, z czego 4733 t zużyto dla potrzeb własnych, głównie do zasilania kotłowni, a 1733 t wydano pracownikom jako deputaty²⁹.

PRZYPISY

1. Archiwum Państwowe w Katowicach, oddział w Raciborzu (dalej APR), zespół 87 sygn. 727.
2. Jaros J.: *Słownik Historyczny Kopalń węgla na Ziemiach Polskich*, Katowice 1984, s. 13, 24; APR, zesp. 87 sygn. 727.
3. Muzeum w Rybniku (dalej MR), sygn MR/G-H 227 plan pokładu „Górnego”.
4. Carnall R.: *Bergmännisches Taschen-Buch für alle Freunde der Bergwerks-Industrie im besondern derjenigen Oberschlesiens*, Tarnowitz 1844, s. 42-43.
5. Carnall R.: dz.cyt. Gleiwitz 1846, s. 123, 133.
6. Archiwum Państwowe we Wrocławiu (dalej APW), zespół 157/II (OBB) Wyższy Urząd Górniczy we Wrocławiu, sygnatury 1196 (mikrofilm T-243), 1197 (mikrofilm T-244).
7. *Rybniker Stadtblatt* 1910, nr 69; Kulik E.: *Zarys Dziejów Szkoły Rolniczej (Ackerbauschule) w Popielowie*, Rybnik 2020, s. 43-44.
8. Kossuth S.: *Górnictwo Węglowe na Górnym Śląsku w połowie XIX wieku*, Katowice 1965, s. 284-285; *Zeitschrift für das Berg-Hütten -und Salinenwesen in dem preussischen Staate* (dalej ZBHS), Berlin 1855, s. 202.
9. Adamczyk A.: *Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792 - 1967 - 2011*, Warszawa 2011, s. 29.
10. Roemer F.: *Geologie von Oberschlesien, Profile von den Steinkohlengruben zwischen Ratibor und Rybnik*.

11. Jaros J.: dz. cyt. s. 24; Adamczyk A.: *Dzieje Kopalni Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna, Kopalnia Charlotte 1806-1945*, Rydułtowy 2012, s. 10.
12. ZBHS, Berlin 1859 s. 46; 1861, s. 45; 1862; 1863, s. 46, 1874, s. 85; Kossuth S.: dz.cyt. Katowice 1965, s. 285; MR, sygn MR/G-H 227; *Gwarek, Organ Pracowników RGW* (dalej Gwarek), Nr 8 1939.
13. APR, zespół 210 sygn. 14; APK, OBB II 224 (005).
14. Jaros J.: dz. cyt. s. 24; Jahr: *Verzeichnis der Steinkohlenbergwerke im Oberschlesischen Steinkohlenbecken*, Gleiwitz 1926, s. 15.
15. *Zeitschrift des Oberschlesischen Berg -und Hüttenmännischen Vereins* (dalej ZOBH), Kattowitz 1871, 1881.
16. ZOBH, Kattowitz (z odpowiednich lat).
17. APR, zespół 87 sygn. 314.
18. Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze (dalej MGW), sygnatura MGW/H/900, PIG kopalnia Anna, 1939; Adamczyk A.: dz. cyt. s. 52.
19. *Statistik der Oberschlesischen Berg -und Hüttenwerke* (dalej SOBH), Kattowitz 1883.
20. ZBHS, Berlin 1891, s. 88, 1892, s. 83; SOBH, Kattowitz 1888, 1891, 1892.
21. ZBHS, *Statistischer Theil*, Berlin 1896, s. 95, 1897, s. 78.
22. SOBH, Kattowitz 1897.
23. SOBH, Kattowitz 1897; Kornaczewski R.: *Jahrbuch für den Oberschlesischen Industriebezirk, II Jahrgang*, Kattowitz 1902.
24. Kornaczewski R.: *Jahrbuch für den Oberschlesischen Industriebezirk I. Jahrgang*, Kattowitz 1900, II. *Jahrgang*, Kattowitz 1902.
25. ZBHS, *Statistischer Theil*, Berlin 1901, s. 81; Westphal J.: *Jahrbuch für den Oberbergamtsbezirk Breslau*, Kattowitz, Breslau, Berlin 1913, s. 453
26. *Gwarek*, Nr 8 kwiecień 1939; ZBHS, *Statistischer Theil*, Berlin 1901, s. 81, 1902, s. 74, 1903, s. 76.
27. SOBH, Kattowitz 1901, 1902.
28. MGW, sygnatura MGW/H/900, PIG kopalnia Anna, 1939; Jahr: dz. cyt. s. 32, 43, 47, 51, 52.
29. SOBH, Kattowitz 1903.

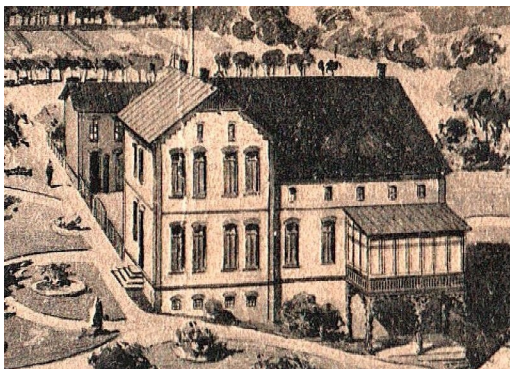
RYBNIKER STEINKOHLN GEWERKSCHAFT

RYBNICKIE GWARECTWO WĘGLOWE

1903 - 1922

Hurtownik węglowy Fritz von Friedlaender-Fuld, od 1899 właściciel kopalni „Emma” (Marcel), w 1903 roku nabył kopalnię „Anna” oraz „Johann Jacob” (Roemer) w Niedobczycach i te trzy kopalnie włączył do powołanej 1 lipca 1903 roku spółki o nazwie „Rybnickie Gwarectwo Węglowe” *Rybniker Steinkohlen Gewerkschaft* z dyrekcją w Radlinie. Generalnym dyrektorem *Generaldirektor* Gwarectwa został asesor górniczy Rudolf Wachsmann. Kopalnia „Anna”, której kierownictwo objął inspektor górniczy *Berginspektor* Fritz Pietrusky, stała się jednym z zakładów tego koncernu¹. Razem z wymienionymi kopalniami gwarectwo nabyło liczne pola górnicze niebędące w eksploatacji, z których dwa przyłączono do kopalni „Anna”. Były to „Fürstin Marie” założone 17 września 1874 roku i należące poprzednio do księżnej Marii von Lichnowsky z Kuchelnej oraz „Octavia” założona 25 marca 1870 roku nabyta od spadkobierców hrabiego Wengersky'ego. Łączny obszar tych pól wyniósł 4,38 km² i odtąd powierzchnia całej kopalni wzrosła do 21,89 km² (rys. 64).

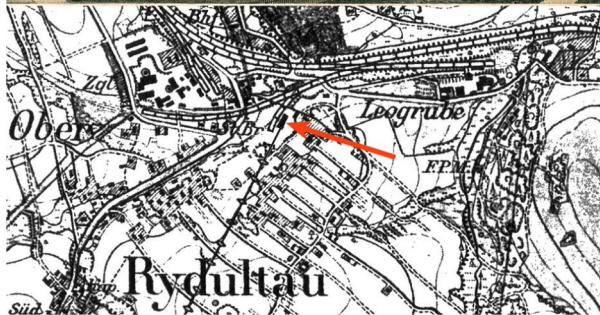
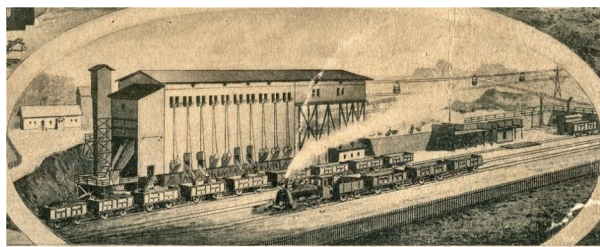
W kopalni „Anna” Gwarectwo kontynuowało budowę domów pracowniczych. Oprócz trzech domów robotniczych przy kopalni postawionych przez poprzedniego właściciela, po północno - zachodniej stronie zakładu rozpoczęto budowę zwartego osiedla pracowniczego. Do końca pierwszego dziesięciolecia wybudowano 18 domów wielorodzinnych dla 222 rodzin, cztery domy urzędnicze dla 17 rodzin i dom noclegowy dla pracowników zamiejscowych na sto łóżek. Przy osiedlu powstały: dom towarowy z gospodą i piekarnia. W 1909 roku na osiedlu założono szkołę³.

23. Familoki i szkoła.

W udostępnionym w 1900 roku pokładzie „Frieda” na poziomie 160 m prowadzono roboty przygotowawcze. Z przekopu drażono chodnik główny na południe, z którego dla przewietrzania poprowadzono pochylnię prawie do wychodni pokładu (poziom, na którym pokłady znikają i są przykryte młodszymi warstwami geologicznymi). W polu „Franz I” w 1904 roku rozpoczęto głębinie nowego szybu wentylacyjnego do tego pokładu, który osiągnięto na głębokości 60 m. Głębinie szybu prowadzono dalej do głębokości 124 m. W trakcie głębinienia przebito cztery pokłady zdadne do odbudowy. Na tej głębokości z pokładu „Frieda” wydrażono 400-metrowy przekop w kierunku zachodnim, który przeciął te pokłady i za szybem jeszcze piąty (rys. 41). Szyb otrzymał nazwę „Wentylacyjny Główny” *Haupt Wetterschacht*, który po wyposażeniu w wentylator elektryczny o wydajności 2500 m³/min został oddany do ruchu w 1905 roku i w rejonie tego szybu rozpoczęto eksploatację pokładu „Frieda”. W tym samym czasie na szybie „Utgenannt” założono wentylator o wydajności 500 m³/min dla przewietrzania pokładów „Dolnego” i „Górnego”⁴.

W latach 1907-08 poddano rozbudowie transport do bocznicy kolejowej w Rydułtowach. Najpierw zbudowano tam sortownię, a następnie zmodernizowano kolejkę linową w ten sposób, że pełne wozy z szybu mogły być bezpośrednio zaczepiane do liny. W ten sposób wydajność kolejki i tym samym kopalni wzrosła o około jedną trzecią⁵. W tym też czasie z transportu dołowego zaczęto częściowo wycofywać konie zastępując je lokomotywami benzynowymi⁶.

24. Sortownia przy bocznicy kolejowej w Rydułtowach, na mapce zaznaczona strzałką.

25. Zmodernizowana kolejka linowa z wozami kopalnianymi.

W roku 1906 roku przystąpiono do pogłębiania szybu „Johannes” o dalsze 100 m. Równocześnie w pokładzie „Frieda” z poziomu 160 m drażono upadową celem dotarcia pod ten szyb. Po osiągnięciu poziomu +22 m, przewidywanej głębokości szybu, w pokładzie drażono chodnik główny na północ, a następnie przekop, którym miano dotrzeć pod głębiniony szyb. 31 sierpnia 1906 roku na poziomie wydobywczym pokładu „Frieda” na głębokości 160 m nastąpiło wdarcie się kurzawki i zatopienie wyrobisk w tym pokładzie aż do najniższego poziomu. Pokład został otamowany, co zapobiegło zalaniu innych rejonów kopalni. Na powierzchni, nad miejscem wdarcia się kurzawki do wyrobisk, powstało duże zagłębienie, którego najgłębsza część wkrótce zapełniła się wodą do poziomu sąsiedniego potoku. Powstały w tym miejscu staw do dnia dzisiejszego nosi nazwę Zawalisko. Znajduje się ono około 300 m na południe od szybu „Wentylacyjnego Głównego”.

26. Położenie stawu Zawalisko na terenie Pszowa.

27. Staw Zawalisko widok obecny.

By utrzymać wielkość wydobycia, zwiększono eksploatację w pokładach „Fund” i „Górny”, a następnie od nowa udostępniono pokład „Fanny” dwoma przekopami, a celem poprawy wentylacji, pogłębiono do niego szyb „Utgenannt” do 110 m. Głębianie szybu „Johannes” kontynuowano i w 1907 roku osiągnięto planowaną głębokość 260 m, na której przystąpiono do zakładania nowego poziomu wydobywczego. Drażono również przekop w kierunku zalanego pokładu „Frieda”. Gdy przodek znajdował się w odległości 4 m przed zbiegiem z zatopionym przekopem z pokładu „Frieda”, wykonano otwory wiertnicze celem powolnego spuszczenia wody. W 1908 roku woda nagromadzona pod wielkim ciśnieniem w wyrobiskach pokładu „Frieda” wdarła się z dużą siłą do przekopu, nie zdołano zamknąć tamy bezpieczeństwa i cały nowy poziom został zalany aż do poziomu wydobywczego 160 m. Kilkukrotne próby odwodnienia nie przyniosły rezultatu z powodu dalszych wdarć wody i zbyt małej wydajności pomp. Na skutek tego zdecydowano się na czasowe zaniechanie nowego poziomu, by najpierw odwodnić i uporządkować stary poziom w pokładzie „Frieda”. W tym celu odnowiono całkowicie zapiaszczony przez wdarcie kurzawki chodnik główny i wyczyszczono szyb „Wentylacyjny Główny”. Prace te wkrótce ukończono i przystąpiono do odwodniania niższego poziomu zakończone w 1909 roku i podjęto prace w pokładzie „Frieda”⁷.

Na szybie „Utgenannt” w celu poprawienia warunków przewietrzania, w 1910 roku zainstalowano drugi wentylator o wydajności 2000 m³/min. Przedłużenie urządzenia wyciągowego szybu „Johannes” do nowego poziomu 260 m nastąpiło w 1912 roku. Na tym poziomie udostępniono kolejne pokłady podatne do eksploatacji, które nazwano „Niespodziewany” *Unverhofft* 1,2 m, „Słońce” *Sonne* 1,4 m, „Księżyc” *Mond* 0,9 m i „Gwiazda” *Stern* 2,8 m⁸. Były to pokłady zbądane już w przekopie szybu „Wentylacyjnego Głównego” na głębokości 124 m.

Zachowały się informacje o kopalni w 1912 roku. Zatrudnienie wynosiło 1351 osób, w tym 92 kobiety i 98 młodocianych (poniżej 16 lat), pod ziemią pracowało 989 górników. Eksploatowano pokłady: „Fund” (1,20 m), „Górny” (1,00 m), „Fanny” (1,00 m) i „Frieda” (2,15 m). Ponadto dalsze cztery pokłady, podatne do odbudowy, udostępniono przekopami. Kopalnia posiadała 5 maszyn parowych o łącznej mocy 1620 KM na powierzchni i 5 o mocy 830 KM pod ziemią. W centrali elektrycznej znajdowały się 4 dynamomaszyny o łącznej mocy 825 kW zasilające 35 silników elektrycznych o mocy 1458 KM, z tego 16 o mocy 847 KM pod ziemią. Sprężonego powietrza dostarczał kompresor o mocy 650 KM. Do transportu pod ziemią używano 8 lokomotyw benzynowych o łącznej mocy 96 KM i 19 koni, a na powierzchni 14 koni. Wydobycie wyniosło 478.209 t, z czego dla potrzeb własnych (opalenie kotłowni, deputaty itp.) zużyto 37.051 t⁹. Wśród urządzeń pojawiła się informacja o kompresorze sprężonego powietrza. Nie udało się ustalić od kiedy w kopalni zaczęto używać wiertarek obrotowych i udarowych, a następnie innych urządzeń na sprężone powietrze. Na Górnym Śląsku tego typu urządzenia na szerszą skalę zaczęły się pojawiać po 1906 roku¹⁰.

28. Zabudowania kopalni
w 1914 roku.

Tłumaczenie:

Zechenhaus - cechownia

Badehaus - łaźnia

Stallgebäude - budynek stajni

Verwaltungsgebäude -

budynek zarządu

Casino - kasyno;

Luftkompressor - kompresor

Kesselhaus - kotłownia;

Maschinenhaus - budynek

maszyny wyciągowej

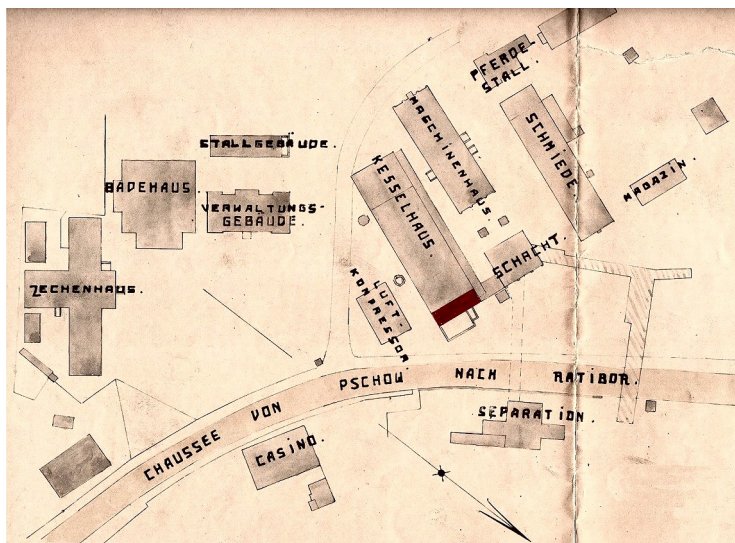
Schacht - szyb

Separation - sortownia (stara)

Pferdestall – stajnia

Schmiede – kuźnia

Magazin magazyn.

Na skutek odkrycia nowych pokładów na poziomie 260 m zawierających znakomity węgiel koksujący, w 1912 roku rozpoczęto głębenie nowego szybu wydobywczego o średnicy 6,8 m nazwanego „Rudolf”. Do drążenia szybu potrzebna była duża ilość materiałów wybuchowych

29. Budynek magazynu materiałów wybuchowych oraz przejście w wale ochronnym.

i prawdopodobnie z tego powodu już w 1910 w odludnym miejscu na „Wrzosach” zbudowano powierzchniowy magazyn materiałów wybuchowych otoczony wysokim walem. Nad jego wejściem zachował się napis „Dresdener Dynamittener Fabrik 1910”¹¹. W trakcie głębenia szybu „Rudolf” już w 1913 roku poniżej 68 m natrafiono na warstwy wodonośne i dalsze prace aż do głębokości 90 m prowadzono sposobem mroźniowym.

30. Głębenie szybu Rudolf. Tymczasowa wieża szybowa.

Wiedząc, że kolejka linowa z szybu „Johannes” nie będzie w stanie przewieźć wydobycia z nowego szybu, w tym samym roku zdecydowano o założeniu bocznicy kolejowej od stacji Olza i rozpoczęto wykupywanie gruntów pod tę linię¹². Wiosną 1914 roku przystąpiono do prac ziemnych przy budowie linii i to równocześnie w kilku miejscach: na terenie kopalni,

31. Wieża ciśnieniowa. Widok po jej unieruchomieniu w latach 60. XX wieku.

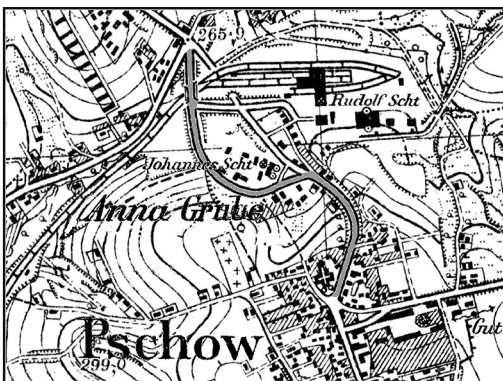
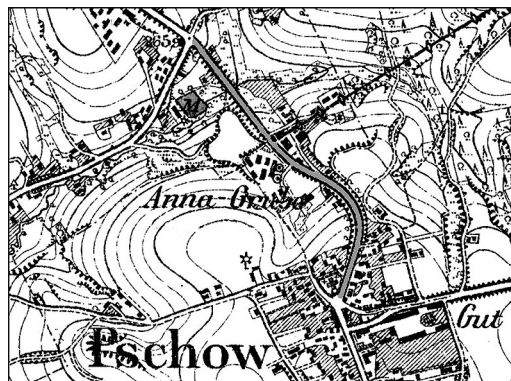
w Pszowskich Dołach, Syryni i Bluszczowie¹³. W tym też roku, dla zaopatrzenia w wodę pitną kopalni, osiedla pracowniczego i mieszkańców Pszowskich Dołów, na wzniesieniu obok kopalni postawiono wieżę ciśnieniową oddaną do ruchu 21 czerwca¹⁴.

28 lipca 1914 roku doszło do wybuchu wojny, nazwanej później Wielką Wojną, a obecnie I wojną światową. Ze względu na powołanie znacznej liczby rezerwistów do wojska, nastąpiło załamanie produkcji wielu zakładów przemysłowych. Doprowadziło to także do wstrzymania prac przy bocznicy. Jednak przemysł wydobywczy był priorytetowy na równi ze zbrojeniowym i mimo braków materiałowych na rynku, wydobycie i inwestycje w górnictwie musiały być kontynuowane. Podjęto również budowę bocznicy. Jej trasa przebiegała przez teren pofałdowany i poza wykopami i nasypami zbudowano na trasie obiekty inżynierskie, w tym wiadukty drogowe: dwa w Bluszczowie oraz po jednym w Nieboczowach, Zawadzie, Syryni i przy kopalni, a wiadukty

32. Budowa wiaduktu drogowego przy kopalni.

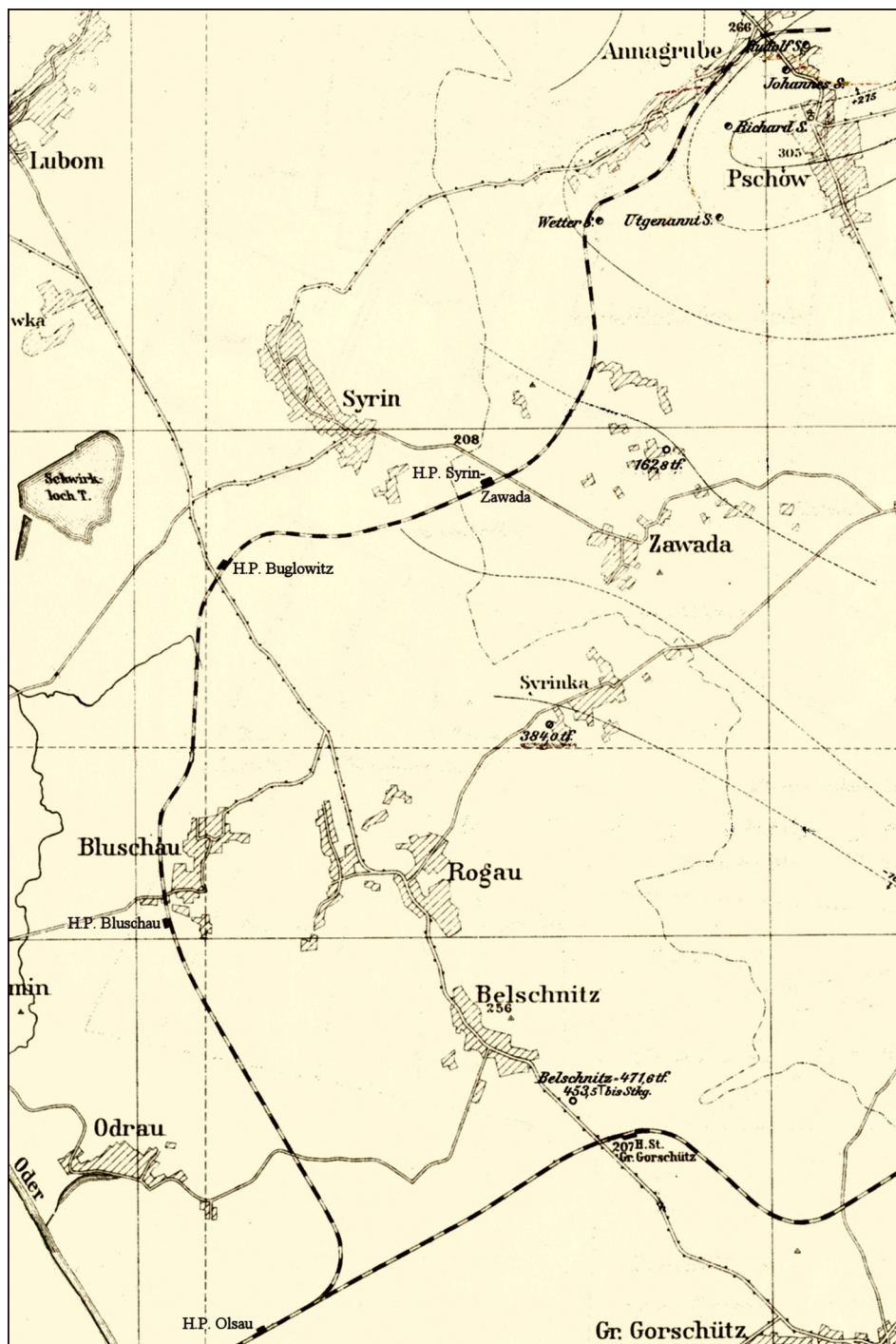

32. Budowa wiaduktu drogowego przy kopalni.

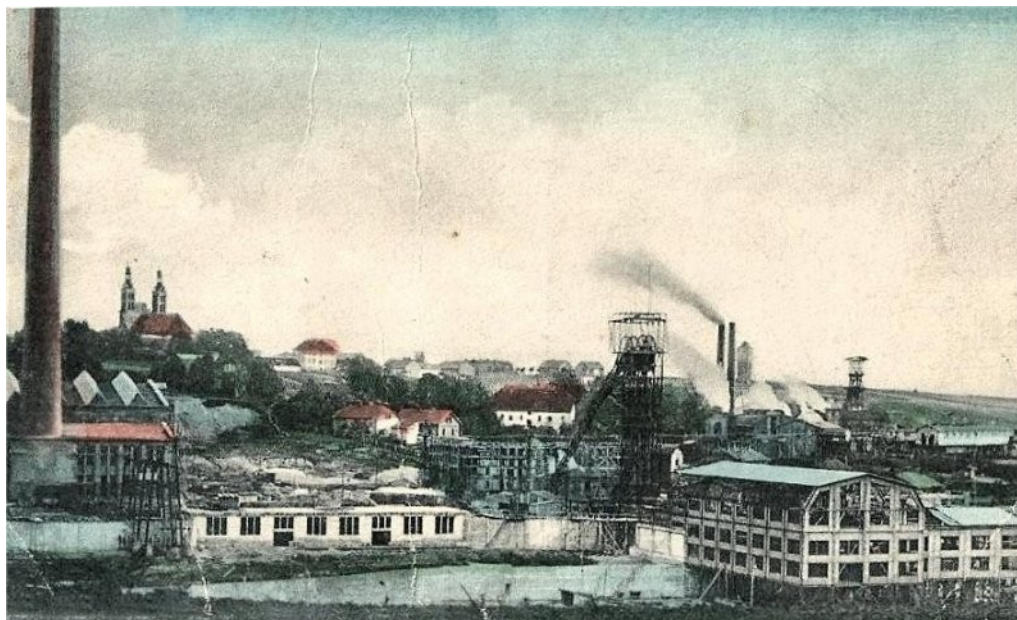

33. Droga przy kopalni stara oraz nowa omijająca zabudowania kopalniane.

W związku z doprowadzeniem bocznicy na teren kopalni, w tym samym roku zlikwidowano drogę publiczną przecinającą teren kopalni, a wytyczono nową, omijającą zabudowania kopalniane, na której nad koleją zbudowano wspomniany wiadukt¹⁵.

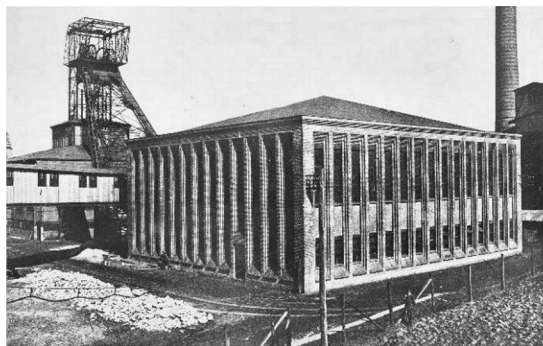

34. Bocznic kolejowa od stacji Olza do kopalni.

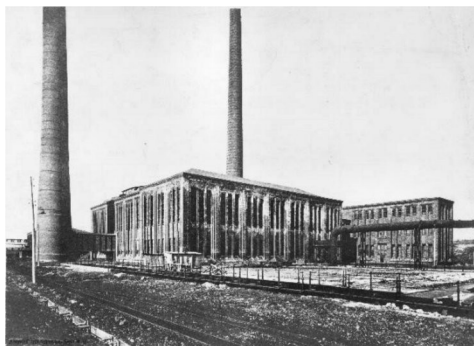

35. Budowa obiektów przemysłowych przy szybie „Rudolf”.

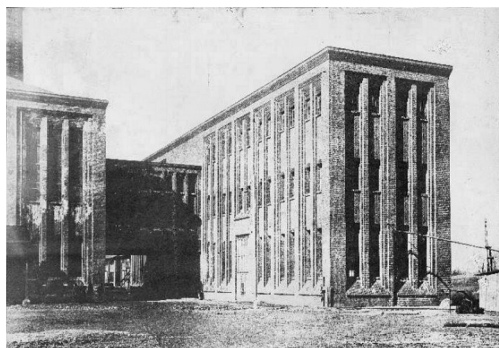
Kontynuowano również głębenie szybu „Rudolf” mimo trudności z kurzawką, która wymusiła stosowanie zamrażania i obudowy tubingowej. Równocześnie z głębeniem szybu prowadzono roboty na powierzchni i w 1915 roku oddano do ruchu nową kotłownię i elektrownię. Część budynków przemysłowych, takich jak kotłownia, elektrownia, budynki maszyny wyciągowej i nadszubyia szybu „Rudolf” była zaprojektowana przez światowej sławy niemieckiego architekta Hansa Poelzig’a (1869-1936). Głębenie szybu ukończono w 1917 roku na głębokości 368 m do planowanego nowego poziomu 350 m. Wydobywanie uruchomiono z istniejącego poziomu 260 m. Szyb był dwuprzędziałowy. Przedział wschodni otrzymał dwusilnikową elektryczną maszynę wyciągową firmy SIEMENS-SCHUCKERT o mocy 2x585 kW (1600 KM). Maszyna nie posiadała bębna linowego lecz tak zwaną tarczę „Koepe”. Jest to koło dużej średnicy z rowkiem ciernym wyłożonym drewnem i skórą, na które lina jest tylko nałożona. Z chwilą uruchomienia szybu „Rudolf” doprowadzono do niego dwutorowy kryty pomost z szybu „Johannes”. W ten sposób urobek z niego można było również kierować do bocznicy kolejowej i kolejka linowa do Rydułtów stała się zbędna i wkrótce zlikwidowana. Przedział zachodni w 1919 roku otrzymał czterocylindrową parową maszynę wyciągową o mocy 1000 KM również z tarczą „Koepe”. Maszyna ta posiadała po dwa cylindry o różnej średnicy ustawione szeregowo po obu stronach tarczy. Była maszyną podwójnego rozprężania, której praca polegała na tym że strumień pary o największym ciśnieniu dopływał z kotła do cylindra o mniejszej średnicy, gdzie ulegał częściowemu rozprężeniu. Następnie przepływał do większego cylindra, w którym rozprężał się ponownie. Różna średnica cylindrów dawała możliwość efektywnego wykorzystania energii pary, przy jej coraz niższym ciśnieniu. Takie maszyny nie były szeroko stosowane w górnictwie, gdyż mniejsze zużycie paliwa nie rekompensowało skomplikowanej budowy i obsługi oraz wyższych kosztów napraw, a kopalnie paliwa miały pod dostatkiem, tym bardziej, że kotłownie kopalniane przystosowane były do opalania najgorszym gatunkiem węgla, który i tak trudno było sprzedać¹⁶.

36. Budynek maszyny wyciągowej i szyb „Rudolf”, z lewej strony widać pomost z szybu „Johannes”.

37. Kociołnia.

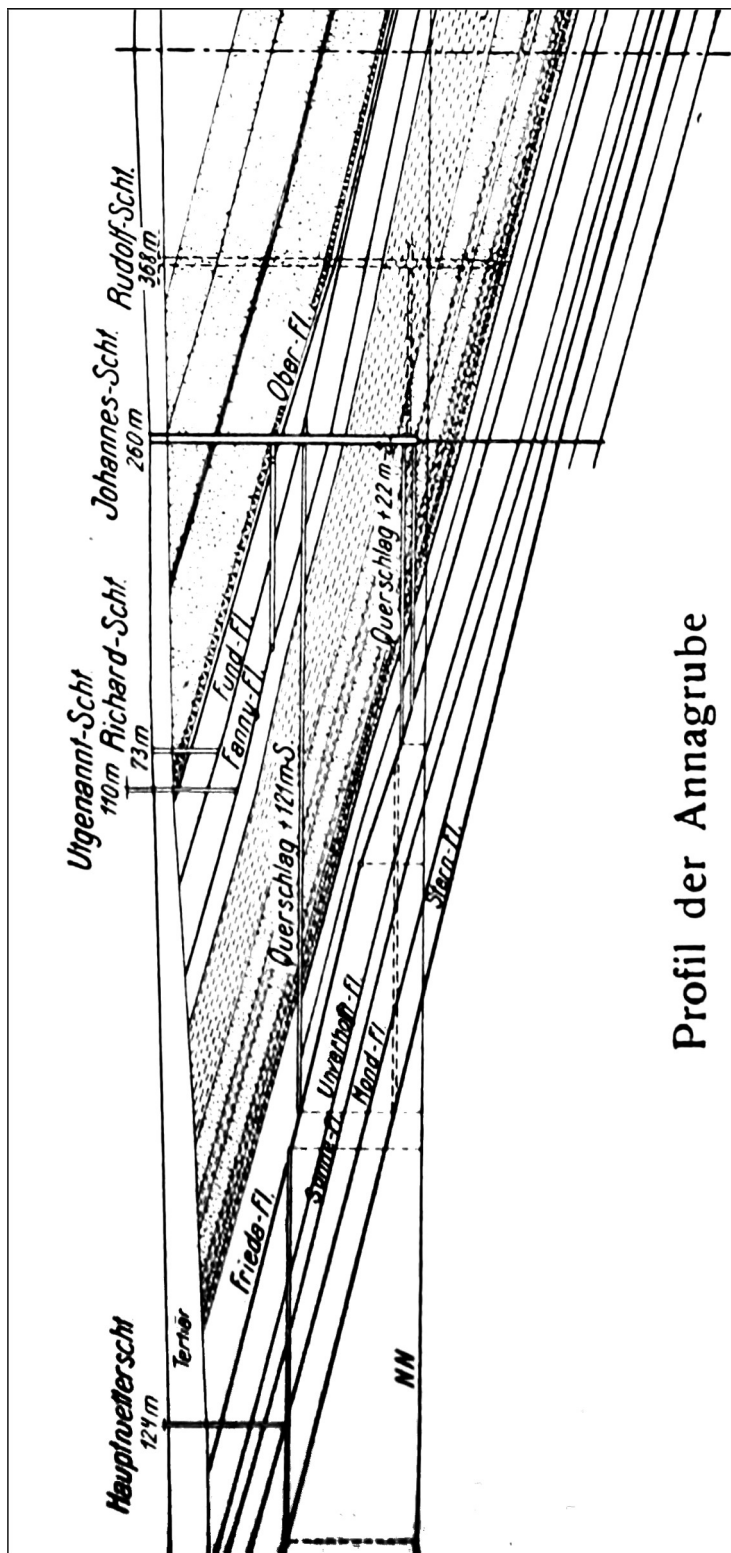
38. Elektrownia i stacja transformatorów

39. Elektryczna maszyna wyciągowa z tarczą Koepe.

40. Maszyna parowa podwójnego rozprężania z szybu „Staszic” kopalni „Siemianowice”, w której widać wyraźnie różnice średnic cylindrów. Podobnej konstrukcji była maszyna w kopalni „Anna”, tylko zamiast bębna linowego miała tarczę Koepe. Maszyna jest eksponatem w skansenie „Królowa Luiza” w Zabrze.

Profil der Annagrube

41. Przekrój przez kopalnię w 1920 roku. Z lewej strony widać Hauptwettersacht z udostepnionymi przekopem na głębokości 124 m pięcioma pokładami.

W 1918 roku w sąsiedztwie szybu została zbudowana sortownia (wykonawca - „Huta Karola” z Wałbrzycha *Carlshütte, Maschinen- und Stahlbau G. m. b. H. Waldenburg*), a w 1920 roku rozpoczęto montaż płuczki przez to samo przedsiębiorstwo¹⁷. Prace na powierzchni kopalni trwały i wkrótce po uruchomieniu wydobywania na szybie „Rudolf” przystąpiono do pogłębiania szybu „Johannes” z poziomu 260 m na poziom 350 m, a w 1918 roku rozpoczęto głębinie nowego szybu peryferyjnego „Zawada”¹⁸.

W listopadzie 1918 roku zakończyła się I wojna światowa. Nie przyniosło to spokoju na Górnym Śląsku. Nastąpił okres walk o przynależność państwową tej ziemi. Doszło do licznych incydentów zbrojnych między zwolennikami Polski i Niemiec. Wybuchły trzy Powstania Śląskie w latach 1919, 1920, 1921. Te niepokoje i trudności ze zbytem węgla przyczyniły się do spadku wydobywania mimo wzrostu zatrudnienia. Gdy w 1917 roku wydobywanie wyniosło 667.918 t przy zatrudnieniu 1945 pracowników, to w roku 1919 spadło do 379.722 t przy zatrudnieniu 2404 pracowników. Następnie wydobywanie wzrastało¹⁹. Ostatecznie 20 czerwca 1922 roku część Górnego Śląska z powiatem rybnickim została przyznana Polsce.

PRZYPISY

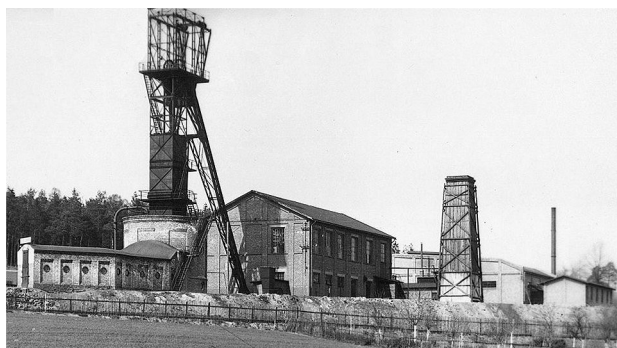
1. Jaros J.: *Słownik historyczny kopalń węgla na ziemiach polskich*, Katowice 1984, s. 74, 155, Voltz: *Handbuch des Oberschlesien Industriebezirks, Band II*, Kattowitz 1913, s. 535.
2. *Karte des Oberschlesischen Bergwerks-Areals*, (Namensverzeichnis) około 1895; plan pól górniczych około 1903; Jahr: *Verzeichnis der Steinkohlenbergwerke im Oberschlesischen Steinkohlenbecken*, Gleiwitz 1926, s. 25, 43; materiały własne.
3. Seidl K.: *Das Arbeiterwohnungswesen in der Oberschlesischen Montanindustrie*, Kattowitz 1913, s. 97-100, 112-113; <http://www.sp2.pszow.pl/index.php/historia-szkoly>
4. *Zeitschrift für das Berg- Hütten und Salinenwesen in dem Preussischen Staate, Statistischer Theil* (dalej ZBHS), Berlin 1906, s. 81; Archiwum Państwowe w Katowicach, oddział w Raciborzu (dalej APR), zespół 87 OUG Rybnik, sygn 914; *Glückauf, Berg- und Hüttenmännische Zeitschrift*, Nr 31 August 1922, s. 943.
5. ZBHS, Berlin 1907, s. 82, 1908, s. 85, 86, 1909, s. 98; 1910, s. 79, 1911, s. 76, 1912, s. 77, 1913, s. 77.
6. ZBHS, Berlin 1908 s. 85-86.
7. Westphal J.: *Jahrbuch für den Oberbergamtsbezirk Breslau*, Kattowitz, Breslau, Berlin 1913, s. 453; ZBHS, Berlin 1907 s. 82, 1908 s. 85, 1909, s. 98, 1910 s. 79.
8. ZBHS, Berlin 1911 s. 76, 1912 s. 77; Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu (dalej MGW), sygnatura MGW/H/900, PIG kopalnia Anna, 1939.
9. SOBH, Kattowitz 1913; Westphal J.: dz.cyt. s. 453; *Gwarek*, Nr 8 kwiecień 1939.
10. Voltz: *Handbuch des Oberschlesien Industriebezirks, Band II*, Kattowitz 1913, s. 535.
11. Adamczyk A.; *Kopalniane naziemne zlikwidowane magazyny materiałów wybuchowych w rejonie Rybnika* [w] XX Konferencja Naukowo - Techniczna SITG Oddział w Rybniku, Rybnik 2015.
12. ZBHS, Berlin 1912, s. 77, 1913 s. 77; APR, zespół 138 sygn. 433; Archiwum Oddziału KWK ROW Ruch Rydułtowy (dalej AKR) *Plan Ruchu Kopalni Węgla Kamiennego „Anna” w Pszowie pow. Rybnik na okres od 1.IV.1952 do 31.XII.1953 r.*
13. *Katolik*, 28 marca 1914.
14. www.pszow.pl/strona-140-tropem_historii_pszowa.html
15. Keller D.: *Bocznica kopalni „Anna” – powstanie i funkcjonowanie do 1939 roku* [w] *Świat Kolei* 12/2014, s. 24-31.
16. https://pl.wikipedia.org/wiki/Maszyna_parowa_potrójnego_rozprężania
17. Jenczmionka M., Urbasik M.: *Kopalnia Węgla Kamiennego Anna w latach 1832-2002*, s. 17; MGW, sygnatura MGW/H/900, PIG kopalnia Anna, 1939; [33](http://www.architekturmuseum.ub.tuberlin.de/index.php?p=58&D1=Poelzig&D2=Hans; AKR Plan Ruchu Kopalni Węgla Kamiennego „Anna” w Pszowie pow. Rybnik na okres od 1.IV.1952 do 31.XII.1953 r., Plan Ruchu na rok 1964 Kopalnia Anna s. 217, 218.18. Jenczmionka M., Urbasik M.: <i>Kopalnia Węgla Kamiennego Anna w latach 1832-2002</i>, s. 20.19. SOBH Berlin 1918-1922.</div><div data-bbox=)

II RZECZPOSPOLITA POLSKA

RYBNICKIE GWARECTWO WĘGLOWE

1922 – 1939

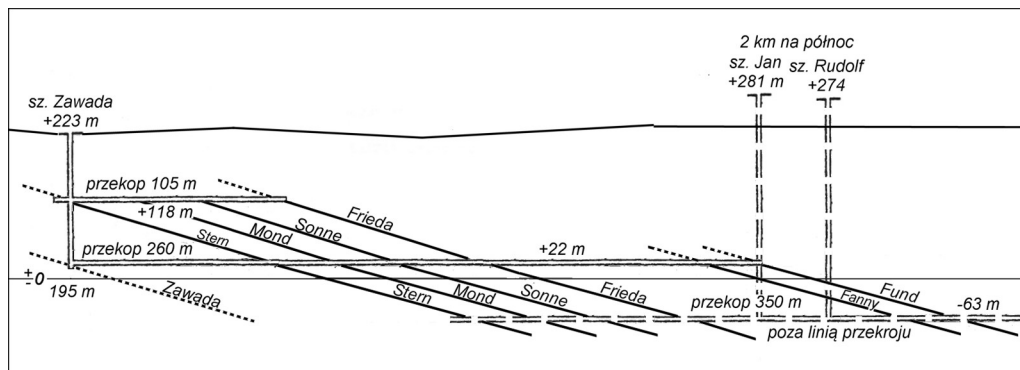
Powiat rybnicki, a z nim Pszów, zostały przejęte przez administrację polską 3 lipca 1922 roku. Wydarzenie to nie spowodowało zasadniczo żadnych perturbacji w funkcjonowaniu zakładu. Pozostała większość kadry kierowniczej na czele z dyrektorem, którym po odejściu Fritza Pietruskie, od 1921 roku został Bruno Kober¹. Własność kopalni pozostała ta sama, tylko nazwę z „Rybniker Steinkohlen Gewerkschaft” zmieniono na „Rybnickie Gwarectwo Węglowe”, a na kopalni spolszczono nazwy szybów. Kontynuowano inwestycje rozpoczęte w poprzednim okresie. Pogłębiany od pewnego czasu szyb „Jan” z poziomu 260 m, w 1922 roku osiągnął głębokość 350 m. Na tej głębokości przystąpiono do zakładania nowego poziomu wydobywczego, do którego był już zgłębniony szyb „Rudolf”². Głębniony od 1918 roku peryferyjny szyb wentylacyjno-materiałowy i zjazdowy dla załogi „Zawada” został uruchomiony w 1922 roku. Znajdował się on na północ od centrum Zawady przy linii kolejowej prowadzącej do kopalni „Anna” i miał przy niej swoją bocznice z rampą ładunkową. Szyb na głębokości 105 m osiągnął pokład „Stern”, a na głębokości 189 m dotarł do pokładu nazwanego „Zawada” i razem z ژیpiem jego głębokość wynosiła 195 m, a jego średnica wynosiła 4,5 m. Wyposażony był w elektryczną maszynę wyciągową, dwubębnową, o mocy 150 kW, kratownicową wieżę szybową i wentylator ssący³.

42. Szyb „Zawada”.

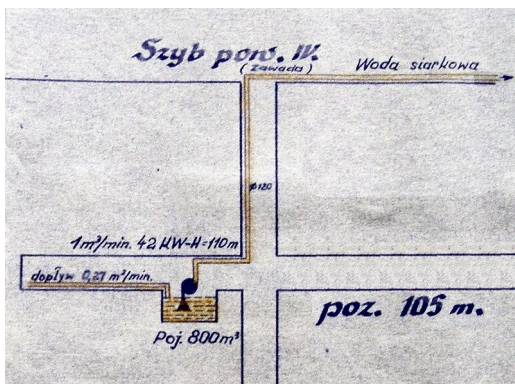
Na tych dwóch głębokościach założono poziomy eksploatacyjne i wentylacyjne. Z poziomu 105 m, przekopem o długości 650 m prowadzonym w kierunku wschodnim osiągnięto jeszcze pokłady: „Mond”, „Sonne” i „Frieda”. Do eksploatacji pokładów z tego poziomu górnicy zjeżdżali szybem „Zawada”. Drugi poziom, założony na głębokości 189 m nazywano również poziomem 260 m, gdyż zrab szybu znajdował się około 60 m poniżej zrębu szybu „Jan” i sięgał do jego poziomu eksploatacyjnego na tej właśnie głębokości. Z tego poziomu wydrążono przekop również w kierunku wschodnim o długości 2,1 km, który przeciął pokłady: „Stern”, „Mond”, „Sonne”, „Frieda”, „Fanny” i „Fund”. Umożliwił w ten sposób przewietrzanie tych

głębokości. Z tego poziomu wydrążono przekop również w kierunku wschodnim o długości 2,1 km, który przeciął pokłady: „Stern”, „Mond”, „Sonne”, „Frieda”, „Fanny” i „Fund”. Umożliwił w ten sposób przewietrzanie tych

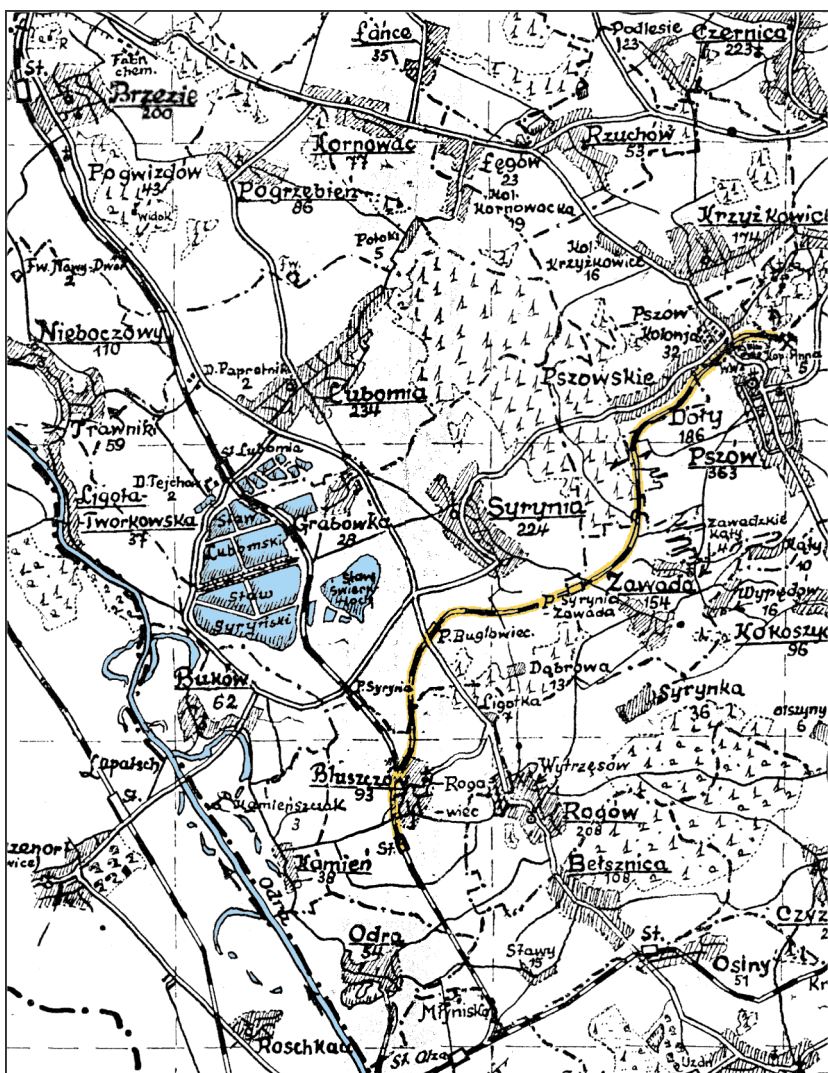

43. Przekrój przez szyb „Zawada” i przekopy.

pokładów eksploatowanych z poziomu 350 m w rejonie południowym kopalni⁴. Z szybem „Zawada” wiąże się jeszcze jedna ciekawa historia. W trakcie jego głębenia, poniżej 10 m do około 45 m, z ociosu wypływała woda zawierająca siarczany, czyli woda siarkowa. W gotowym szybie założono ujęcia tej wody, którą sprowadzano do zbiornika założonego we wnętrzu na poziomie 105 m, a stamtąd pompowano na powierzchnię do łaźni wyposażonej w prysznic i wanny. Górnicy po wyjeździe kapali się w wodzie zdrojowej aż do lat 70. XX wieku⁵.

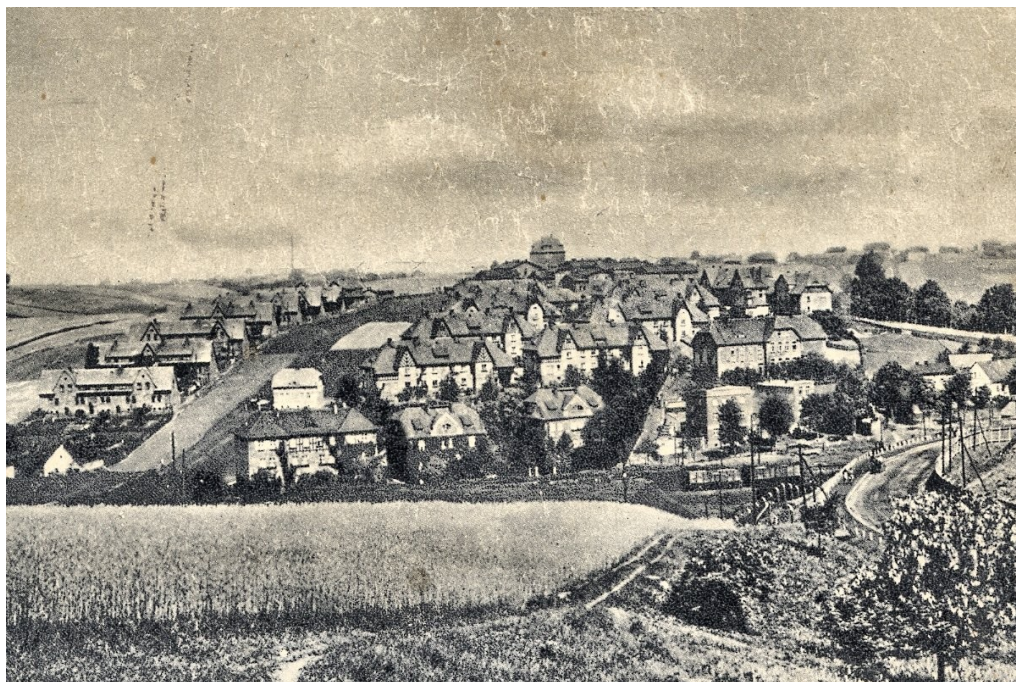
44. Ujęcie i odprowadzenie wody siarkowej na powierzchnię.

45. Linia kolejowa PKP Olza - Brzezie oraz skrócona bocznica od kopalni do Bluszcowa.

Rozpoczęty w 1920 roku montaż płuczki przy szybie „Rudolf” został ukończony w 1923 roku⁶. W tym też roku kopalnia wydobyla 581.928 t przy zatrudnieniu 3452 pracowników, w tym 55 kobiet i 88 młodocianych, pod ziemią pracowało 2425 górników. Nie osiągnęła jeszcze poziomu wydobycia z lat 1916-18, ale wydobycie wzrastało⁷.

Polskie władze kolejowe PKP przystąpiły do budowy linii kolejowej z Bluszczowa do Brzezia i po jej oddaniu do ruchu 1 października 1925 roku, nabyły od „Rybnickiego Gwarectwa Węglowego” odcinek Olza - Bluszczów. Odtąd długość bocznic kopalnianej zmniejszyła się do 9,976 km⁸.

46. Stare Osiedle, z lewej rząd budynków powstałych w latach 20.

Dla wzrastającej liczby pracowników potrzebne były nowe mieszkania i z początkiem lat 20. przystąpiono do budowy nowych mieszkań pracowniczych. Do 1925 roku rozbudowano stare osiedle przy kopalni do 39 domów robotniczych i urzędniczych, postawiono 15 domów urzędniczych przy kopalni i drodze prowadzącej do Rydułtów, a w miejscowości Olza zbudowano małe osiedle składające się z sześciu domów wielorodzinnych zwane Kolonią Olecką⁹.

W latach 1923-26 z przekopu na poziomie 260 m (+22 m) drążono szyb „Ryszard” w górę metodą nadsiewłomu do osiągnięcia dna szybu na głębokości 73 m. Od tej głębokości szyb poszerzono i omurowano do jego nowej średnicy wynoszącej 3,75 m, a jego głębokość wyniosła 257 m.

47. Budynki Kolonii Oleckiej oraz dom urzędniczy przy drodze do Rydułtów. Widok obecny.

Doprowadzono do niego bocznice dla dowozu drewna, a sam szyb otrzymał murowane nadszybie z elektrycznym urządzeniem do opuszczania drewna zwanym „paternoster”, uruchomionym 1928 roku. Wtedy wyłączono z ruchu szyb „Utgenannt”, który poprzednio służył do opuszczania drewna¹⁰. Drewno opuszczane było szybem na poziom 260 m, a na zakładany nowy poziom 350 m opuszczano je upadową w pokładzie „Frieda”¹¹.

Bruno Kober w 1925 roku objął stanowisko naczelnego dyrektora „Rybnickiego Gwarectwa Węglowego”, lecz nadal pełnił funkcję dyrektora kopalni „Anna” aż do 1928 roku, kiedy zastąpił go Eryk Mackenzy¹².

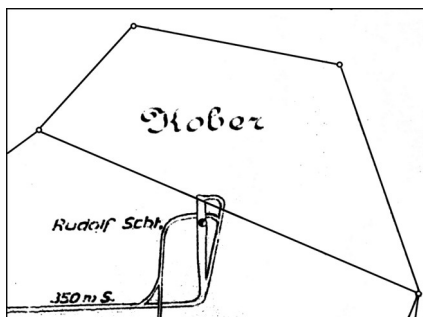
W lipcu 1926 roku dokonano korekty granic między kopalnią „Anna” a własnością Gwarectwa Węglowego Charlotte” kopalnią „Charlotte” (Rydułtowy). Przede wszystkim przekazano kopalni „Anna” leżące na terenie Pszowa i Kokoszyca pola górnicze „Carnall” i „Witt von Döring” o łącznym obszarze 4,38 km², które otrzymały nazwy „Wachsmann” i „Pieler”. Pole „Witt von Döring” już od 1911 roku było dzierżawione przez kopalnię „Anna”. Przyznano kopalni także niewielki obszar obok szybów nazwany „Kober”, gdyż główny szyb wydobywczy „Rudolf” znajdował się zaledwie 80 m od granicy kopalni. Dołączono również części dwóch pól „Aurora” i „Steinbeck” należących do RGW¹³ (rys. 64).

Kopalnia posiadała węgiel koksujący, który był przewożony pociągami do koksowni przy kopalni „Emma”. By usprawnić transport, w 1928 roku zbudowano do niej kolejkę linową długości 6,4 km¹⁴.

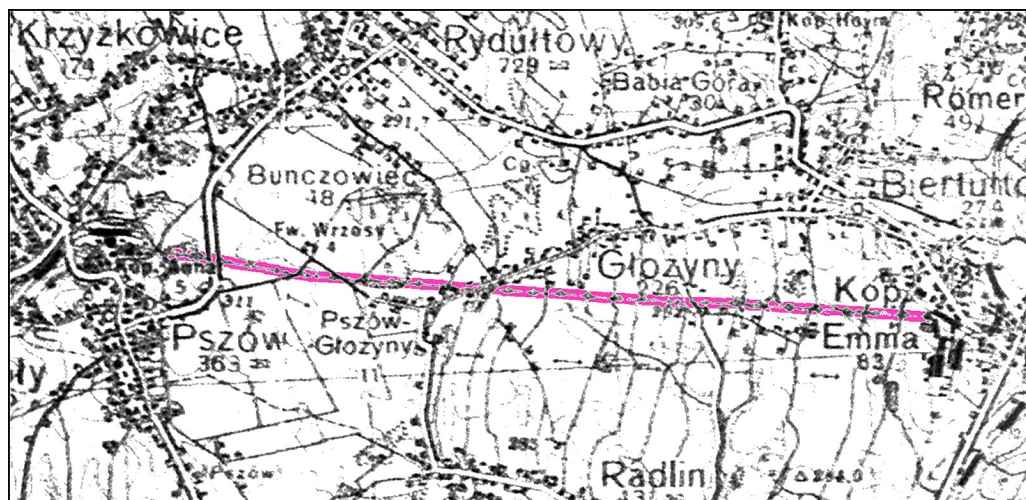
Trwał systematyczny rozwój kopalni, wydobyte rośnie i w 1928 roku przekroczyło magiczną wielkość miliona ton. Wydobyto wtedy 1.024.860 t, dla potrzeb własnych zużyto 97.956 t z czego deputaty wyniosły 14.085 t. Sprzedano 897.884 t z czego wyeksportowano 337.162 t, a na koniec roku na zwalach zostało 73.208 t. Koleją wywieziono 814.773 t, kolejką linową

48. Szyb drzewny „Ryszard”.

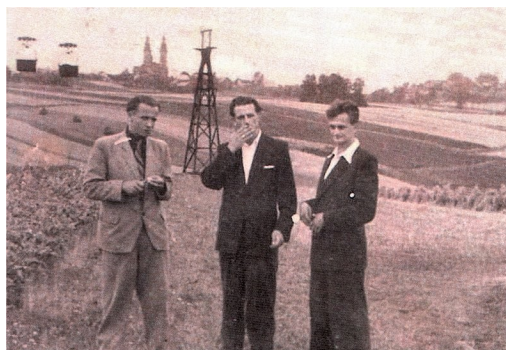
49. Objazdy wozów szybu „Rudolf” sięgające poza granicę nadania kopalni.

50. Kolejka linowa z kopalni „Anna” do koksowni przy kopalni „Emma”.

51. Pomost zabezpieczający nad drogą do Rydułtów.

52. Kolejka biegnąca przez Biertułtowy. W głębi biertułtowski kościół.

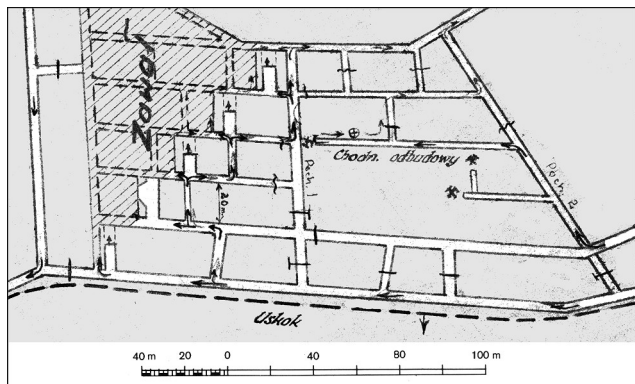
53. Dr Inż. Józef Tuchołka.

75.970 t, a innymi środkami transportu (samochody, furmanki) 7141 t. Kopalnia zatrudniała 2892 robotników, z których pod ziemią pracowało 2147, w tym górników 686, ładowaczy 444, robotników wykwalifikowanych (ślusarze, elektrycy, cieśle) 223, niewykwalifikowanych 783 i młodocianych (od lat 16-18) 11. Na powierzchni pracowało 745, w tym wykwalifikowanych 144, niewykwalifikowanych 562, młodocianych 7, kobiet 32¹⁵. Taki poziom wydobywania utrzymywał się do 1939 roku mimo kryzysu, który nękał cały kraj, a najwyższe wydobycie okresu międzywojennego uzyskano w 1937 roku, które wyniosło 1.315.771 t przy zatrudnieniu 2901 pracowników, w tym robotników: 2111 pod ziemią, a na powierzchni 649, w tym 9 kobiet. Pracowników umysłowych było 141, w tym 104 w pionie technicznym¹⁶.

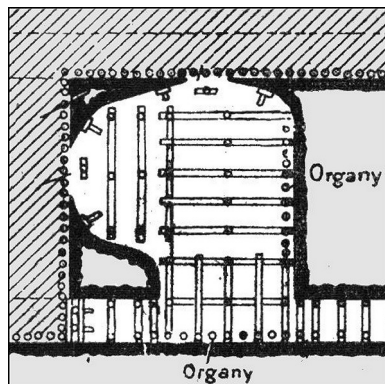
W 1931 roku szyb „Jan” pogłębiono z poziomu 350 m do głębokości 508 m, gdyż na tej głębokości planowano założenie nowego poziomu 500 m¹⁷.

Z dniem 1 kwietnia 1932 roku nowym dyrektorem kopalni został dr inż. Józef Tuchołka¹⁸.

Podstawową metodą wybierania pokładów był tak zwany śląski system filarowo-zabierkowy. Polegał on na tym, że w pokładzie od chodnika odstawczego, głównego, drążono w górę do chodnika wentylacyjnego pochylnie transportowe w odstępach 100-150 m. Tak przygotowane filary rozcinano poziomymi chodnikami odbudowy w odstępach co 20-30 m. Przestrzeń

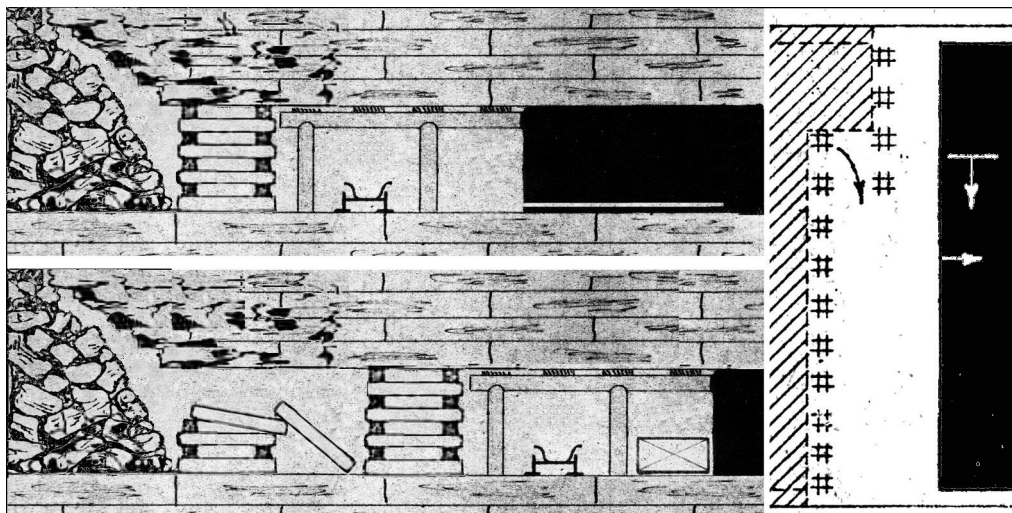

54. Przykład odbudowy filarowej.

55. Odbudowa przodka filarowego i wybieranie nogi.

między nimi wybierano od dolnego chodnika do wyższego, przodkami o szerokości 5 m zwanymi zabierkami. Zabierki te także nazywano filarami. Między poszczególnymi zabierkami dla bezpieczeństwa pozostawiano pas węgla szerokości około 3 m zwany nogą. Przodek węglowy urabiano kilofami, młotkami odbudowy (pikolami), alb metodą strzałową, stosowano też wrębiarki. Urobek ładowano do wozów, które opuszczano na chodnik główny, skąd wozak pchał wóz do pochylni, na której wozy były opuszczane na chodnik główny. Cały filar zabezpieczano obudową drewnianą, a od strony nowego filaru stawiano organy (gęsty rząd stojaków). Po wybraniu węgla w zabierce przystępowano do wybierania nogi, którą nie zawsze udawało się wybrać całą. Gdy ciśnienie od strony zawалу groziło niebezpieczeństwem, filar opuszczano, a obudowę rabowano¹⁹.

56. Ścianowy system wybierania pokładu na zawal z kasztami przenośnymi. U góry ściana przygotowana do eksploatacji. Przodek podwrębiony, przenośnik wstrząsany w drugim polu, zawal zabezpieczony kasztami. U dołu przodek wybrany. W pierwszym polu wrębiarka, w drugim przenośnik, od strony zawalu przebudowa kasztów. Z prawej, schemat obrazujący przebudowę kasztów.

Od 1932 roku zaczęto wprowadzać wybieranie pokładów metodą ścianową na zawal z kasztami przenośnymi²⁰. System ścianowy polegał na tym, że przodek znacznej szerokości (długości) ograniczony chodnikami nadścianowym - wentylacyjnym i podścianowym - odstawczym, posuwał się w kierunku rozciągłości pokładu. Urobek odstawiano rynnami wstrząsanymi do wozów w chodniku podścianowym. W ślad za posuwającym się przodkiem wyrobisko odbudowy likwidowano przez zawal stropu. Przodek zabezpieczano obudową drewnianą, a od strony zawalu stawiano drewniane stopy (kaszt) z twardego (dębowego) drewna kantowego o wymiarach 1x1 m w odstępach do 1,5 m. Po przesunięciu się ściany o jeden zabiór, kaszt rozbijano i stawiano w nowym szeregu za obudową przodka. Nie można było rozebrać starego kasztu, przed którym nie stałby nowy, dlatego nad ścianą musiał być zapas kantówek na kilka dodatkowych kasztów. Po ich postawieniu można było przystąpić do rozbierania starych i przenoszenia kantówek niżej²¹.

Granicząca z „Anną” od północy kopalnia „Charlotte” z dniem 1 lipca 1930 roku została przejęta przez „Rybnickie Gwarectwo Węglowe”. Jako już jedno przedsiębiorstwo, kopalnia „Anna” w 1933 roku wdzierzała od kopalni „Charlotte” obszar górniczy o wielkości 3,81 km² sięgający od granicy do uskoku „Rydułtowskiego II” (rys. 64). W tym rejonie znalazł się jej szyb, usytuowany na terenie Pszowa przy obecnej ulicy F. Chrószcza, na tak zwanej Kalwarii, o nazwie „Ignacy” o głębokości 203,7 m, który wkrótce został włączony w system wentylacyjny kopalni. Szyb ten został założony przez wspomnianą kopalnię „Charlotte” jako wentylacyjno-materiałowy

57. Szyb „Ignacy” przejęty od kopalni „Charlotte”.

do 203,7 m. Na skutek przesunięcia granicy doszło do podziemnego połączenia między kopalniami, gdyż granica przebiegała przez chodnik główny w pokładzie „Minna” na poziomie 200 m. W planie ruchu na ten okres widniała uwaga: „Podziemne połączenie w pokładzie „Minna” zamknięte jest podwójnymi tamami żelaznymi. Otwieranie tam w razie potrzeby odbywa się zgodnie z zarządzeniem OUG”²².

58. Inż. Wojciech Hardt.

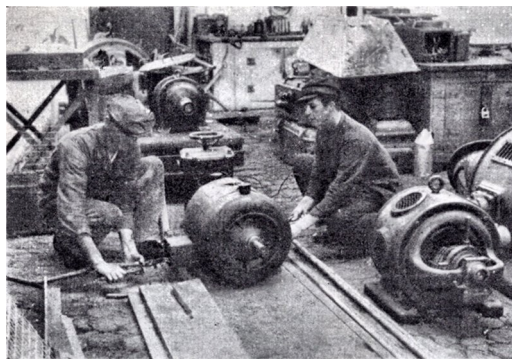
Dr inż. Jerzy Tuchołka krótko pełnił funkcję dyrektora kopalni, gdyż z dniem 1 stycznia 1934 roku został powołany na stanowisko naczelnego dyrektora technicznego „Rybnickiego Gwarectwa Węglowego”, a tego samego dnia stanowisko dyrektora objął inż. Wojciech Hardt²³.

Kolejnego powiększenia obszaru kopalni dokonano w 1935 roku, kiedy to wydzierzawiono od spadkobierców G. von Ruffera pola górnicze „Gustav Gabriele VII” i „Josefa Emma III” o łącznej powierzchni 3,13 km². Przed 1939 rokiem nastąpiła zmiana granicy między kopalniami „Anna” i „Emma”. Nie biegła ona granicami dawnych nadań, lecz bardziej naturalnymi. Przecinała pole „Gustav Gabriele VII” wzdłuż uskoku IV Kokoszyckiego o kierunku południkowym, następnie prowadziła na wschód wzdłuż domniemanej rozciągłości pokładu „Frieda” na poziomie -100 m i skręcała na północ wzdłuż uskoku III Radlińskiego do granicy z kopalnią „Charlotte”²⁴ (rys. 64).

W 1936 roku nastąpiła kolejna akcja polonizacji nazw w polskim górnictwie. W kopalni „Anna” zmieniono nazwy szybów: „Rudolf” na „Chrobry”, „Utgenannt” - „Szyb Powietrzny I”, „Ryszard” - „Szyb Powietrzny II”, „Główny Szyb Powietrzny” - „Szyb Powietrzny III”, „Zawada” - „Szyb Powietrzny IV”, „Ignacy” - „Szyb Powietrzny V”. Nowe nazwy zaczęły obowiązywać od 1 września 1936 roku²⁵.

Od 1937 roku w ścianach zawałowych zaczęto stosować kaszty z szyn kolejowych²⁶ (rys. 62).

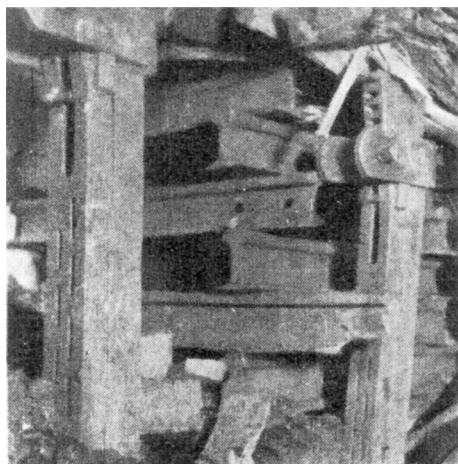
W miarę rozwoju robót górniczych na poziomie 350 m, a stopniowej likwidacji poziomu 260 m, coraz więcej drewna musiano opuszczać pochylnią na poziom 350 m. Z tego powodu w 1937 roku przystąpiono do głębienia szybu „Powietrznego II” (Ryszarda) z poziomu 360 m do poziomu 260 m, tak jak poprzednio sposobem nadsiewłomu. Prace rozpoczęto z chodnika głównego pokładu „Stern” na poziomie 360 m i połączenie z poziomem 260 m osiągnięto z początkiem 1938 roku. Całkowita głębokość szybu wyniosła 335 m. Następnie szyb zazbrojono i przebudowano urządzenie do samoczynnego opuszczania drewna. Na powierzchni przy szybie zbudowano zakład do impregnacji drewna i w połowie 1938 roku uruchomiono opuszczanie drewna na nowy poziom²⁷.

60. Praca uczniów w warsztacie elektrycznym.

61 Uczniowie na zajęciach teoretycznych.

62. Stojaki stalowe i kaszt z szyn kolejowych.

W 1938 roku zaczęto wprowadzać w ścianach stemple stalowe, lecz kapy czyli stropnice pozostawiono drewniane i nie zrezygnowano z kasztów z szyn kolejowych stawianych od strony zawału. Zastosowano również pierwszy taśmociąg w wyrobisku podziemnym³¹.

Z dniem 1 czerwca 1939 roku wprowadzono jednolite nazwy pokładów dla całego Zagłębia górnośląskiego. Dotychczas każda kopalnia używała własnych nazw, albo numerów swoich pokładów, co szczególnie przy jednym właścicielu kilku kopalń prowadziło do nieporozumień. Tak oto uzasadniono wprowadzenie nowych nazw:

Za radą geologów postanowiono nazwać najstarsze pokłady Polskiego Zagłębia Węglowego imionami pradawnych bożków słowiańskich, jak Znicz, Swarog, Dażbog itd., późniejsze słowiańskimi imionami bohaterów narodo-

wych, np. Krak, Wanda, Lech itd. a najmłodsze nowoczesnymi imionami: Stanisław, Władysław, Bolesław, Kazimierz. Jeden z najstarszych pokładów nazwano mianem wszystkowidzącego bożka Światowida, (-) Najbogatszy i najgrubszy z pokładów, Reden-Pochammer nazwano mianem najpotężniejszego bożka słowiańskiego, Perkuna, boga grzmotów, błyskawic i wojny³².

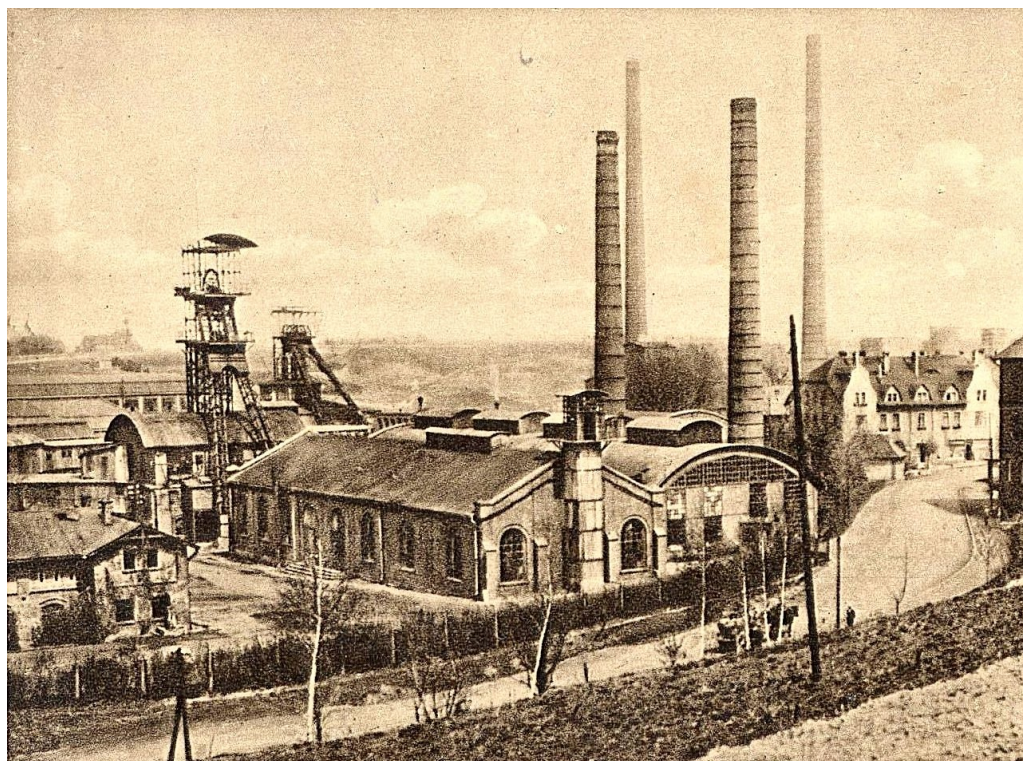
Nazwy te zostały wprowadzone w kopalniach „Rybnickiego Gwarectwa Węglowego”. Nie przyjęły się jednak, gdyż wkrótce nastąpiła wojna i Niemcy przywrócili dawne nazwy, a po wojnie w 1948 roku wprowadzono jednolitą numerację pokładów dla całego Górnośląskiego Zagłębia Węglowego, która obowiązuje do czasów obecnych.

Takie oto nazwy otrzymały pokłady na kopalni „Anna” (dla lepszej orientacji podano również współczesną numerację pokładów):

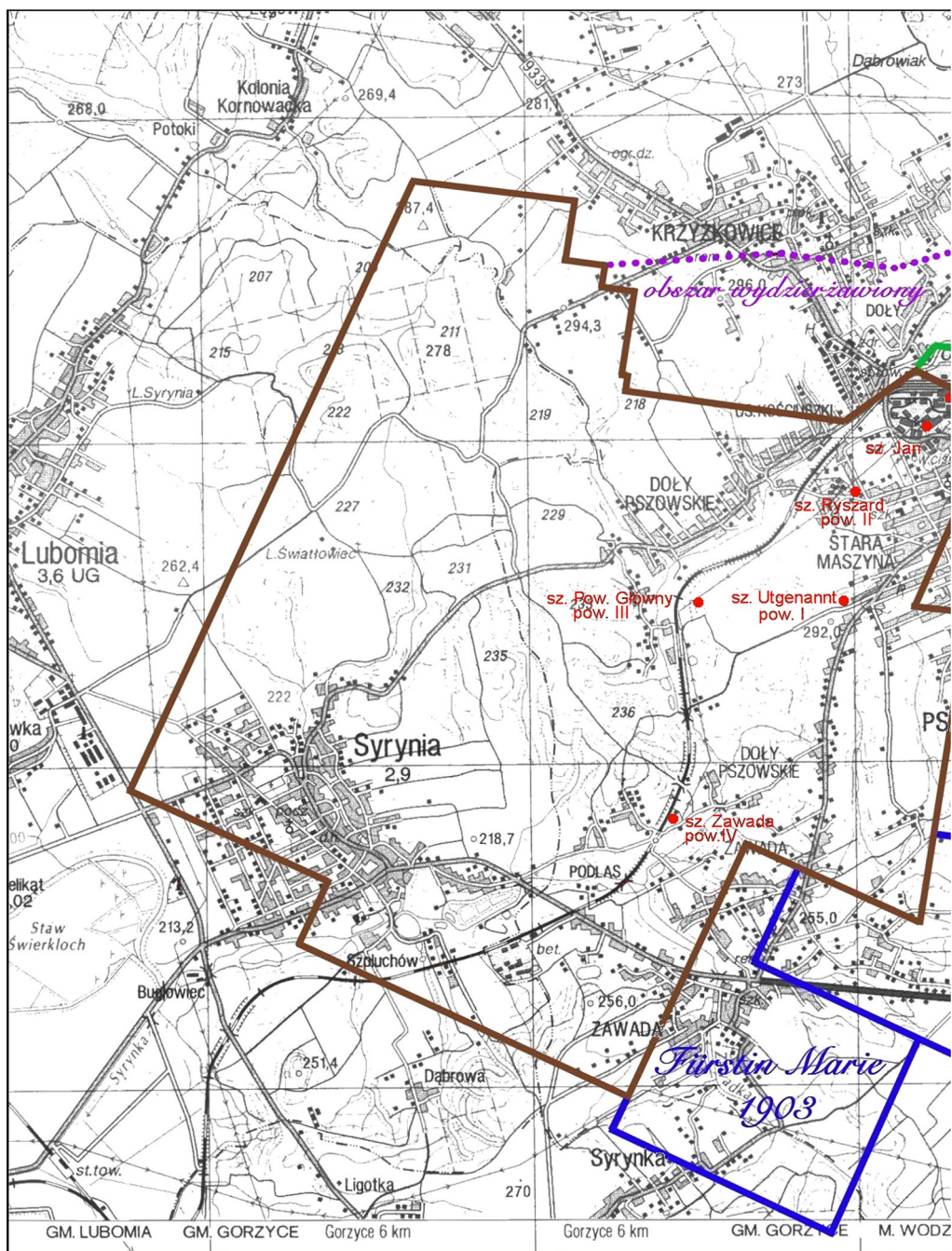
nazwa dawna	nazwa nowa	miąższość	obecna numer.
Minna	Łada 3	1,2 m	620/1-2
Fund ława górna	Dażbog 6	1,6 m	629/1
Fund ława dolna	Dażbog 8	0,9 m	629/2
Fanny	Dażbog 9	1,9 m	630
Frieda ława górna	Znicz 4	0,9 m	705/1
Frieda ława dolna	Znicz 5	1,2 m	705/2
Unverhofft	Znicz 7	1,0 m	707
Sonne	Znicz 8	1,4 m	708
Mond	Znicz 9	0,9 m	712
Stern	Znicz 11	2,7 m	713 ³³

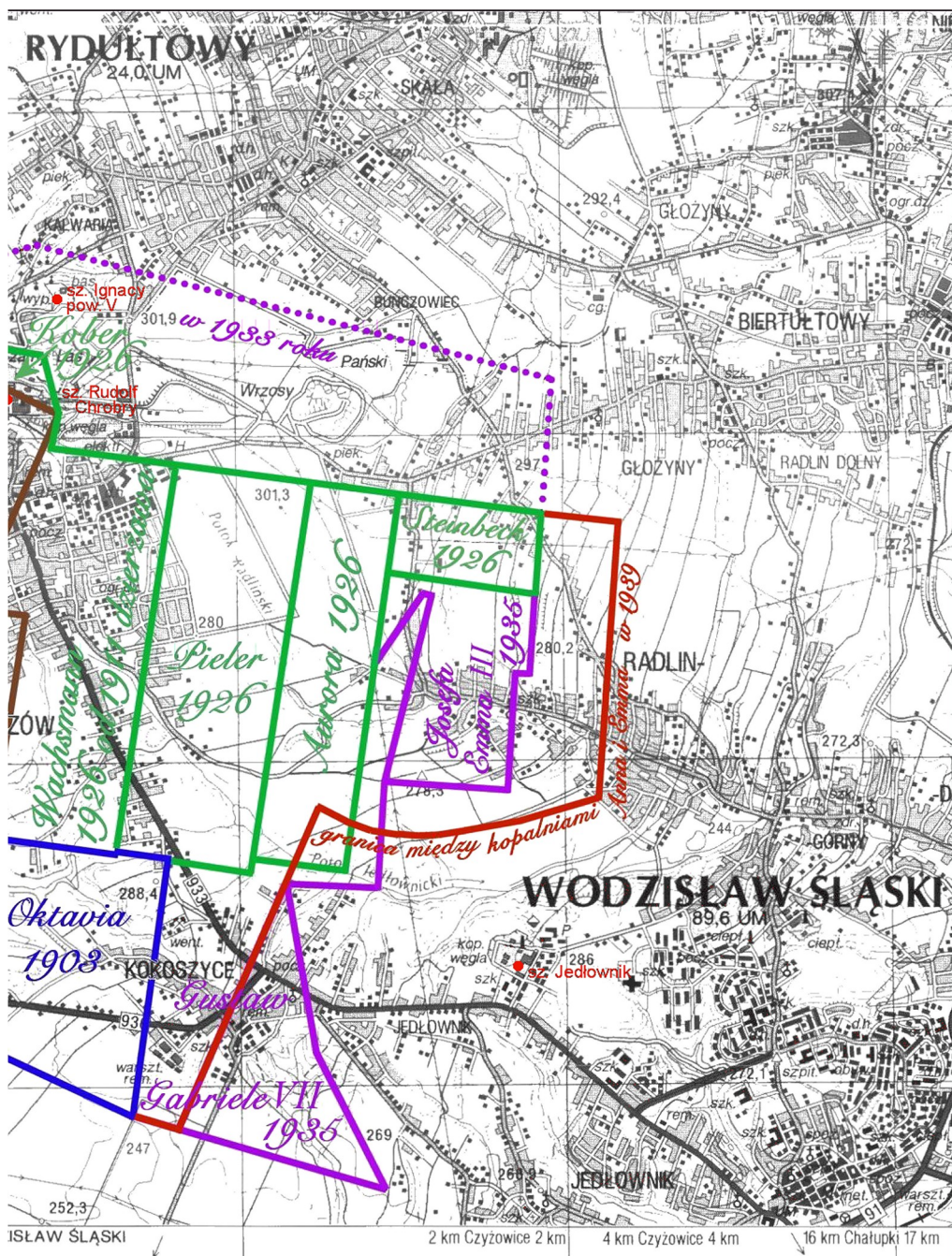
Po zajęciu przez Polskę Zaolzia w październiku 1938 roku, z końcem tego roku wysłano do tamtejszych kopalń polski wyższy dozór górniczy. W związku z tym nastąpiły zmiany na stanowiskach dyrektorskich w „Rybnickim Gwarectwie Węglowym”. Jeden dyrektor przypadał na dwie kopalnie, a kopalnię kierował zawiadowca, stąd dyrektor kopalni „Anna” inż. Wojciech Hardt został również dyrektorem kopalni „Charlotte”. Zawiadowcą na kopalni „Anna” został inż. Turkiewicz, a kierownikiem ruchu górniczego inż. Boryczko³⁴.

W 1939 roku w kopalni eksploatowano pokłady: „Minna”, „Fund”, „Fanny”, „Frieda”, „Unverhofft”, „Sonne”, „Mond” i „Stern”, na poziomach 350 m i 500 m. W pierwszej połowie tego roku rozpoczęto instalowanie skipu w szybie „Chrobry”. Do wybuchu wojny inwestycji nie zrealizowano i została ukończona przez okupanta³⁵.

63. Widok kopalni „Anna” w latach 30. XX wieku.

kopalni „Anna” od 1903 do 1939 roku.

65. Przekrój przez kopalnię „Anna” w 1939 roku.

PRZYPISY

1. Serlo W.: *Preussische Bergassessoren*, 1927.
2. *Gwarek* nr 8 1939, s. 18.
3. Archiwum Oddziału KWK ROW Ruch Rydułtowy (dalej AKR) *Plan Ruchu Kopalni Węgla Kamiennego „Anna” w Pszowie pow. Rybnik na okres od 1.IV.1952 do 31.XII.1953 r.*; Keller D.: *Bocznica kopalni „Anna” powstanie i funkcjonowanie do 1939 roku* [w] *Świat kolei* 12/2014.
4. Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Raciborzu (dalej APR), 18/87/769, 914.
5. Porwoł P.: *Zapomniane Źródle Wód Siarkowych i Kopalnia Siarki*, Wodzisław Śląski 2019, s. 40-41; Krakowczyk Z., Grycman J., Kłos J.: *Wody mineralne i siarka oraz złoża gipsu i wapienia na obszarze gdzie eksploatację górniczą prowadziła kopalnia „Anna”* [w] *XXII Konferencja Naukowo-Techniczna NOT Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Górnictwa Oddział w Rybniku*, Rybnik 2016.
6. AKR *Plan Ruchu na rok 1964 Kopalnia Anna* s. 218.
7. *Statistik der Berg und Hüttenwerke in Polnisch für das Jahr 1923*, Katowice 1924, s.18-19.
8. Keller D.: dz. cyt.
9. Ottawa E.: *Zarys dziejów kopalni „Anna” na tle rozwoju górnictwa węgla kamiennego w Górnos Śląskim Zagłębiu Węglowym 1832 – 1997*, s. 28; Grycman J., Keller D., Kłos J.: *Linia kolejowa Pszów-Olza wczoraj i dziś oraz inne obiekty i tereny kopalni „Anna” w jej obszarze* [w] *XXIII Konf. Nauk. dz. cyt.*
10. *Gwarek*, Nr 6 1939; APR, zespół 210 sygn. 14; AKR *Plan Ruchu Kopalni Węgla Kamiennego „Anna” w Pszowie pow. Rybnik na okres od 1.IV.1952 do 31.XII.1953 r.* s. 50-51.
11. APR 18/87/769.
12. Serlo W.: *Preussische Bergassessoren*, 1927; *Głos Górnego Śląska*, Nr 74, Katowice od 20-26 października 1927 r.; Kołodziej B.: *Kopalnia Anna na dawnej i współczesnej fotografii 1832-2004*, Pszów 2010, s. 100.
13. Adamczyk A.: *Dzieje Kopalni Węgla Kamiennego Rydułtowy - Anna, Kopalnia Charlotte 806 – 1945*, Rydułtowy 2012, s. 84.
14. APR, 18/210/14; pomiar z mapy Mestischblatt z 1941 roku.
15. *Statystyka Górnos Śląskich Kopalń Węgla Kamiennego za rok 1928*, Katowice 1929.
16. *Statystyka Przemysłu Węglowego w Państwie Polskim za rok 1937*, Warszawa 1938.
17. Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze (dalej MGW), sygnatura MGW/H/900, PiG kopalnia Anna, 1939; APR, zespół 87 sygn. 914.
18. Kołodziej B.: dz.cyt. s. 100.
19. Budryk W.: *Górnictwo I*, Katowice 1946, s.71-72; Heise F., Herbst F.: *Lehrbuch der Bergbaukunde*, Berlin 1930, s. 384-385.
20. MGW tamże.
21. Budryk W.: dz. cyt. s. 39, 56; Budryk W.: *Górnictwo tom IV Eksploatacja Złóż*, Katowice 1952, s. 12.
22. Adamczyk A.: dz. cyt. Rydułtowy 2012, s. 87, 72, 74; Adamczyk A.: *Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna 1945-2014*, Rydułtowy 2015, s. 91.
23. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 100; *Poczet Gwarków Śląskich, Zeszyt 7, Gwarek Prof. Bolesław Krupiński*, Katowice 2012, s. 42.
24. Adamczyk A.: dz. cyt. Rydułtowy 2015, s. 91-92.
25. Rojek H.: *120 lat Kopalni Marcel*, Radlin 2005, s. 135.
26. MGW, tamże.
27. *Gwarek* Nr 6 1939; APR 18/87/914.
28. *Gwarek* Nr 2 1938, Nr 3 1938; APR 18/87/769.
29. *Gwarek* Nr 8 1939.
30. *Gwarek* Nr 3 1938.
31. *Gwarek* Nr 9 1939; MGW, tamże.
32. *Gwarek* Nr 10 1939; MGW, tamże.
33. Tamże.
34. *Gwarek* Nr 5 1939.
35. MGW, tamże.

OKUPACJA NIEMIECKA

1939 - 1945

Wczesnym rankiem 1 września 1939 roku wojska niemieckie wtargnęły do Polski. Tak rozpoczęła się II wojna światowa. Na powiat rybnicki wojska wkroczyły w trzech kolumnach. Na Pszów uderzyła kolumna „A”, która z Raciborza przez Rzechów, wspomniany Pszów oraz Wodzisław kierowała się na Jastrzębie¹.

W nocy z 31 sierpnia na 1 września dyrektor kopalni Wojciech Hardt wraz z kierownikiem działu personalnego Hubertem Woźnikiem segregowali dokumentację kopalnianą celem dostarczenia jej do dyrekcji Gwarectwa przy kopalni „Emma”. Wcześniej rano wyruszyli samochodem w kierunku Radlina i wkrótce zostali zagarnięci przez kolumnę wojskową i zmuszeni do jazdy w tej kolumnie do Wodzisławia, gdzie zostali przekazani władzom policyjnym. Następnie zostali przetransportowani do więzienia w Raciborzu, gdzie podczas przesłuchań byli maltretowani. Z kolei przetransportowano ich do obozu jenieckiego w Zgorzelcu, a stamtąd do więzienia w Rawiczu. Po pewnym czasie przeniesiono ich do KL Buchenwald, skąd Woźnik został zwolniony, a Hardta przeniesiono do KL Mauthausen gdzie 12 kwietnia 1941 roku został zamordowany przez niemieckich oprawców².

Wojska niemieckie zajęły Pszów oraz kopalnię 1 września w godzinach rannych bez zniszczeń. Razem z wojskiem na opanowane tereny wkraczały oddziały techniczne, których zadaniem było zabezpieczanie zakładów przemysłowych. W rejon Rybnika skierowano grupę techniczną TK-8, która obsadziła między innymi kopalnię „Anna”. Władze wojskowe przekazały zakład Głównemu Urzędowi Powierniczemu Wschód *Haupttreuhandstelle Ost* z powiernikiem *Treuhand* dyr. I A Czabainksy'm³ na czele. W grudniu 1939 roku Urząd Powierniczy przekazał kopalnię pod zarząd komisaryczny państwowemu koncernowi *Reichswerke A.G. für Berg- und Hüttenbetriebe Hermann Göring* w Berlinie. Przedsiębiorstwo to, dla administrowania zakładami na Górnym Śląsku, w 1940 roku utworzyło filię o nazwie *Bergwerksverwaltung Oberschlesien G.m.b.H. der Reichswerke Hermann Göring* z siedzibą w Katowicach, która 13 stycznia 1941 roku przejęła kopalnię na własność. Znalazła się ona w Grupie II Rybnik, razem z kopalniami: „Charlotte” (Rydułtowy), „Emma” (Marcel), „Hoym” (Ignacy) i „Rymer”. Siedziba Zarządu Grupy mieściła w Radlinie przy kopalni „Emma”. Kierownikiem technicznym został generalny dyrektor górniczy Bruno Kober⁴. Był on w latach 1921-25 dyrektorem kopalni „Anna”, a następnie do końca 1933 roku dyrektorem „Rybnickiego Gwarectwa Węglowego”. 1 stycznia 1934 roku zastąpił go dr inż. Jerzy Tuchołka, również były dyrektor kopalni „Anna”.

W przejętej kopalni Niemcy przywrócili dawne nazwy pokładów i szybów oraz wprowadzili nowe kierownictwo, pozostawiając jednak część przedwojennego dozoru średniego i niższego. Wzorem przedwojennym, na czele kopalni „Anna” i „Charlotte” (Rydułtowy) stał wspólny dyrektor F. Fuhler, a kierownikiem robót kopalni „Anna” był Bernhard Schilder⁵.

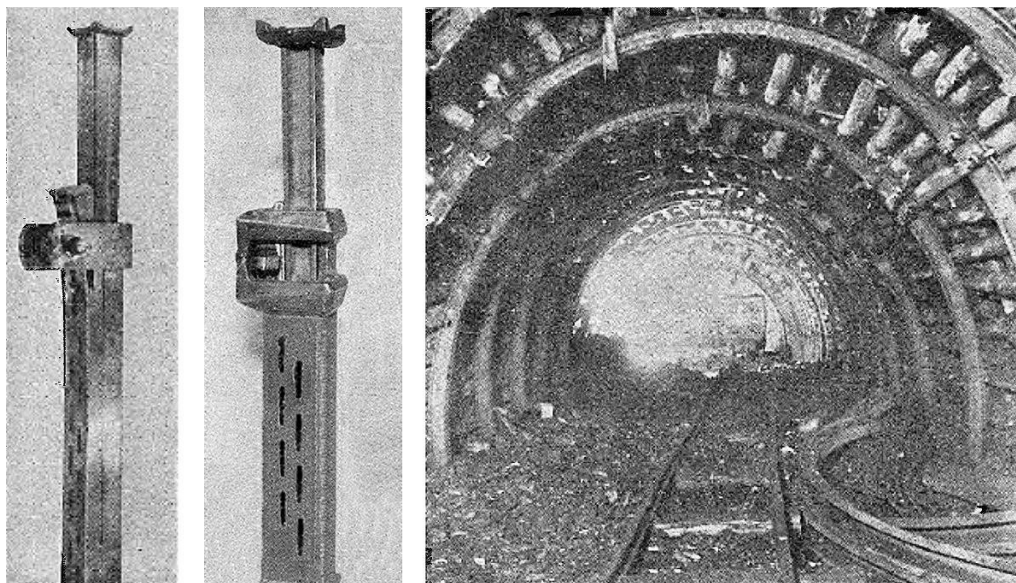
Nie wiadomo kiedy kopalnia została uruchomiona. Mogło to nastąpić między 10 września, gdyż tego dnia szef grup technicznych major Hüter zameldował o gotowości do pracy rybnickich kopalni węgla kamiennego, a końcem tego miesiąca, kiedy zameldowano, że wszystkie zakłady górnicze pracowały bez zakłóceń⁶. Wkrótce w szybie „Rudolf” ukończono montaż skipu rozpoczęty przez administrację polską. Urządzenie skipowe

66. Wspólny zarząd kopalni „Anna” i „Charlotte” (Rydułtowy).

założono we wschodnim przedziale szybu, składało się z dwóch naczyń skipowych o ładowności 6,6 t i sięgało do poziomu 350 m⁷. Eksploatowano pokłady przygotowane przez zarząd polski na poziomach 350 m i 500 m. Za cały 1939 roku wydobyte wyniosło 1.229.532 t przy stanie załogi 2453 osoby⁸.

W 1941 roku nastąpiło rozdzielenie dyrekcji kopalni i zarząd kopalni „Anna” był następujący: dyrektor - inż. dyplom. Heger, kierownik robót górniczych - Schilde, kierownik maszynowy - Kulke⁹. Od sierpnia 1942 roku rozpoczęto pogłębianie szybu „Rudolf” z głębokości 368 m do 528 m, które zakończono w maju 1943 roku. Do końca okupacji urządzenia szybowe nie zostały do tej głębokości przedłużone¹⁰. Wydobyte cały czas było utrzymywane na wysokim poziomie. Niemcy wprowadzili w kopalni nowinki techniczne poprawiające wydobywanie. Nie były one znaczne, gdyż „Rybnickie Gwarectwo Węglowe” starało się dotrzymać kroku najnowszym zdobyczom technicznym w górnictwie. Najbardziej znamienne unowocześnienia to wprowadzenie w ścianach nowocześniejszych stempli stalowych systemu „Schwarz” i „Gerlach”, kapy drewniane zastąpiono szynami dwuteowymi, a w przekopach i chodnikach głównych obudowę drewnianą zastąpiono stalowymi łukami podatnymi¹¹.

67. Stemple „Schwarz”, „Gerlach” oraz obudowa chodnika z łuków podatnych.

Do wojska powoływano coraz większą liczbę górników i by uzupełnić braki załogi, szczególnie po napaści w 1941 roku na Związek Sowiecki, zaczęto od 1942 roku zatrudniać w kopalni pracowników przymusowych i jeńców wojennych. W tym roku przy wydobywaniu wynoszącym 557.617 t załoga liczyła 2938 pracowników, w tym 272-298 pracowników przymusowych. Największe wydobywanie okresu okupacji osiągnięto w 1943 roku, które wyniosło 1.736.914 t z załogą 3399 osób z liczbą pracowników przymusowych dochodzącą do 836 osób¹².

W tym też roku nastąpiła zmiana w składzie kierownictwa kopalni. Naczelnym dyrektorem pozostał ten sam, kierownikiem ruchu kopalnianego został Stayn, a kierownikiem powierzchni i ruchu maszynowego - Dubitscher¹³.

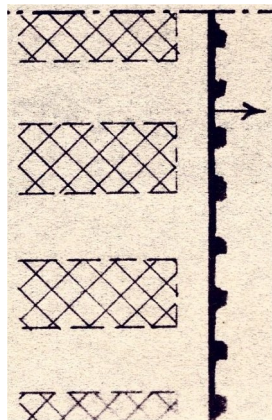
W kopalni prowadzono następujące sposoby wybierania pokładów:

- odbudowa filarowa na zawał o zabierkach szerokości 5 m i długości 25 m z obudową drewnianą,
- odbudowa filarowa z podsadzką suchą układaną przerostami kamiennymi z pokładu, lub dowożonymi, stosowana w filarach ochronnych pod obiektami na powierzchni,

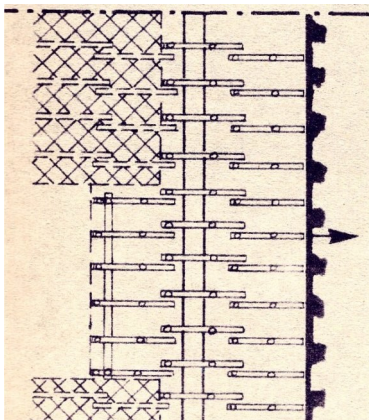
- odbudowa ścianowa z podsadzką suchą układaną w pasach szerokości 4 - 5 m w odstępach 4 - 5 m,
- odbudowa ścianowa na zawal z zastosowaniem kasztów przenośnych z drewna dębowego i wkładkami z szyn kolejowych i obudową przodka drewnianą. Stosowana w pokładach o miąższości powyżej 1 m,
- odbudowa ścianowa na zawal z zastosowaniem kasztów z szyn kolejowych z obudową drewnianą,
- odbudowa ścianowa na zawal z kapami z szyn dwuteowych długości 2,2 – 2,5 m podpartymi stemplami stalowymi systemu „Schwarz”, z zabezpieczeniem od strony zawalu dodatkowymi stemplami pośrednimi,
- odbudowa jak wyżej z zastosowaniem stempli systemu „Gerlach” w pokładach o wysokości do 3 m.

Węgiel urabiano przy pomocy powietrznych lub elektrycznych wrębiarek oraz młotków odbudowy (pikoli). Odstawa do wozów w chodnikach podścianowych odbywała się taśmami lub rynnami wstrząsanymi¹⁴. Jak widać, część z tych metod stosowana była już w okresie międzywojennym.

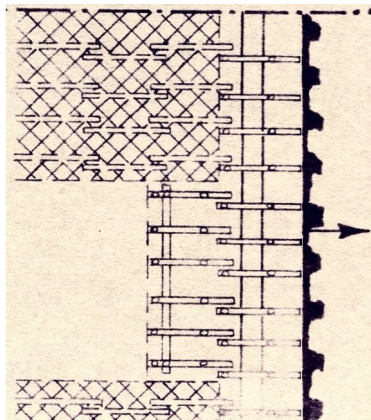
Z tych metod odbudowy należy omówić odbudowę ścianową z obudową drewnianą z pasami szerokości 4-5 m z podsadzką suchą układaną w pasach. Ten system stosowano w ścianach zagrożonych tapaniami. Polegał na ręcznym układaniu za postępem ściany pasów posadzkowych z kamienia pozyskiwanego ze zrobów między pasami. Po przystąpieniu do pracy w wybranej i zabudowanej ścianie, najpierw przebudowywano przenośnik do następnego pola. Obudowę w miejscach pasów zostawiano i przystępowano do rabowania obudowy między pasami, zabezpieczając ostatni rząd stempli dodatkową stropnicą bezpieczeństwa. Opadnięte kamienie wyciągano z bezpiecznego miejsca specjalnymi zgarniakami i układano pomiędzy stemplami w pasie. Gdy opadniętej skały było za mało, to zestrzeliwano ją ze stropu materiałem wybuchowym¹⁵.

Schemat wybierania z pasami podsadzkowymi.

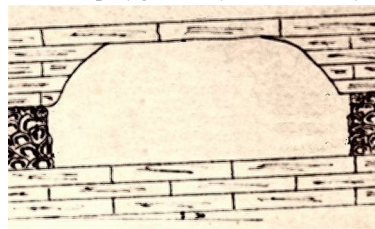

Przodek wybrany, przed przebudową przenośnika i przed rabowaniem.

Przodek przygotowany do odbudowy.

Z początkiem 1945 roku produkcja załamała się. Przyczynił się do tego szybki postęp wojsk sowieckich, które ruszywszy 12 stycznia znad Wisły, około 20 stycznia zatrzymały się na przedpolach Rybnika, Żor oraz Wodzisławia i na tej linii front się zatrzymał na prawie dwa miesiące¹⁶. W styczniu wydobyte wyniosło 96.160 t co stanowiło zaledwie 71% średniego miesięcznego wydobywania poprzedniego roku. Na skutek pośpiesznej ewakuacji jeńców sowieckich zmalała liczba pracowników i w lutym wydobyto 35.674 t¹⁷. W marcu na skutek uspokojenia się sytuacji na froncie, wydobyte prowadzono prawie normalnie, lecz już około

68 Widok do zrobów z ostatniej linii stempli.

20 marca ruszyła kolejna ofensywa i 24 marca zostały zdobyte Żory, a 26 - Rybnik i Wodzisław¹⁸. Niemiecki zarząd opuścił kopalnię 28 marca i do tego czasu marcowe wydobycie wyniosło 59.870 t¹⁹. Następnego dnia wojska sowieckie wkroczyły do Pszowa.

PRZYPISY

1. Bębnik K., Ryt J.: *Walki o Rybnik we wrześniu 1939 r.* [w] *Rybnik i Powiat Rybnicki w Okresie II Wojny Światowej*, Rybnik 2009, s. 40.
2. Klistała J.: *Martyrologium Mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza, w Latach 1939-1945 – Słownik Biograficzny*, Bielsko-Biała 2006, s. 111, 377-78.
3. Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Raciborzu (dalej APR), 18/141/0/1.
4. Frużyński A.: *Górnictwo powiatu rybnickiego w okresie drugiej wojny światowej* [w:] *Rybnik i Powiat Rybnicki w Okresie II Wojny Światowej*. Rybnik 2009, s. 123.
5. APR, 87/0/914, 87/0/769.
6. Frużyński A.: *dz. cyt* s. 117.
7. Archiwum Oddziału KWK ROW Ruch Rydułtowy, *Plan Ruchu Kopalni Węgla Kamiennego "Anna" w Pszowie pow. Rybnik na okres od I.IV.1952 do 31.XII.1953 r.*
8. *Statystyka Przemysłu Węglowego w Polsce rok 1945*, Katowice, s. 42.
9. APR, 87/0/914; *Handbuch für den oberschlesischen Industriebezirk, Kohle/Eisen Zink*, Kattowitz 1942, s. 32.
10. Jenczmionka M., Urbasik M.: *Kopalnia Węgla Kamiennego „Anna” w latach 1832 - 2002*, s. 25.
11. APR, 87/210/0/52.
12. *Statystyka Przemysłu Węglowego w Polsce rok 1945*, Katowice 1946.
13. *Die Bergbehörden und die ihrer Aufsicht unterstehenden Betriebe im Oberbergamtsbezirk Breslau 1944*, Breslau 1944, s. 69.
14. APR, 87/210/0/52.
15. *Projekt obudowy ściany z pasami podsadzkowymi* - materiały Eryka Markiewki.
16. <https://wodzislawslaski.naszemiasto.pl/26-marca-1945-roku>
17. APR, 87/210/0/14.
18. <https://wodzislawslaski.naszemiasto.pl/26-marca-1945-roku>
19. APR, 87/210/0/14; *Statystyka Przemysłu Węglowego w Polsce rok 1945*, Katowice 1946, s. 93.

POLSKA LUDOWA 1945 - 1989

Jak już wspomniano zarząd niemiecki opuścił kopalnię 28 marca 1945 roku. Tego samego dnia samorządnie utworzyło się tymczasowe kierownictwo kopalni w osobach: sztygarzy objazdowi Szydło i Bywalec, sztygar Hetmaniok i kierownik Świeży. Oni to zajęli się zabezpieczeniem kopalni. 29 marca do Pszowa wkroczyły wojska sowieckie. Na skutek działań bojowych kopalnia doznała licznych uszkodzeń. Wycofujący się Niemcy wysadzili wiadukt drogowy nad torami prowadzącymi do kopalni oraz uszkodzili w kilku miejscach linię kolejową. Bombardowanie kopalni doprowadziło do uszkodzenia kotłowni, elektrowni ze stacją transformatorów i siecią wysokiego napięcia. Uszkodzeniu uległy sortownia oraz liczne budynki, w których bombardowanie zerwało dachy i zniszczyło oszklenia. Natychmiast przystąpiono do prac porządkowych i remontu urządzeń kopalnianych. Nie zapobiegło to jednak zatopieniu poziomu 500 m z powodu braku energii elektrycznej.

Z dniem 3 kwietnia kopalnia została przejęta przez pełnomocników „Centralnego Zarządu Przemysłu Węglowego” w osobach: inż. Bonczka, inż. Eisbrenera oraz sztygara objazdowego Dzika i została podporządkowana „Rybnickiemu Zjednoczeniu Przemysłu Węglowego” z siedzibą w Katowicach. Dopiero 23 kwietnia część biur „Zjednoczenia” przeniesiono do Radlina przy kopalni „Ema”, a w czerwcu całe „Zjednoczenie” wprowadziło się do wydzierżawionego od OO Misjonarzy gmachu w Rybniku. Z kolei 9 kwietnia kierownictwo kopalni objął inż. Owoc.

69. Inż. Wiktor Nowakowski.

Kopalnia została uruchomiona 13 kwietnia (pierwszy zjazd załogi wydobywczej), a pierwszy urobek wyjechał na powierzchnię 14 kwietnia o wielkości 523 t i do końca kwietnia wydobyto 7032 t. 16 kwietnia dyrektorem kopalni został inż. Wiktor Nowakowski, a inż. Jerzy Owoc objął stanowisko zawiadowcy¹.

Kopalnia rozpoczęła działalność z następującym wyposażeniem:

- szyb „Chrobry” o głębokości 375 m (z głębokości 528 m, lecz do tej głębokości nie urządzony) wydobywczy i zjazdowy, dwuprzędziłowy z urządzeniem skipowym w jednym przedziale, w drugim klatki
- szyb „Jan” o głębokości 508 m, zjazdowy z urządzeniami klatkowymi
- szyb „Ryszard” o głębokości 335 m z urządzeniem do opuszczania drewna z liną bez końca
- szyb „Powietrzny Główny” o głębokości 124 m wentylacyjny wydechowy
- szyb „Zawada” o głębokości 195 m wentylacyjny wydechowy z urządzeniem klatkowym
- szyb „Ignacy” o głębokości 160 m wentylacyjny wydechowy
- sortownia o wydajności 300 t/godz; płuczka o wydajności 240 t/godz; elektrownia.

W maju wydobywanie prowadzono w 6 przodkach ścianowych i 2 filarowych. Pozostałe 2 przodki ścianowe i 3 filarowe z czasów okupacji nie były eksploatowane z braku materiałów i tylko utrzymywane. Średnie zatrudnienie robotników w tym miesiącu wynosiło: pod ziemią 800 ludzi, na powierzchni 900, a wydobyto 24.289 t. Węgiel w sortymentach średnich i drobnych odsyłał kolejną linową do koksołni „Ema”, gdzie był ładowany do wagonów. Sortymenty grube składowano na zwalach, gdyż tory nie były jeszcze naprawione. Również nie wypompowano wody z poziomu 500 m². Do końca 1945 roku całkowite wydobywanie, razem z niemieckim, wyniosło 516.810 t.

Inż. Wiktor Nowakowski krótko kierował zakładem gdyż już od 15 grudnia 1945 roku dyrektorem został inż. Leopold Płonka³.

Zaraz po wojnie w kopalni byli zatrudnieni jeńcy niemieccy ulokowani w „Obozie Przymusowej Pracy przy Kop. „Anna” w Pszowie”. Informacje o tych jeńcach są skąpe. Według jednego ze spisów, ale bez daty, w obozie przebywały 282 osoby. Liczba ich się zmieniała. 30 stycznia 1946 roku 175 jeńców przekazano „Zabrowskiemu Zjednoczeniu PW”, a 7 lutego tego roku 200 osób przekazano „Chorzowskiemu Zjednoczeniu PW”. Był to skutek zbrodniczej akcji władz sowieckich zwanej Tragedią Górnoląską, kiedy głównie z miejscowości GOP została wywieziona znaczna część załóg kopalń, stąd braki musiały zastąpić jeńcami. Ostatnia informacja o liczbie jeńców w obozie pochodzi z 21 sierpnia 1946 roku, kiedy było ich 116 i chyba wkrótce obóz został zlikwidowany⁴.

W kopalni szybko likwidowano usterki, zakład się rozwijał i pierwszy milion rocznego wydobycia przekroczono w 1948 roku, które wyniosło 1.165.265 t. Nie jest znana liczba zatrudnionych z tego roku, lecz z roku poprzedniego, w którym pracowało 3796 osób, w tym w grupie przemysłowej 3036 robotników, 114 pracowników inżynieryjno-technicznych i 76 pracowników administracyjnych, a w grupie działalności nieprzemysłowej 466 osób i 104 uczniów⁵. Uczniowie wykazani w statystyce mogli to być młodociani przyjęci do nauki zawodu w warsztatach kopalnianych podobnie jak to było w latach 30.

W 1948 roku władze górnicze wprowadziły jednolite nazewnictwo pokładów w całym zagłębiu górnośląskim. Indywidualne kopalniane nazwy zostały zastąpione systemem numerycznym. Kopalnia Anna eksploatowała pokłady grupy brzeżnej z warstwami porębskimi oznaczonymi liczbą 600 i warstwami jaskłowieckimi - 700. Nazwy i współczesna numeracja pokładów zamieszczone są w tabelce na str 42⁶.

Od 1925 roku istniała linia kolejowa PKP z Bluszczowa do Brzezia. Na dawnej trasie kolei wąskotorowej z Markowic do Raciborza-Płonia zbudowano odcinek łączący Brzezie z Markowicami, który oddano do ruchu 10 lutego 1949 roku i odtąd kopalnia „Anna” miała dostęp do linii Racibórz - Nędza dokąd kierowano znaczą część wydobycia⁷.

Od 1 stycznia 1949 roku dyrektorem został mgr inż. Edward Kabiesz⁸.

W celu pozyskania wykwalifikowanej kadry robotniczej, 1 września 1950 założono w Pszowie szkołę górniczą, która nosiła nazwę „Szkoła Przemysłowo - Górnicza”. Początkowo jej siedziba mieściła się w „starej szkole” obok kościoła. Jej dyrektorem został mgr Mieczysław Widacki. Równocześnie, przy drodze prowadzącej z Pszowa do Rydułtów, prowadzono budowę nowego budynku szkolnego, który został oddany do użytku 4 grudnia 1951 roku. Nazwę szkoły w 1954 roku zmieniono na „Zasadniczą Szkołę Górniczą KWK Anna”. Szkoła kształciła w specjalnościach: elektromonter górniczy, górnik rębacz, górnik cieśla i górnik wrębiarz. Uczniowie zamieszcywani byli początkowo zakwaterowani w internacie w Rydułtowach, skąd byli dowożeni samochodem ciężarowym, a następnie w kopalnianym Domu Górnika (w dawnym domu noclegowym). W 1957 roku obok szkoły wybudowano internat na 220 miejsc⁹.

70. Inż. Leopold Płonka.

71. Mgr inż. Edward Kabiesz.

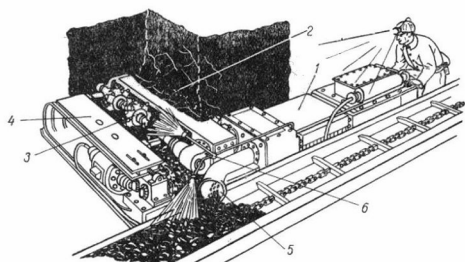

72. „Stara szkoła” dawna szkoła podstawowa, w której założono szkołę górniczą. Widok obecny.

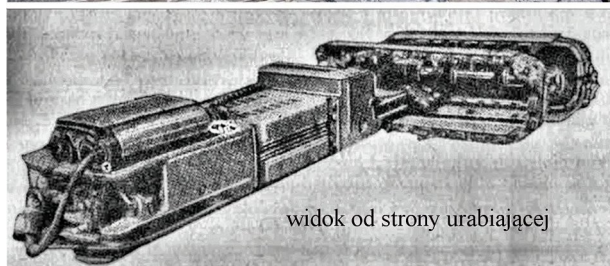
73. Nowy budynek szkolny z 1951 roku. Za nim widać internat wybudowany w 1957 roku.

O wzroście wydobywania nie tylko decydował wzrost zatrudnienia, ale wprowadzanie coraz nowocześniejszych urządzeń. Początkowo napływającego wyposażenia nie można było zaliczyć do najnowocześniejszego, ale były to urządzenia nowe. Wśród nich wrębarki elektryczne

Kombajn Donbas 1

1 — stroj; 2 — smyčkové rameno s brzdícím řetězem; 3 — sbíječ tyčů s kotouči; 4 — řetězový rámový nakladač; 5 — výhled drti; 6 — vodní trysky

widok od strony urabiającej

74. Kombajn wycinający Donbas.

i powietrzne, rynny wstrząsane, wiertarki i młotki odbudowy. Wkrótce jednak pojawiły się przenośniki zgrzeblowe pancerne i lekkie wypierające rynny wstrząsane. Kiedy w 1951 roku sprowadzono ze Związku Sowieckiego dwa pierwsze ścianowe kombajny wycinające typu „Donbas” to otrzymały je kopalnie „Anna” i „Siemianowice”¹⁰. Nadal do zabezpieczenia ścian używano głównie stojaków „Gerlach” ze stropnicami z szyn dwuteowych o długości 2,2 do 2,4 m. Przodek zabezpieczony był szeregiem drzwi obudowy składających się ze stropnic ze stojakami za i przed przenośnikiem. Prace wykonywano cyklicznie, zaczynając od podcinania przodka węglowego wrębarką. Po podwrębieniu ściany i wykonaniu strzelania rozluźniającego przystępowano do ładowania węgla do przenośnika i w miarę wybierania, przodek zabezpieczano kolejnym rzędem stropnic z dwoma stojakami. Na koniec zmiany przenośnik oddzielony był od przodka dwoma rzędami stropnic, nie licząc pola dla wrębarki. Na następnej zmianie przystępowano do przekładania przenośnika zgrzeblowego do nowo wybranego pola. Po uprzednim opuszczeniu całego łańcucha do chodnika

podścianowego elementy przenośnika przenoszono do kolejnego pola i łańcuch wprowadzano z powrotem. Pojawienie się pod koniec lat 50. nowych stropnic stalowo-członowych rozwiązało ten problem. Stropnice można było łączyć, a połączenia wzmocniać specjalnymi strzemiętami i nie było potrzeby stawiania stojaków od strony ociosu. Dopiero po wybraniu przodka, przenośnik za pomocą przesuwników dosuwano w całości do samej kalizny węglowej. Dało to też możliwość umieszczenia wrębiarki na przenośniku, co pozwalało na ładowanie luznego węgla za jej pomocą do przenośnika. Ten system obudowy stosowany był również w ścianach strugowych i kombajnowych do czasu pojawienia się zmechanizowanych obudów kroczących¹¹.

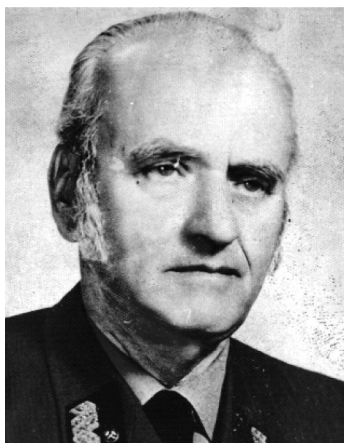
75. Załadunek urobku w ścianie ze stropnicami z szyn.

76. Załadunek urobku w ścianie z obudową stalowo-członową.

W 1951 roku przystąpiono do budowy peryferyjnego szybu wentylacyjnego „Kokoszyce” w Kokoszycach. Prace rozpoczęto od wierceń, następnie przystąpiono do mrożenia górotworu, a od 1953 roku do głębienia, które ukończono w 1955 roku. Głębokość szybu wyniosła 361 m, miał przekrój kołowy o średnicy 5,5 m. Zainstalowano na nim dwa wentylatory o wydajności 7500 m³/min każdy i włączono do ruchu kopalni w 1956 roku¹².

W tym samym roku nastąpiła zamiana na stanowiskach dyrektorskich pomiędzy kopalniami

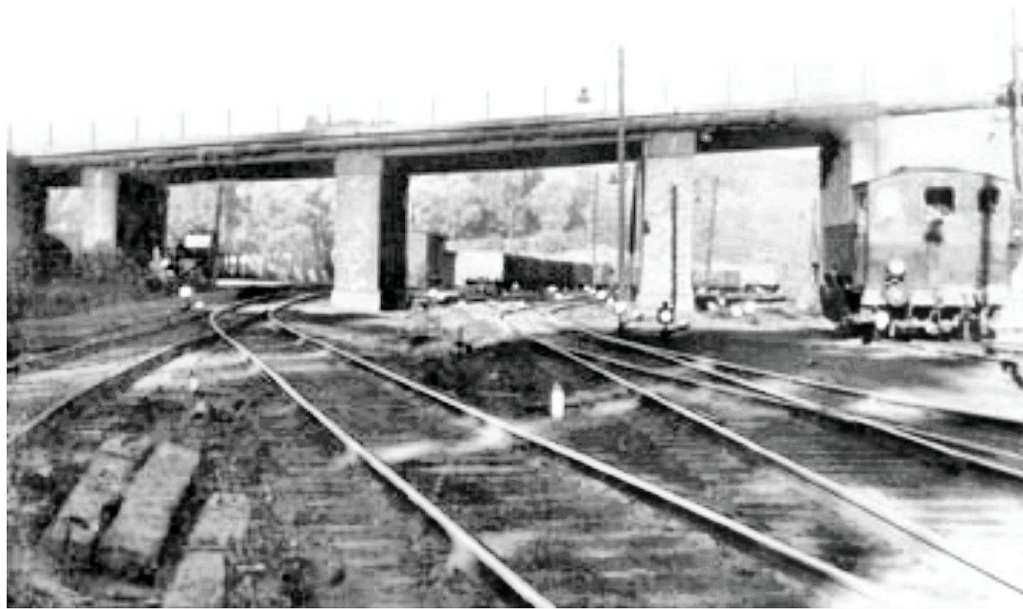
78. Inż. Juliusz Zajęc.

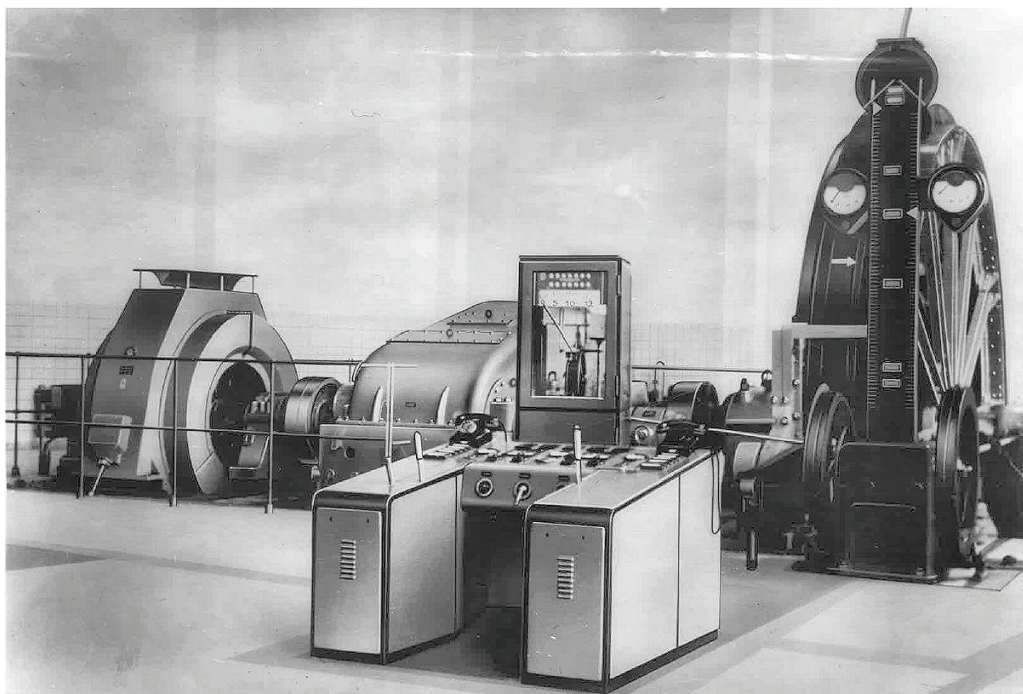
77. Budynek szybu Kokoszyce.

„Anna” i „Rydułtowy”. Inż. Edward Kabiesz z dniem 30 kwietnia opuścił kopalnię i następnego dnia został dyrektorem kopalni „Rydułtowy”. Z kolei w tym samym dniu dyrektorem kopalni „Anna” został inż. Juliusz Zajęc, dotychczasowy dyrektor kopalni „Rydułtowy”¹³.

W latach 1951 - 57 zatrudniano pod ziemią kobiety. Był to efekt szeroko zakrojonej przez władze „akcji aktywizacji zawodowej kobiet”. Były zatrudnione przy obsłudze i czyszczeniu taśmociągów, jako pomoc cieśli przy budowie tam wentylacyjnych i pracach porządkowych. W 1957 roku zaczęto przenosić pracownice na powierzchnię i do końca roku wszystkie zostały z dołu wycofane¹⁴.

79. Nowy wiadukt nad bocznicą kolejową.

80. Elektryczna maszyna wyciągowa szybu „Jan”.

W roku 1954 miało miejsce kilka wydarzeń. Wysadzony przez wycofujących się Niemców wiadukt nad torami kolejowymi, który był prowizorycznie naprawiony, został w tym roku odbudowany jako żelbetowy. Zakończono modernizację płuczki, zwiększając jej wydajność z 220 do 350 t/godz, a rozpoczęto prace nad modernizacją sortowni, które ukończono w 1957 roku, zwiększając jej wydajność z 350 do 550 t/godz. Przystąpiono do prac przy wymianie maszyny wyciągowej szybu „Chrobry”. Na szybie „Jan” prowadzono montaż elektrycznej maszyny wyciągowej firmy „Skoda” o mocy 1000 kW (1360 KM) wyposażonej w tarczę Koepe. W trakcie tych prac wymieniono wieżę szybową, a ze względu na to, że elementy maszyny ustawione były szeregowo i nie zmieściły się w budynku maszynowym, musiano część ściany wyburzyć i dostawić przybudówkę. Zezwolenie na jazdę ludzi w szybie zostało wydane 20 kwietnia 1955 roku. Rozpoczętą w tym roku budowę kolejki linowej do transportu skały płonnej i żużla na zwałowisko „Wrzosa” o długości 1800 m i wydajności 130 t/godz zakończono w 1955 roku. Kolejkę oddano do ruchu w tym samym roku dla skały, a w następnym - dla żużla kotłowego¹⁵.

81. Stara wieża szybu „Jan”.

82. Nowa wieża i budynek maszynowy z przybudówką dla zamieszczenia maszyny wyciągowej.

83. Stacja końcowa kolejki na zwałowisko „Wrzosa”.

84. Mgr inż. Jerzy Kozłowski.

Od 1 września 1955 roku kierownictwo zakładu objął dyrektor mgr inż. Jerzy Kozłowski.

Prowadzone od 1954 roku prace nad wymianą parowej maszyny wyciągowej na elektryczną w zachodnim przedziale szybu „Chrobry” zostały ukończone w grudniu 1957 roku. Maszyna elektryczna, której część mechaniczna została wyprodukowana w 1943 roku w „Donnersmarckhütte VOH Hindenburg” (Hucie Donnersmarcka w Zabrzu), a część elektryczna w BBC Mannheim, była z „odzysku” i niekompletna. Dla uzupełnienia wyposażenia, sprowadzono aparaturę ze Szwajcarii i Czechosłowacji, a część elementów została wykonana w licznych zakładach polskich. Uruchomiona maszyna miała moc 1800 kW, obsługiwała urządzenia skipowe o ładowności 7,5 t z poziomu 500 m¹⁶.

W tych latach eksploatowano następujące pokłady: 624, 629, 629/1, 629/2, 630, 703, 705, 706, 707, 708, 712, 713 i 718 do poziomu 500 m¹⁷.

W 1956 roku rozpoczęto pogłębianie „Szybu Powietrznego II” (Ryszard) z poziomu 350 m do 500 m, które ukończono w roku 1961. Urządzenia do opuszczania drewna nie przedłużono i od poziomu 500 m do 350 m szyb służył tylko do wentylacji. Posiadał dwa wentylatory: odśrodkowy typu „Rateau” o wydajności 4000 m³/min i rezerwowy „Cappel” - 2200 m³/min¹⁸.

Dotychczas kopalnia prowadziła eksploatację w obszarze wyznaczonym w 1939 roku (rys. 64). Pierwszą korektę granic przeprowadzono

85. Nowa maszyna elektryczna szybu „Chrobry”.

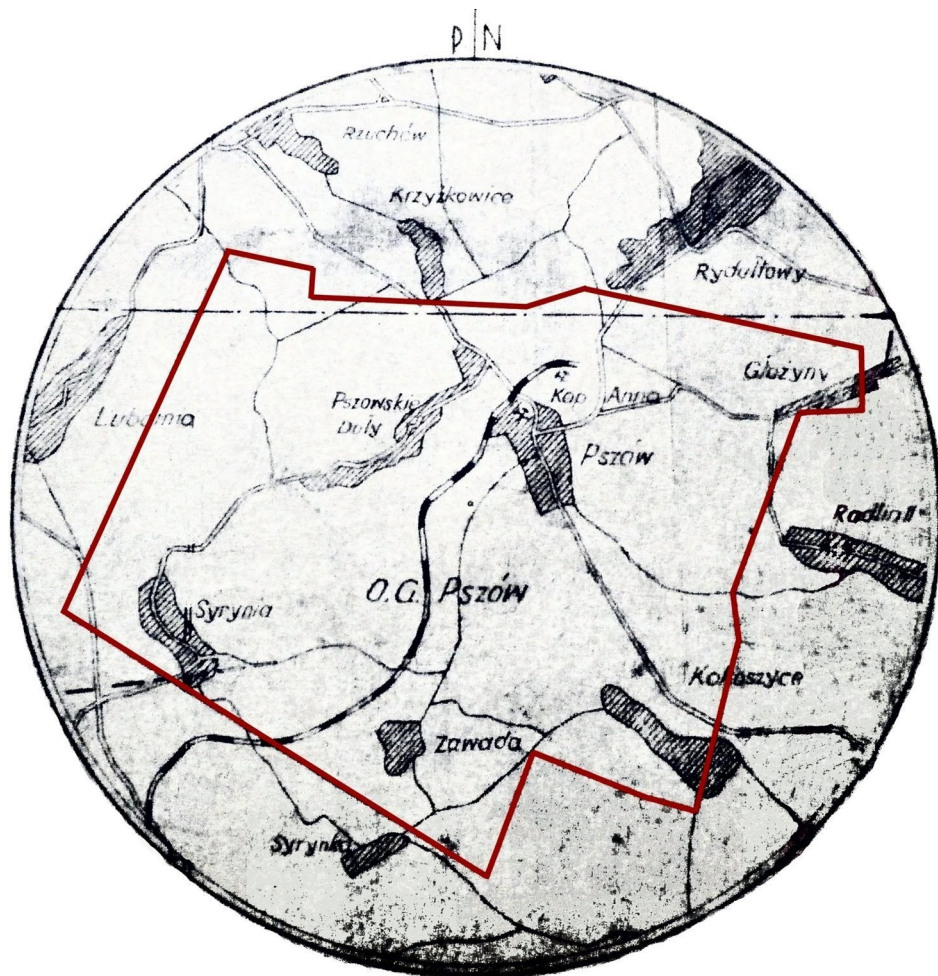
w 1953 roku, kiedy od kopalni „Rydułtowy” przejęto obszar po południowej stronie uskoku „Rydułtowskiego II”, dzierżawiony już od 1933 roku. Natomiast 10 stycznia 1958 roku ustanowiono nowy obszar kopalni nazwany „Obszar Gómiczy Pszów” o powierzchni 33,11 km², w którym został odstąpiony kopalni „Marcel” teren po wschodniej stronie uskoku „Kokoszyckiego III”¹⁹.

W 1958 roku wprowadzono do eksploatacji nowy kombajn ścianowy firmy „Anderson”. Kombajn posiadał poziomy bęben z urabiającymi nożami, a urobek rzucany był do ciągniętej za kombajnem ładowarki zgarniającej węgiel do przenośnika pancernego²⁰.

W latach 1958-60 wybudowano nową łaźnię górniczą na 3150 miejsc oraz lampownię na 4000 lamp i połączono je pomostem z szynami „Jan” i „Chrobry”²¹.

86. Budynek i dyfuzor „Szybu Powietrznego II”.

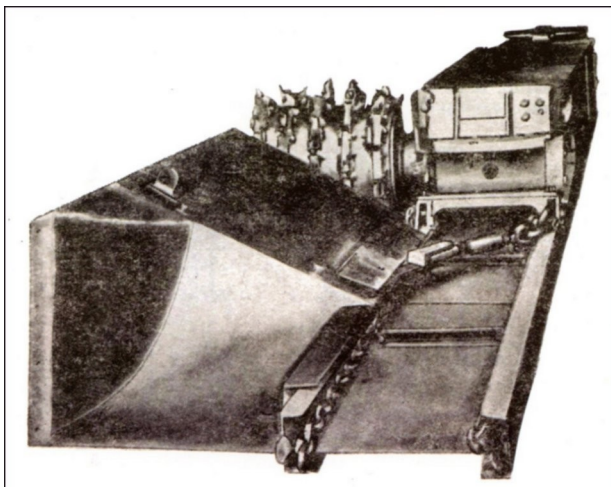

87. Obszar kopalni „Anna” ustanowiony w 1958 roku.

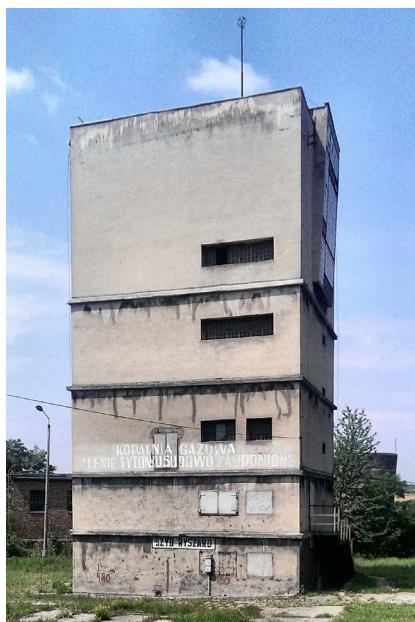
Prawdopodobnie w 1959 roku wyłączono z ruchu kolejkę linową do koksowni „Radlin” przy kopalni „Marcel”, a likwidację linii prowadzono do roku 1963²².

W 1960 roku wydobyte roczne wyniosło 1.892.400 t z 18 ścian przy zatrudnieniu 5676 osób, w tym w grupie przemysłowej 5159 robotników, 286 pracowników inżynieryjno-technicznych, 112 pracowników administracji i 119 pracowników grupy nieprzemysłowej²³.

W tym też roku miały miejsce dwa wydarzenia. W maju, w odległości około 80 m od szybu „Powietrzny II” (Ryszard) w kierunku

88. Kombajn ścianowy „Anderson”.

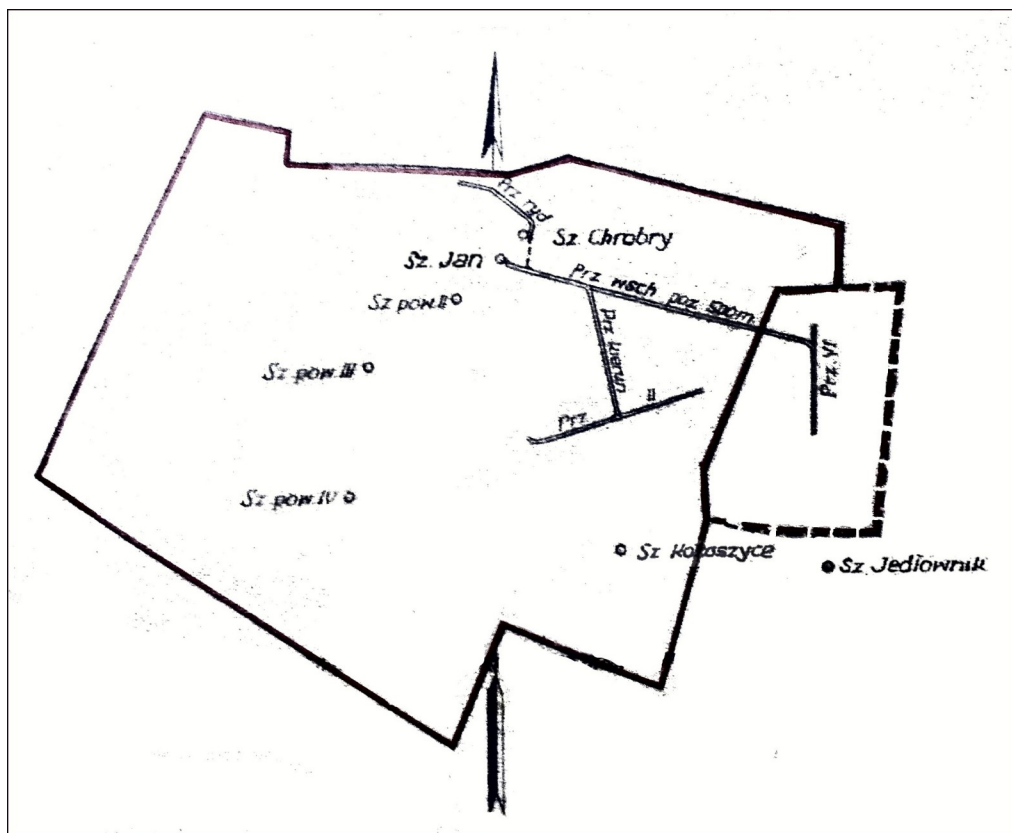

89. Basztowa wieża szybu „Ryszard II”.

północno-zachodnim, rozpoczęto głębień nowego szybu wentylacyjnego „Ryszard II”, które ukończono w roku 1962 na głębokości 478 m (poziom 500 m). Jego średnica wynosiła 5,5 m. Nad szybem postawiono basztową wieżę szybową, a dla wentylacji szyb wyposażono w wentylator osiowy WOK 2J o wydajności 2500 m³/min. Szyb posiadał specjalny skip do opuszczania drewna oraz dwupiętrową klatkę dla materiałów i jazdy ludzi. Elektryczna maszyna wyciągowa produkcji przedsiębiorstwa „Dolmel” we Wrocławiu o mocy 500 kW umieszczona była na szczycie wieży. Szyb został oddany do ruchu w 1965 roku²⁴.

W lipcu przystąpiono do pogłębiania szybu „Jan” z poziomu 500 m do poziomu 700 m, które ukończono w październiku 1962 roku na głębokości 706 m²⁵.

Jak wspomniano, w 1958 roku został ustanowiony nowy obszar kopalni, w którym odstąpiono kopalni „Marcel” wschodnią część. Jednak już w 1960 roku władze górnicze przyznały kopalni „Anna” część jedłownicką do eksploatacji pokładów od 615/1-2-3 do 630. Niżej zalegające pokłady eksploatowała kopalnia „Marcel”²⁶.

90. Dołączone pole górnicze „Jedłownik”.

W lipcu 1963 roku w odległości około 50 m w kierunku południowo-zachodnim od szybu „Chrobry” przystąpiono do głębienia nowego szybu wydobywczego, dwuprzędziowego, o średnicy 7,5 m nazwanego „Chrobry II”. Do głębokości 110 m stosowano metodę mrożeniową, a poniżej zwykłą. W 1965 roku szyb osiągnął głębokość 500 m, a w 1966 - 700 m. Wtedy przystąpiono do budowy betonowej wieży szybowej ukończonej w 1968 roku. Na szczycie wieży w 1969 roku ustawiono dwie maszyny wyciągowe. Były to maszyny elektryczne czterolinowe produkcji zakładów „Dolmel” z Wrocławia. Maszyna w przedziale północnym miała moc 2400 kW i obsługiwała dwie skipoklatki o ładowności 12 t, a w przedziale południowym o mocy 3000 kW obsługiwała dwie skipoklatki o ładowności 17 t. Szyb został oddany do ruchu w 1970 roku do poziomu 700 m. Wysokość wieży wynosiła 73 m i przez pracowników oraz mieszkańców Pszowa zwana była „Betoniak”²⁷.

91. Wieża szybu „Chrobry II”.

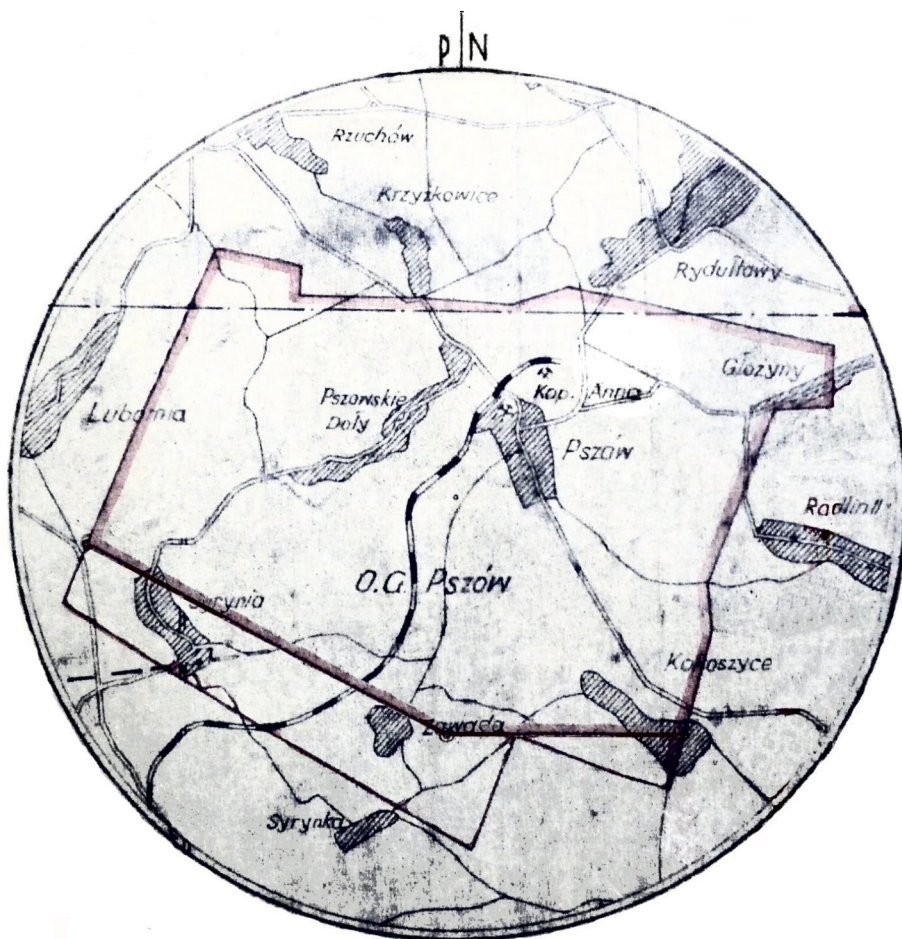

92. Maszyny wyciągowe na szczycie wieży.

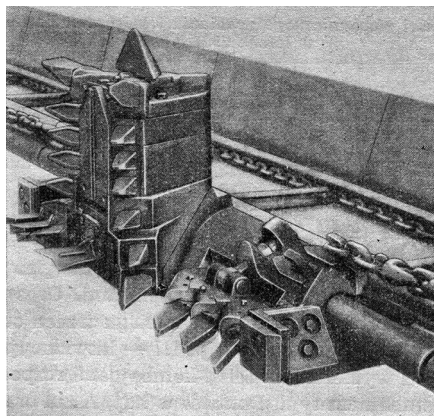
Kolejna korekta „Obszaru Górniczego Pszów” kopalni została dokonana 11 grudnia 1964 roku i jego powierzchnia zmalała do 28,67 km². Z dotychczasowego nadania wyłączono południową część z Syrynią, Zawadą i częścią Kokoszyc. Taki obszar kopalnia zachowała do połączenia z kopalnią „Rydułtowy”. W kolejnych latach przyłączano do kopalni obszary z sąsiednich kopalń, ale tylko do eksploatacji, co nastąpiło już 25 lutego 1966 roku, kiedy to przesunięto granicę eksploatacyjną na północ w obszar kopalni „Rydułtowy” do uskoku „Rydułtowskiego II” tylko dla pokładów od 613/3 do 722²⁸ (rys. 123).

W 1966 roku zlikwidowano przez zasypanie dwa szyby wentylacyjne: szyb „Powietrzny III” i „Wentylacyjny V” (Ignacy)²⁹. W szybie „Ignacy” już około 1950 roku zlikwidowano urządzenie wyciągowe i rozebrano wieżę szybową, a 30 września 1960 roku zatrzymano wentylator i szyb wyłączono z ruchu zakładu³⁰.

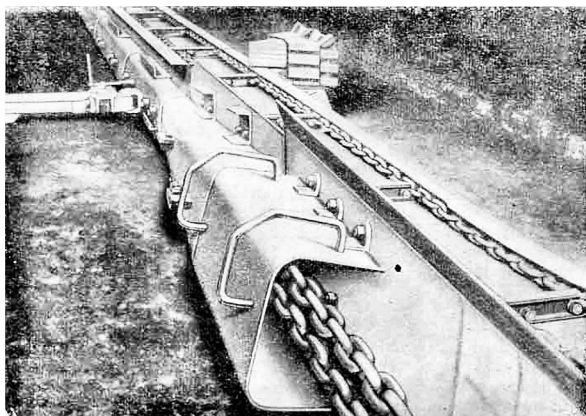
Po próbach z niedoskonałymi jeszcze kombajnami ścianowymi, od 1967 roku zaczęto stosować w ścianach strugi węglowe, które sprawdziły się w eksploatacji niezbyt wysokich pokładów³¹. Początkowe modele miały łańcuch ciągnący od strony przodka, a w późniejszych - łańcuch ciągnący i powrotny mieściły się w osłonach w tylnej stronie przenośnika, co było bezpieczniejsze. Docisk struga do calizny węglowej regulowały siłowniki hydrauliczne zasilane z umieszczonej poniżej ściany stacji pomp hydraulicznych. W tym też czasie nastąpiły zmiany w obudowach przodków ścianowych. Stojaki „Gerlach” zastąpiono nowymi typami „Valent” i „Dubnica” oraz hydraulicznymi indywidualnymi GS działającymi podobnie jak lewarki samochodowe. Dzięki wprowadzeniu stacji pomp hydraulicznych przy przodkach, wprowadzono stojaki SHC centralnie zasilane systemem węży z emulsją olejowo-wodną wprowadzaną do stojaków specjalnym „pistoletem”, a rabowanie odbywało się przez wypuszczenie płynu na zewnątrz³².

93. Obszar Górniczy Pszów ustanowiony w 1964 roku.

94. Głowica struga SWS 2 od strony urabiającej.

95. Strug SWS 4. Przy zdjętej osłonie widać łańcuchy, ciągnący i powrotny. Z lewej u góry - silownik dociskający przenośnik do calizny węglowej.

96. Podnoszenie i „zabijanie” stojaka Valent.

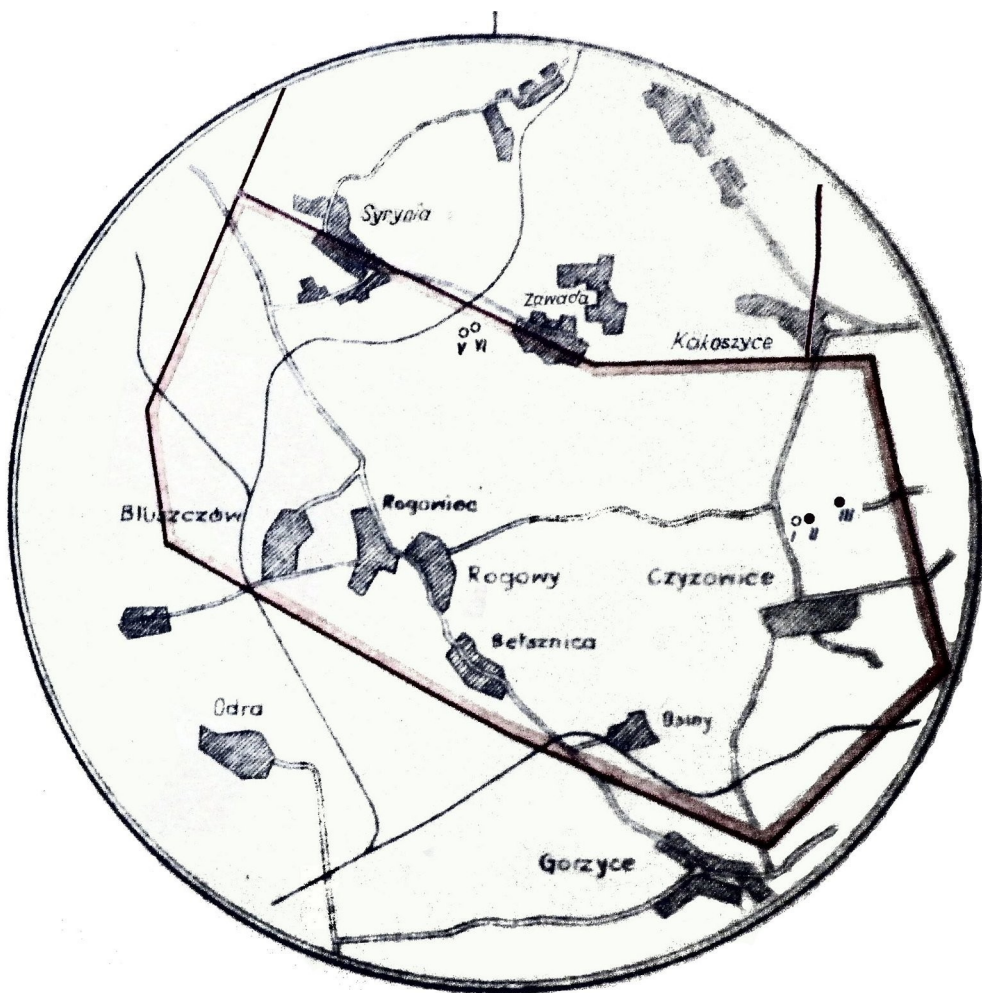

97. Zabudowa stojaka GS od strony zawalu.

98. Zabezpieczanie stropu przy pomocy stojaka SHC.

W maju 1967 roku za południową granicą kopalni, między Kokoszcycami a Czyżowicami rozpoczęto głębianie szybu o nazwie „Czyżowice III”. Było to związane z zamiarem budowy nowej kopalni. Prace projektowe rozpoczęto już wcześniej, a „Obszar Górniczy Czyżowice” został utworzony przez Ministerstwo Górnictwa i Energetyki 11 grudnia 1964 roku. Nadanie to, o powierzchni 36,17 km² graniczyło od północy z kopalnią „Anna”, leżało na terenie gromad: Kokoszyce, Czyżowice, Gorzyce, Rogów, Syrnia, Lubomia i miasta Wodzisławia Śl. Na tym obszarze 1 stycznia 1966 roku założono zakład górniczy o nazwie „Kopalnia Węgla Kamiennego Wodzisław w budowie” w Czyżowicach w powiecie wodzisławskim. Nazwa ta się nie przyjęła, gdyż potocznie nazywano ją kopalnią „Czyżowice”, albo kopalnią „Anna - Pole Południowe”. Pierwsze roboty udostępniające wykonano od strony kopalni „Anna” już w styczniu 1964 roku, kiedy rozpoczęto drążenie przekopu czyżowickiego na południe z chodnika głównego pokładu 718 na poziomie 500 m i wykonano 3585 m przekopu. Z kolei od września drążono przekop z chodnika głównego pokładu 713 na poziomie 350 m. Przekop zaczynał się w rejonie szybu „Kokoszyce” i do grudnia 1968 roku wykonano 2330 m przekopu. Jak już wspomniano głębianie szybów rozpoczęto w 1967 roku. Szyb „Czyżowice III” głębiano od maja 1967 do listopada 1969 roku. Jego przekrój wynosił 7,5 m, a głębokość 315 m i na tej głębokości otrzymał połączenie z przekopem 350 m. Kolejny szyb „Czyżowice II” również o przekroju 7,5 m, głębiano od lipca 1967 do lutego 1970 roku do głębokości 470 m i połączono z przekopem 500 m. Planowanego głębiania szybu „Czyżowice I”, w którego miejscu wykonano odwiert

99. Obszar Górniczy Czyżowice. Szyby zgłębione II i III zaznaczono czarnymi kropkami, pozostałe - kółeczkami.

100. Kopalnia „Czyżowice” w budowie, z prawej szyb III, z lewej szyb II w głębinie.

głębokości 700 m, nie podjęto. Planowano jeszcze zgłębienie dwóch szybów V i VI w Zawadzie przy linii kolejowej, ale tam żadnych robót nie rozpoczęto. Udostępnione pokłady w przekopach i szybach charakteryzowały się małą i zmienną miąższością, wysokim zapopieleniem, skomplikowaną tektoniką oraz wysoką zawartością metanu. Stwierdzono, że udostępnione pokłady nie przedstawiały wartości przemysłowej i decyzją Komisji Planowania przy Radzie Ministrów z dnia 13 grudnia 1968 roku zapadła decyzja o wstrzymaniu robót inwestycyjnych. Ostateczna decyzja o wstrzymaniu wszelkich robót górniczych zapadła 19 września 1972 roku³³.

Pierwsze przekroczenie dwóch milionów ton wydobycia rocznego osiągnięto w 1967 roku, które wyniosło 2.007.050 t przy zatrudnieniu 6219 pracowników, w tym: w grupie przemysłowej 5447 robotników, 368 pracowników inżynieryjno-technicznych i 132 administracyjnych, a w grupie działalności nieprzemysłowej 227 pracowników³⁴.

Od 1 grudnia 1968 roku nowym dyrektorem kopalni został dotychczasowy kierownik robót górniczych mgr inż. Zygmunt Student³⁵.

Po założeniu szybu „Ryszard II”, istniejący w jego sąsiedztwie szyb „Powietrzny II” (Ryszard) stał się zbędny i w 1969 roku został zasypany skałą płoną³⁶.

W 1970 roku zakończono modernizację zakładu przeróbki mechanicznej, zwiększając jego wydajność z 350 t/godz do 830 t/godz oraz płuczki zawieszinowo-osadzkowej z wydajności 270 t/godz do 730 t/godz³⁷.

W tym też roku rozpoczęto eksploatację poziomu 700 m. Prace przygotowawcze rozpoczęto wcześniej. Już w 1962 roku do tego poziomu pogłębiono szyb „Jan”, a w 1970 roku nowy szyb „Chrobry II”. W 1979 roku do tej głębokości pogłębiono szyb „Chrobry I”. Zgłębiono również do tego poziomu szyby wentylacyjne: w 1978 roku szyb „Ryszard II” do głębokości 697 m i w 1983 roku szyb „Kokoszyce” do 679,5 m. Szyby te następnie służyły do przewietrzania niższych poziomów³⁸. W trakcie głębenia szybu „Ryszard II” 24 grudnia (w Wigilię!) 1977 roku pod koniec pierwszej zmiany doszło do wypadku zbiorowego. Na skutek przedwczesnej detonacji materiału wybuchowego spowodowanej wystąpieniem prądów błędzących, śmierć poniosło trzech pracowników zatrudnionych przy jego głębeniu³⁹.

W partii jedłownickiej w pokładzie 630 na poziomie 700 m 7 listopada 1974 roku nastąpiło bardzo silne tąpnięcie, zarejestrowane nawet w stacji sejsmicznej w Krakowie. W wyniku tąpnięcia zniszczeniu uległo około 700 m wyrobiska. Dalszych spustoszeń dokonał wybuch metanu i pyłu węglowego, który został zatrzymany przez zapory pyłowe. Szczęśliwie się złożyło, że tylko trzech pracowników odniosło lekkie obrażenia. Było to największe tego typu zdarzenie w powojennej historii kopalni⁴⁰.

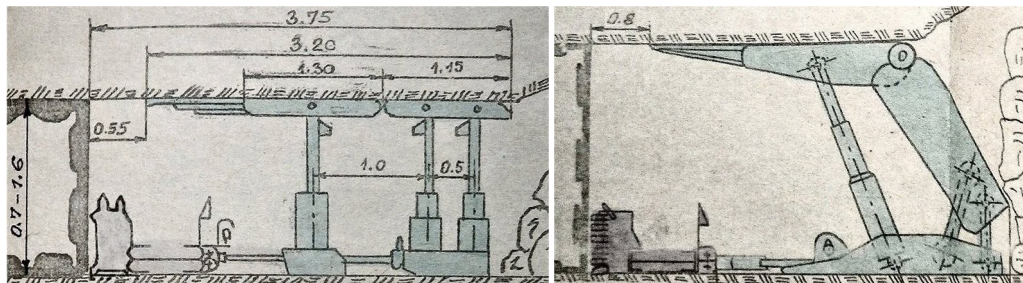

101. Mgr inż. Zygmunt Student.

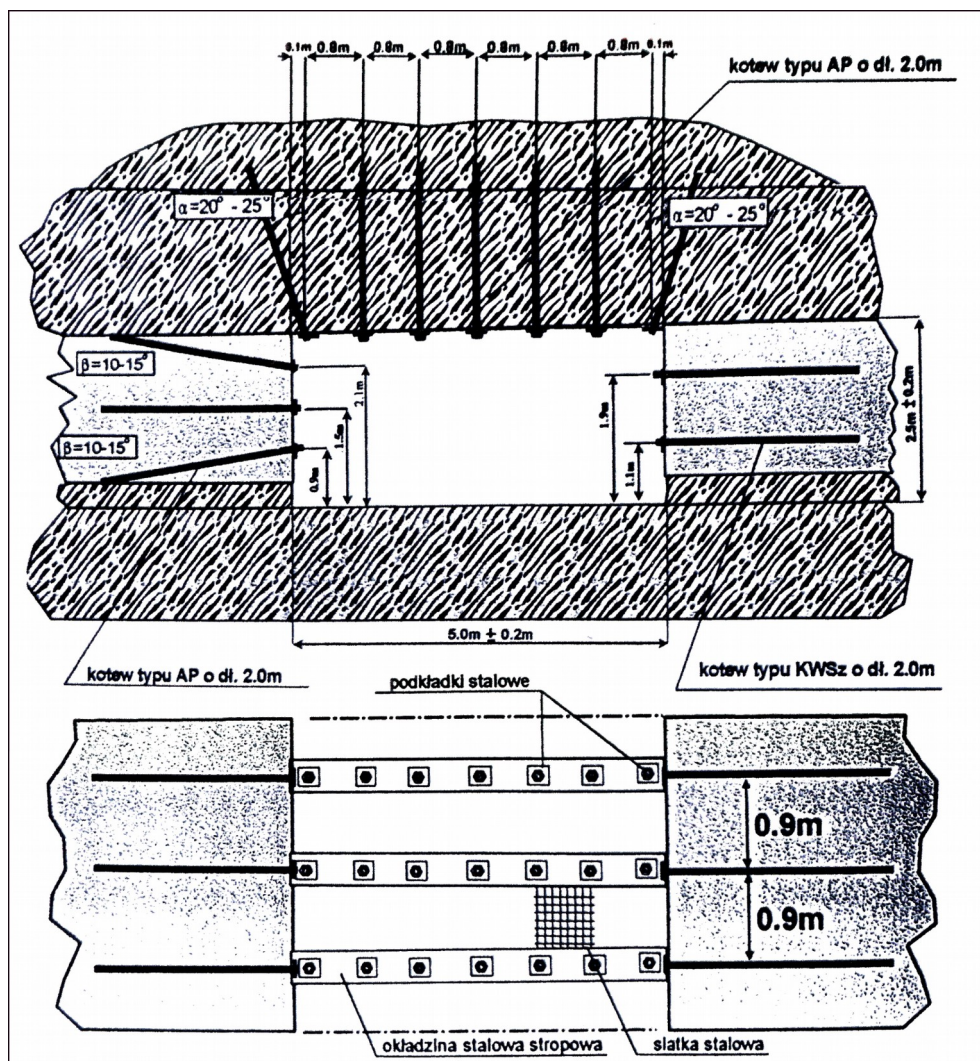

102. Fragment wyrobiska po tąpnięciu w 1974 roku.

Kolejnym postępowaniem w usprawnieniu wydobycia było wprowadzenie w ścianach obudów zmechanizowanych (kroczących). Pierwszą, założoną w 1972 roku, była niemiecka obudowa „Hemscheidt”. W następnych latach pojawiły się następne typy, takie jak: „Krab II”, „Fazos 70”, „Klaeckner”, „Glinik 08-22”, „Fazos 15-31”, „Glinik 066-16”, „Fazos 18-35”.

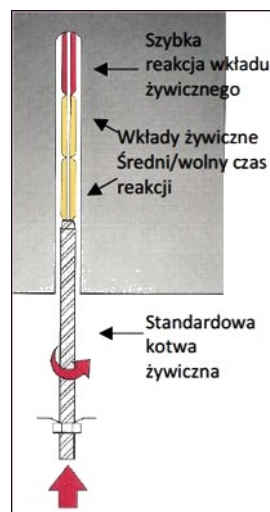

103. Obudowa zmechanizowana „Krab” ze strugiem SWS 4. 104. Obudowa osłonowa FAZOS ze strugiem SWS 4.

105. Przykład obudowy kotwiowej wyrobiska korytarzowego. U góry przekrój, u dołu widok stropu.

Od 1974 roku zaczęto stosować obudowę kotwioną wyrobisk. Polegała ona na wierceniu w stropie szeregu dwumetrowych odwiertów, w odstępach wyznaczonych otworami w okładzinie stalowej, za pomocą specjalnej wiertnicy zasilanej sprężonym powietrzem, zwanej kotwiarką. Następnie do otworów wkładano zasobniki z klejami żywicznymi i wkręcano kotwę również za pomocą kotwiarki, która powodowała zmieszanie tych klejów. Po wystygnięciu kleju, dokręcano nakrętką podkładkę i okładzinę do stropu. Dla zabezpieczenia przed opadem drobnego kamienia, przestrzeń między okładzinami stropowymi wypełniano siatką stalową. Dwumetrowa warstwa nadkładu zabezpieczała wyrobisko przed zawałem. Ze względu na łatwość wykonania, ten system obudowy szybko się rozwinął. Obudowę stosowano w komorach i w wyrobiskach korytarzowych, początkowo jako samodzielną, a następnie jako wzmocnienie obudowy ŁP. Szerokie zastosowanie znalazła przy drążeniu powierzchni ściannowych, albo ich poszerzaniu, co ułatwiało wprowadzanie sekcji obudowy zmechanizowanej. W uznaniu doświadczeń kopalni w tym zakresie, w styczniu 1976 roku kopalnia „Anna” została wytypowana przez dyrekcję RZPW jako wiodąca w zakresie rozwoju kotwienia⁴¹.

106. Wkręcanie kotwy na kleju.

107. Kotwiarka pneumatyczna Gopher.

108. Strop wyrobiska zabezpieczonego obudową kotwioną.

Po odejściu mgr inż. Zygmunta Studenta, z dniem 20 stycznia 1975 roku dyrektorem kopalni został mgr inż. Hubert Kasperek⁴².

W związku z planowanym zakończeniem zwałowania kamienia na wysypisku „Wrzosa” postanowiono wywozić skałę do wyrobisk poźwirowych w Bukowie. Zezwolenie na nie otrzymano z Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wodzisławiu Śl. w dniu 8 listopada 1973 roku i od następnego roku zaczęto wywozić skałę samochodami. By obniżyć koszty tej działalności w 1976 roku wykupiono grunty pod budowę łącznicy między stacjami Bugłowiec - Syrynia i od tej stacji - grunty pod budowę bocznicy do żwirowni. Linię oddano

109. Mgr inż. Hubert Kasperek.

110. Zwalowiska kamienia w żwirowni Buków. W górnym prawym rogu widać fragment łącznicy Bugłowiec - Syrynia.

do ruchu 26 kwietnia 1976 roku i odtąd odpady (kamień wymieszany z popiołem i pyłem z elektrofiltrów) wywożono w specjalnych wagonach kamieniarkach, z których były wysypywane i rozgarniane za pomocą pługo-zwałowarki. Wywożenie skały na stożek „Wrzosa” zatrzymano 1 maja 1977 roku⁴³.

Z dniem 21 stycznia 1977 roku dyrektorem kopalni został mgr inż. Eugeniusz Ryszka⁴⁴.

Wydobycie systematycznie wzrastało i w 1972 roku przekroczone wielkość dwu i pół miliona ton, które wyniosło 2.543.050 t przy zatrudnieniu 6395 osób, w tym 5396 robotników, 456 pracowników inżynieryjno - technicznych, reszta to administracja i pracownicy grupy nieprzemysłowej. Była to najwyższa liczba zatrudnionych w dziejach kopalni. W roku 1977 wydobyte wyniosło 2.723.100 t, przy zatrudnieniu 5597 osób, w tym 4601 robotników, by w 1978 roku osiągnąć wielkość 2.874.378 t, a zatrudnionych było 5591 osób, w tym 4589 robotników. Było to zarazem najwyższe roczne wydobyte kopalni w jej historii⁴⁵. W porównaniu z rokiem 1972 widać wyraźny postęp techniczny w pracach wydobywczych.

W związku z tym, że większość kopalń „Rybnickiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego” znajdowała się w Jastrzębiu-Zdroju i okolicy, w 1978 roku jego siedzibę przeniesiono do tej miejscowości⁴⁶.

„Minister Górnictwa w porozumieniu z Zarządem Głównym Związku Zawodowego Górników wprowadził od dnia 11 grudnia 1978 roku w kopalni Anna 4-ro brygadowy system organizacji pracy na wytypowanych stanowiskach”. Tyle cytując z „Informatora dla pracowników Kopalni „Anna” zatrudnionych w czterobrygadowym systemie organizacji pracy”. Po przygotowaniach i ustaleniu brygad, pracę w tym systemie rozpoczęto w poniedziałek 15 stycznia 1979 roku. Systemem czterobrygadowym objęte zostały oddziały wydobywcze i pozostałe, w ciągu tech-

111. Mgr inż. Eugeniusz Ryszka.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Brygada A	1	—	—	3	3	3	3	3	3	—	—	2	2	2	2	2	2	—	1	1	1	1	1	1	—	—	3	3	3	3
Brygada B	—	1	1	1	1	1	1	—	—	3	3	3	3	3	3	—	—	2	2	2	2	2	2	—	—	1	1	1	1	1
Brygada C	2	2	2	2	2	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	3	3	3	3	3	3	—	—	2	2	2	2	2	2	—
Brygada D	3	3	3	—	—	2	2	2	2	2	2	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	3	3	3	3	3	3	—	—	2

112. Przykładowy harmonogram pracy czterech brygad w przodku. Cyfry 1-3 oznaczają zmiany:
1 - dzienna, 2 - popołudniowa, 3 - nocna.

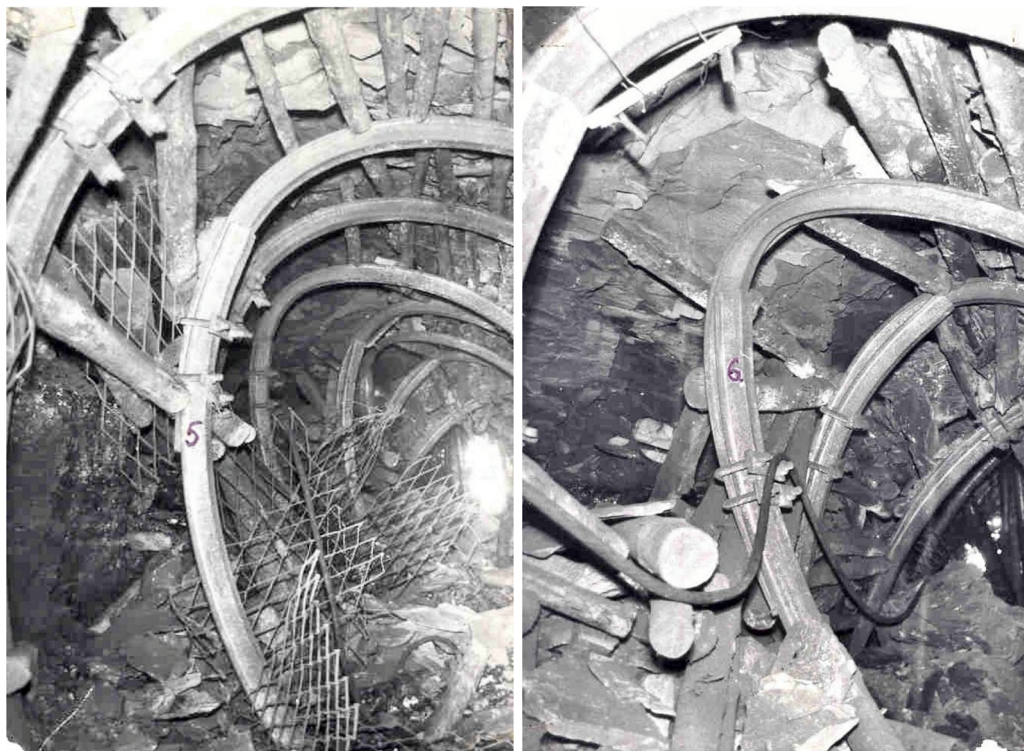
nologicznym wydobywania aż do sortowni i płuczki. W tym systemie praca trwała przez wszystkie dni kalendarzowe, poza świętami urzędowo wolnymi od pracy, którymi były: 1 stycznia, święta wielkanocne, 1 maja, 22 lipca, 1 listopada, 4 grudnia oraz 25 i 26 grudnia. Oddział pracował na trzy zmiany obłożony przez cztery brygady, które w systemie zmianowym pracując sześć dni, miały dwa dni wolne, tak, że każdego dnia trzy brygady pracowały, a jedna odpoczywała⁴⁷. Ten system nie spowodował zwiększenia wydobywania, gdyż mimo wzrostu zatrudnienia w 1979 roku do 5929 pracowników, w tym 4877 robotników, wydobyte utrzymało się prawie na takim samym poziomie jak w roku poprzednim i wyniosło 2.863.238 t⁴⁸.

24 stycznia 1980 roku dyrektorem został mgr inż. Leonard Kempny⁴⁹.

113. Mgr inż. Leonard Kempny.

W noc sylwestrową 31 grudnia 1979 roku doszło do silnego wstrząsu (tąpnięcia) w pokładzie 703 blisko Uskoku Kokoszyckiego III przy granicy z kopalnią „Marcel”. Zawaleniu uległo skrzyżowanie chodnika podścianowego z pochylnią. Nikt nie ucierpiał, gdyż przodek wtedy nie był obłożony⁵⁰.

114. Skutki tąpnięcia 31 grudnia 1979 roku.

Latem 1980 roku doszło do fali strajków, które stanowiły reakcję na podwyżki cen mięsa i wędlin, wprowadzone przez ówczesną ekipę rządzącą Edwarda Gierka. Pierwsze strajki wybuchły 16 lipca w Lublinie. Oprócz żądań ekonomicznych pojawił się tam również postulat nowych wyborów do oficjalnych związków zawodowych. 14 sierpnia 1980 roku wybuchł strajk w Stoczni Gdańskiej, a następnie w innych zakładach na wybrzeżu. Strajkujący utworzyli Międzyzakładowy Komitet Strajkowy. W tym czasie MKS-y powstały również w Szczecinie i Elblągu. 23 sierpnia na wybrzeżu rozpoczął się strajk generalny. 29 sierpnia powstał MKS w Jastrzębiu-Zdroju, który opracował własne postulaty. Po podpisaniu 31 sierpnia porozumienia gdańskiego, strajkujące zakłady w Gdańsku, Szczecinie i Elblągu z dniem 1 września podjęły pracę. Nadal strajkowały kopalnie na Górnym Śląsku, gdzie 3 września na KWK „Manifest Lipcowy” podpisano Porozumienia Jastrzębskie, w których potwierdzono ustalenia gdańskie, zniesiono zniechęcający czterobrygadowy system pracy w górnictwie, a władze zobowiązały się do przedstawienia Sejmowi PRL projektu obniżenia wieku emerytalnego w górnictwie oraz wprowadzenia wszystkich wolnych sobót i niedziel. Załoga kopalni „Anna” przystąpiła do strajku okupacyjnego 31 sierpnia, który trwał do 3 września. 17 września 1980 roku powstał Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” - jeden ogólnokrajowy związek o strukturze regionalnej⁵¹.

System czterobrygadowy zniesiono w kopalni 14 września i od poniedziałku 15 września praca w kopalni trwała przez sześć dni tygodnia z wolną niedzielą⁵². Od 1 stycznia 1981 roku wprowadzono w górnictwie wszystkie wolne soboty i niedziele, co skutkowało zmniejszeniem

wydobycia. By temu zapobiec, we wrześniu 1981 roku Rada Ministrów podjęła uchwałę nr 199 w sprawie środków zapewniających zwiększenie wydobywania węgla kamiennego, która wprowadziła soboty wydobywcze oparte na dobrowolności. Dla zachęty do podjęcia pracy w te dni, płacono za nie tak zwaną „stawką 300%”. Polegało to na tym, że płacono podwójną stawkę akordową + płacą zasadniczą i ten zarobek można było przelewać na książeczkę oszczędnościową PKO zwaną „książeczką G”. W krótkim czasie wyrosła sieć sklepów „Przedsiębiorstwa Zaopatrzenia Górniczego”, w których można było realizować zakupy z tych książeczek. Sklepy te dysponowały dużym asortymentem towarów trudno dostępnych na ogólnym rynku. Był to sprzęt AGD, RTV, elektronarzędzia, meble, dywany i szereg innych atrakcyjnych towarów, również produkcji zachodniej. System ten obowiązywał do końca 1989 roku⁵³.

W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 roku, w Polsce został wprowadzony stan wojenny. Generał Wojciech Jaruzelski w przemówieniu radiowo-telewizyjnym poinformował Polaków o przejęciu władzy w kraju przez Wojskową Radę Ocalenia Narodowego (WRON). W nocy z 13 na 14 grudnia członkowie Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” - przybyli na kopalnię „Anna”, by zainicjować strajk sprzeciwiający się wprowadzeniu w Polsce narzuconego stanu wojennego. Górników, którzy mieli rozpocząć pracę o północy namawiali, by nie zjeżdżali na dół i to samo uczynili z pracownikami, rozpoczynającymi regularną szychtë od godziny 6. rano. W poniedziałek 14 grudnia załoga kopalni „Anna” nie podjęła regularnej pracy i rozpoczęła strajk okupacyjny. 15 grudnia oddziały ZOMO, MO i wojska, otrzymały rozkaz stłumienia strajków. W tym dniu ok. godz. 9⁰⁰, do strajkujących górników w Pszowie dotarła wiadomość o pacyfikacji KWK „Jastrzębie”. W tej sytuacji górnicy po żywiołowej dyskusji zdecydowali, by zjechać na dół i tam prowadzić dalszą akcję protestacyjną. W środę 16 grudnia w strajku brało udział 1700 osób. Strajkującym, mimo szykan, zwożono żywność. W sobotę 19 grudnia w strajku uczestniczyło 448 osób. W niedzielę 20 grudnia pozostało na dole 99 osób i po negocjacjach wszyscy około 17⁰⁰ wyjechali na powierzchnię⁵⁴.

115. Kombajn ścianowy KWB-3RDU (Skansen Górniczy Królowa Luiza).

Do eksploatacji ścian, poza coraz nowocześniejszymi strugami, na przełomie lat 70. i 80. zaczęto wprowadzać kombajny węglowe, przeważnie produkcji polskiej. Usprawniono również drążenie wyrobisk korytarzowych, które dotychczas prowadzone były metodą strzałową z ręcznym załadunkiem urobku do przenośnika zgrzeblowego. Ten system zastępowano kombajnami chodnikowymi austriackiej firmy Vöest-Alpine produkowanymi na licencji w zakładach REMAG w Katowicach Kostuchnie jako AM-50⁵⁵.

116. Kombajn chodnikowy Alpine AM-50.

W tym czasie podjęto próby reorganizacji górnictwa. Były to zasadniczo działania pozorne, polegające na zmianach w strukturach zarządzania. W tym celu 2 sierpnia 1982 roku zlikwidowano RZPW, a w jego miejsce założono „Rybnickie Zrzeszenie Kopalń Węgla Kamiennego” w Jastrzębiu-Zdroju, które 1 października 1984 roku przemianowano na „Rybnicko-Jastrzębskie Gwarectwo Węglowe” w Jastrzębiu-Zdroju⁵⁶.

Celem założenia nowego poziomu eksploatacyjnego (800 m) przystąpiono do pogłębiania szybów wydobywczych do tej głębokości: w 1980 roku szyb „Chrobry I” i około 1983 szyb „Chrobry II”. Po przedłużeniu urządzenia wyciągowego szybu „Chrobry II” do poziomu 800 m, unieruchomiono szyb „Chrobry I”, rozebrano konstrukcję wieży szybowej i rozpoczęto budowę nowej. W tym czasie szyb zgłębiano do poziomu 1000 m, który osiągnięto w grudniu 1982 roku i całkowita jego głębokość wyniosła 1008,5 m. Budowę nowej wieży ukończono w 1985 roku⁵⁷.

Obszary eksploatacyjne wyznaczane na terenie kopalni „Marcel” zmieniały się w różnych latach. Największy obszar przyznano kopalni „Anna” 7 stycznia 1987 roku pismem OUG w Rybniku, zatwierdzającym granicę eksploatacyjną w obszarze górniczym „Radlin I” w części jedłownickiej na zachód od uskoku Radlińskiego I w pokładach od 705/1-2 do 722. Obszar ten objął swoim zasięgiem trzy szyby jedłownickie. Szyb „Jedłownik I” założony w 1938 roku o głębokości 238 m i przekroju 4 m, był już wtedy nieczynny i przykryty płytą betonową, urządzenie wyciągowe było zlikwidowane, ale wieża szybowa jeszcze istniała. Szyb „Jedłownik II”, założony w 1959 roku do głębokości 600 m i średnicy 5,5 m, który z chwilą przejścia sięgał do głębokości 803,5 m, posiadał nietypową wieżę zastrzałowo-basztową z maszyną wyciągową

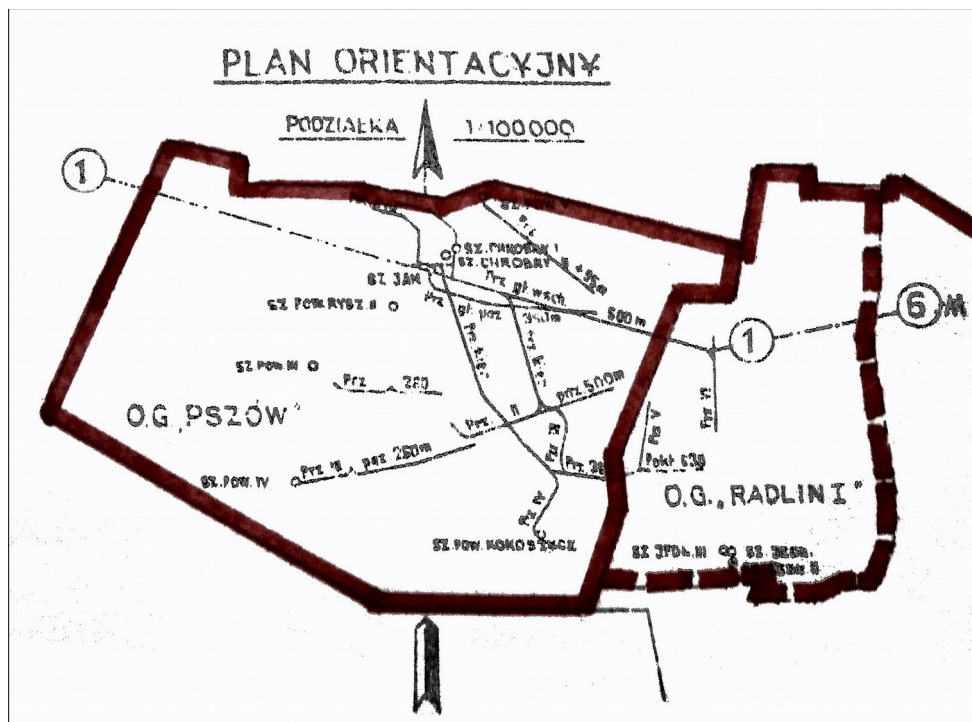
u góry, służył do jazdy ludzi i opuszczania materiałów eksploatacyjnych. Szyb „Jedłownik III” założony w 1967 roku o głębokości 799,5 m i przekroju 5,5 m, pełnił rolę wentylacyjnego⁵⁸.

117. Dawna wieża szybu „Chrobry I”.

118. Nowa wieża szybu „Chrobry I”.

119. Dołączony do kopalni „Anna” Obszar Górniczy Radlin I.

120. Położenie szczytów „Jedłownik I, II, III”.

121. Likwidacja linii kolejowych.

122. Szczyty „Jedłownik I” z lewej i „Jedłownik II” z prawej. Widok od strony zachodniej.

W 1987 roku rozpoczęto eksploatację na poziomie 800 m⁵⁹. Tego samego roku, ze względu na to, że prawie cały transport kolejowy z kopalni prowadził na zachód (skała płonna) i dalej na północ (wydobycie), 9 czerwca zlikwidowano niepotrzebny szlak Bluszczów – Buglowiec, a w 2001 roku odcinek z Olzy do Syryni⁶⁰.

We wrześniu 1988 roku zapadła ostateczna decyzja o likwidacji pozostałości po kopalni „Czyżowice” i rozpoczęto zasypywanie szybów: „Czyżowice III” od 21 listopada 1988 roku, a „Czyżowice II” od 26 stycznia 1989 roku. Zasypywanie obu szybów zakończono z końcem kwietnia 1989 roku⁶¹.

Kolejna reorganizacja struktur zarządzających górnictwem nastąpiła 1 stycznia 1988 roku, kiedy powołano „Wspólnotę Węgla Kamiennego” z siedzibą w Katowicach. Podlegało jej „Rybnicko-Jastrzębskie Gwarectwo Węglowe”, które już 1 stycznia 1989 roku przemianowano na „Przedsiębiorstwo Eksploatacji Węgla Południe” w Jastrzębiu-Zdroju⁶².

Po częściowo wolnych wyborach do Sejmu i Senatu z 4 i 18 czerwca 1989 roku, dnia 4 lipca ukonstytuował się nowy Sejm i Senat, a 12 września Sejm PRL powołał rząd z Tadeuszem Mazowieckim na czele, pierwszy niekomunistyczny rząd w powojennej Polsce. W tym też roku kopalnia wydobyla 2.049.900 t przy zatrudnieniu 5705 pracowników⁶³.

123. Widok kopalni z lotu ptaka.

PRZYPISY

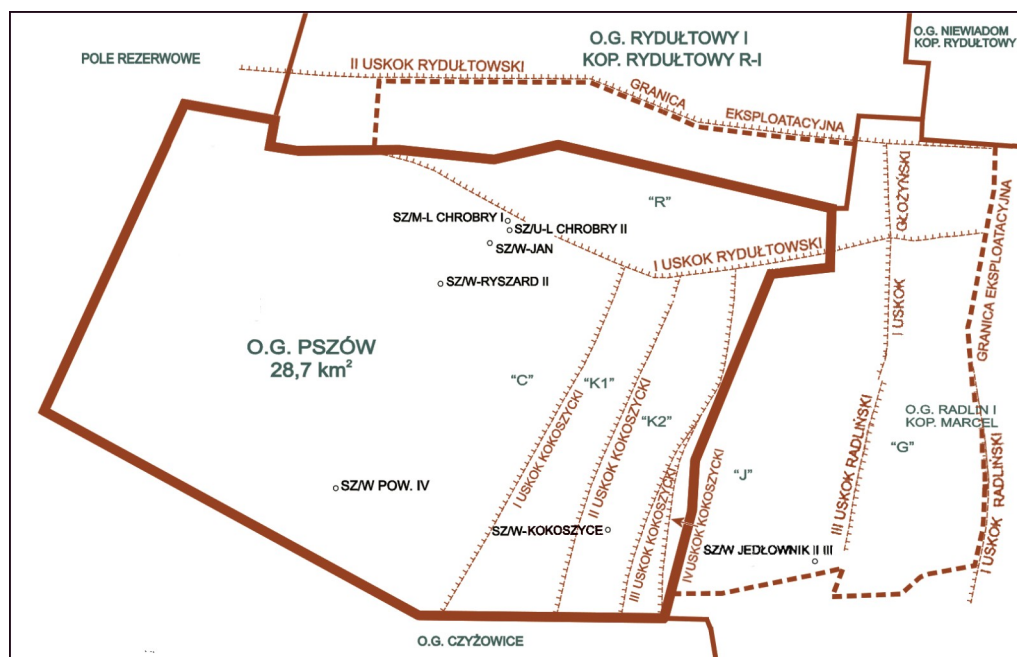
1. Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Raciborzu (dalej APR), 18/210/0/14, 18/210/0/52; Krakowczyk Z., Lipka J., Grycman J.: *Kopalnia „Anna” - obecnie w stanie likwidacji* [w] *XX Konferencja Naukowo-Techniczna SITG Rybnik*, Rybnik 2013, s. 210; *Statystyka Przemysłu Węglowego w Polsce rok 1945*, Katowice 1946, s. 93; *Sprawozdanie z działalności polskiego przemysłu węglowego za rok 1945*, Katowice 1946, s. 81.
2. APR, 18/210/0/52; *Statystyka przemysłu węglowego w Polsce rok 1945*, Katowice 1946, s. 93.
3. Kołodziej B.: *Kopalnia Anna na dawnej i współczesnej fotografii 1832-2004*, Pszów 2010, s.100.
4. APR 18/120/0/616.
5. *Statystyka przemysłu węglowego w Polsce za lata 1948-1960*, Warszawa 1962, s. 45, 131.
6. *Plan Ruchu kopalni Ignacy na lata 1948-49* (materiały autora).
7. Informacje PKP (Krzysztof Soida).
8. Adamczyk A.: *Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna 1945-2014*, Rydułtowy 2015, s. 19.
9. Kołodziej B.: *Pszów wydarzenia – obyczaje – legendy*, Pszów 2009, s. 64; Ottawa E.: *Zarys dziejów kopalni „Anna” na tle rozwoju górnictwa węgla kamiennego w Górnośląskim Zagłębiu Węglowym 1832 – 1997*, s. 40.
10. Adamczyk A.: *Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792-1967-2011*, Warszawa 2011, s. 79; Gierlotka S.: *Historia Górnictwa, technika /mechanizacja / elektryfikacja*, Katowice 2009, s. 69.
11. Książki obudowy z odpowiednich lat kopalni „Rydułtowy”. Analogicznie mogło być w kopalni „Anna”.
12. Archiwum Oddziału KWK ROW Ruch Rydułtowy (dalej AKR), *Plan Ruchu Kopalni „Anna” 1952-1953*, 1956 s. 58, 1963, s. 36.
13. Adamczyk A.: *Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna 1945-2014*, Rydułtowy 2015, s. 19.
14. Adamczyk A.: *Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792-1967-2011*, Warszawa 2011, s. 79; Jenczmionka M., Urbasik M.: *Kopalnia Węgla Kamiennego „Anna” w latach 1832-2002*, Pszów 2002, s. 29.
15. AKR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na lata 1954-56* s. 7, 8, 9, 1956 s. 167, 1964 s. 131, 217; Grycman J.: Materiały własne.
16. *Nowiny* Nr 52 z 21 grudnia 1957; tablica informacyjna w pomieszczeniu maszyny.
17. AKR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na lata 1954-56* s. 10.
18. AKR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na lata 54-56* s. 7, 63.
19. Adamczyk A.: *Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna 1945-2014*, Rydułtowy 2015, s. 21; AKR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na rok 1963* pismo MgiE z dnia 10.I.1958 r, znak GM/M.
20. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz.cyt. s. 32; Gierlotka S. dz. cyt. s. 70.
21. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 30; KPR *Plany Ruchu Kopalni „Anna” na rok 1956*, s.9.
22. AKR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na lata 1958 i 1959*, 1963.
23. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 32; *Statystyka Przemysłu Węglowego w Polsce za lata 1948-1960*, Warszawa 1962, s. 45,131.
24. *Oferta likwidacji szybu „Ryszard II” z 5.06 2010* (w posiadaniu autora); AKR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na rok 1963*, s. 37, *PR kopalni „Anna” na rok 1964*, s. 130; Grycman J.: Materiały własne.
25. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 32-33.
26. APR 18/210/0/224.
27. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 34; Krakowczyk Z., Lipka J., Grycman J.: dz. cyt. s. 210; *Projekt Techniczny Likwidacji Szybu Chrobry II Dla Oddziału KWK „Rydułtowy Anna”*; Grycman J.: Materiały własne.
28. AKR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na rok 1965*, 1993-94 s. 2a.
29. Mapa kopalniana z 1980 roku; Jenczmionka M, Urbasik M.: dz. cyt. s. 34.
30. AKR, *Plany Ruchu kopalni „Anna” na lata 1952-53*, s. 50; *na rok 1961*, s. 32.
31. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 35.
32. Mapa kopalniana z 1980 roku; Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 34.
33. Kłos J., Grycman J.: *Kopalnia „Czyżowice” historia kopalni, która nigdy nie powstała, w złożu pozostał węgiel i metan*, [w] *XXIV Konferencja Naukowo-Techniczna SITG Rybnik*, Rybnik 2017, s. 183-194; AKR *Plan Ruchu kopalni „Wodzisław” w budowie 1967*, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na lata 1984-85*.

34. *Statystyka Przemysłu Węglowego w Polsce za lata 1966-1968*, Katowice 1969, s. 27, 117.
35. Kołodziej B.: *Kopalnia Anna na dawnej i współczesnej fotografii 1832-2004*, Pszów 2010, s.100; APR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na rok 1961*, s. 211.
36. *Oferta likwidacji szybu „Ryszard II”* z 5.06 2010 (w posiadaniu autora).
37. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 36, 37.
38. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 39, 41; *Oferta likwidacji szybu „Ryszard II”* z 5.06 2010.
39. Matuszczyk-Kotulska A.: *Pszów Sanktuarium Nadziei*, Pszów 2006, s. 95.
40. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 128; Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 38.
41. Ottawa E.: *Zarys Dziejów Kopalni „Anna” na Tle Rozwoju Górnictwa Węgla Kamiennego w Górnośląskim Zagłębiu Węglowym 1832 - 1997*, s 32; Zyzak A.: *Rys historyczny kopalni węgla kamiennego „Anna” w Wodzisławiu Śl. Pszowie*, (maszynopis); <https://weber-mining.pl/obudowa-kotwiowa>
42. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 100.
43. AKR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na rok 1976*, s. 2, 1984, s. 242, 1984-1985, s. 239; <https://www.atlaskolejowy.net/pl/slaskie/?id=linia&poz=640>
44. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 100.
45. *Statystyka Przemysłu Węglowego w Polsce za lata 1971-72*, Katowice 1973, s. 73, 139; *Rocznik Statystyczny Ministerstwa Górnictwa 1979*, Katowice 1980, s. 49, 65.
46. Stobiński J.: *Rybnickie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego w latach 1945-1990, na tle przemysłu węglowego w Polsce[w] XVII Konferencja Naukowo-Techniczna SITG Rybnik*, Rudy 2010.
47. Informacja ustna sztygara z tego okresu po konsultacjach z innymi sztygarami.
48. *Rocznik Statystyczny Ministerstwa Górnictwa 1981*, Katowice 1982, s. 49, 65.
49. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 100.
50. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 130-131.
51. <http://dzieje.pl/node/4356>; *PSZOWIK miesięcznik lokalny* Nr 252 luty 2020 [w] www.e-pszowik.de/strajk-w-1981-r/przerwa-na-wolnosc-1/
52. Informacja ustna sztygara z tego okresu po konsultacjach z innymi sztygarami.
53. <http://jankowice.net/node/102>; z pamięci autora i jego kart płacy.
54. *PSZOWIK miesięcznik lokalny* Nr 252 luty 2020 [w] www.e-pszowik.de/strajk-w-1981-r/przerwa-na-wolnosc-1/
55. Gierlotka S.: *Historia Górnictwa, technika/mechanizacja/elektryfikacja*, Katowice 2009, s. 64-65; Adamczyk A. dz. cyt. s. 49.
56. Uchwała Rady Ministrów nr 164/82 z 2.8.1982; Bednorz J.: *Węgiel gwarancją bezpieczeństwa politycznego Polski*. <http://www.min-pan.krakow.pl/Wydawnictwa/PE1222/04-bednorz.pdf>; Stobiński J.: dz. cyt. s. 74.
57. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 40, 41.
58. AKR, *Plan Ruchu kopalni „Anna” na lata 1993-94*; Rojek H.: *120 lat Kopalni Marcel*, Radlin 2005, s. 193, 194; Grycman J.: Materiały własne.
59. Grycman J.: *KWK „Anna” w Pszowie* [w] Kapłanek A (red) *Jak Umierały Kopalnie*, Rybnik 2017, s. 240.
60. Grycman J., Keller D., Kłos J.: *Linia kolejowa Pszów-Olza wczoraj i dziś oraz inne obiekty i tereny kopalni „Anna” w jej obszarze*. [w] *XXIII Konferencja Naukowo-Techniczna SITG Oddział w Rybniku*, Rybnik 2016, s. 194; <https://www.atlaskolejowy.net/pl/slaskie/?id=linia&poz=620>.
61. Kłos J., Grycman J.: *Kopalnia „Czyżowice” historia kopalni, która nigdy nie powstała, w złożu pozostał węgiel i metan*, [w] *XXIV Konferencja Naukowo-Techniczna SITG Rybnik*, Rybnik 2017, s. 190.
62. Dz. U. nr 33 poz. 183 z 23.10.1987; *Rocznik Statystyczny Ministerstwa Górnictwa i Energetyki za 1988 rok*, Katowice 1990, s. 3; *Rocznik Statystyczny Kopalń Węgla Kamiennego za 1989 r.* Katowice 1991, s 9; Dz. U. nr 44 poz. 347 z 30.12.1988.
63. *Rocznik Statystyczny Kopalń Węgla Kamiennego za 1989 r.* Katowice 1991, s. 36, 69.

III RZECZPOSPOLITA POLSKA 1989 – 2018

KOPALNIA WĘGLA KAMIENNEGO „ANNA” 1989 – 2004

Z dniem 31 grudnia 1989 roku zakończyły swoją działalność „Przedsiębiorstwa Eksploatacji Węgla”, a od 1 stycznia 1990 roku kopalnie uzyskały status samodzielnych jednostek przedsiębiorstw państwowych. Nieco wcześniej, bo już w drugiej połowie 1989 roku, „Wspólnota Węgla Kamiennego” została postawiona w stan likwidacji i ostatecznie rozwiązana 13 marca 1990 roku. W oparciu o jej majątek 12 lipca tego roku powołano „Państwową Agencję Węgla Kamiennego” jako jednoosobową spółkę akcyjną skarbu państwa. Nie była ona organem decyzyjnym, a do jej zadań należało rozwijanie działalności i uczestniczenie w opracowaniach koncepcji i projektów w zakresie restrukturyzacji kopalń, inicjowanie działań naprawczych w celu doprowadzenia kopalń do rentowności i stworzenia warunków do przekształceń własnościowych w skali całego górnictwa węglowego¹. Kopalnia, działając w warunkach gospodarki rynkowej, zmuszona została do głębokich przeobrażeń, dzięki którym uzyskała wzrost koncentracji produkcji, wydajności i obniżenie kosztów.

124. Obszar kopalni „Anna” z zaznaczonymi głównymi uskokami i podziałem na partie eksploatacyjne.

W tym też czasie złożę kopalni, z uwagi na zasadnicze biegi uskoku tworzących naturalne granice, podzielono na sześć partii:

- Partia Rydułtowska (R) zalegająca między I a II uskokiem Rydułtowskim,
- Partia Centralna (C) obejmująca część południowo-zachodnią od wychodni do I uskoku Kokoszyckiego,
- Partia Kokoszycka I (K 1) zalegająca między I a II uskokiem Kokoszyckim,
- Partia Kokoszycka II (K 2) zalegająca między II a III-IV uskokiem Kokoszyckim,

- Partia Jedłownicka (J) położona między III-IV uskokiem Kokoszyckim a I uskokiem Głoczyńskim i III uskokiem Radlińskim,
- Partia Głoczyńska (G) położona między I uskokiem Głoczyńskim i I uskokiem Radlińskim².

Pogłębianie od 1987 roku szybu „Chrobry II” z poziomu 800 m do 1000 m zostało ukończone w 1991 roku i całkowita głębokość szybu wyniosła 1074 m, a w 1996 przedłużono naczynia skipowe do tej głębokości³.

Samodzielny byt kopalni nie trwał długo, gdyż Minister Przemysłu i Handlu wydał zarządzenie, na podstawie którego z dniem 1 marca 1993 roku utworzone zostały jednoosobowe spółki akcyjne Skarbu Państwa. Kopalnię „Anna” przejęła „Rybnicka Spółka Węglowa SA z siedzibą w Rybniku-Boguszowicach”⁴.

W związku z reorganizacją w resorcie górnictwa i związaną z tym likwidacją kopalni oraz zmniejszaniem zatrudnienia, w 1993 roku zlikwidowano szkołę górniczą w Pszowie. W jej miejscu założono „Szkołę Zawodową i Technikum Samochodowe”. Obecnie szkoła nosi nazwę „Zespół Szkół Ponadpodstawowych w Pszowie”⁵.

Po odejściu dyrektora mgr inż. Leonarda Kempnego, od 16 października 1991 roku nowym dyrektorem został mgr inż. Jerzy Polok i pełnił te obowiązki do 30 czerwca 1993 roku. Z następnym dniem stanowisko dyrektora objął dotychczasowy naczelny inżynier i kierownik ruchu zakładu górniczego mgr inż. Ernestyn Kubek⁶.

25 października 1994 roku około godz 12³⁰ w dowierzchni ścianowej R-11 w pokładzie 713/1-2 o miąższości 2,4-3,2 m wykonanej w samodzielnej obudowie kotwiowej nastąpił zawal skał stropowych na długości około 37 m - na szczęście bez ofiar. Dowierzchnia była drążona kombajnem chodnikowym AM-50 do szerokości 4,2 m. Następnie tym samym kombajnem poszerzano wyrobisko do docelowej szerokości 6 m, które ukończono 22 października i po trzech dniach w gotowym wyrobisku nastąpił zawal. Po tym zawale zaniechano w kopalni stosowanie obudowy kotwiowej, a w polskim górnictwie węglowym spowodował zatrzymanie dynamicznego rozwoju stosowania tej obudowy⁷.

Rozpoczęte w 1991 roku pogłębianie szybu „Jedłownik II” z głębokości 803,5 m, zostało ukończone w 1994 roku na głębokości 998 m (poziom 1000 m), a do końca roku przedłużono urządzenia wyciągowe do tej głębokości. W tym też roku przystąpiono do likwidacji szybu „Powietrznego IV” (Zawada) przez zasypanie skałą płonną. Likwidację ukończono w lutym 1995 roku⁸.

Koncentracja wydobywania przyczyniła się do tego, że w 1995 roku wydobyte z trzech ścian wyniosło 1.963.830 t przy zatrudnieniu 4096 pracowników, w tym 2846 robotników dołowych. W poprzednich latach eksploatowano średnio 9-10 ścian⁹. W 1997 roku, kopalnia uzyskała jednopoziomowy model zakładu z całością wydobywania z poziomów 800 m i 1000 m kierowaną taśmociągami na poziom 1000 m do szybu „Chrobry II”. Równocześnie zakończono odstawę urobku wozami na poziomie 800 m¹⁰.

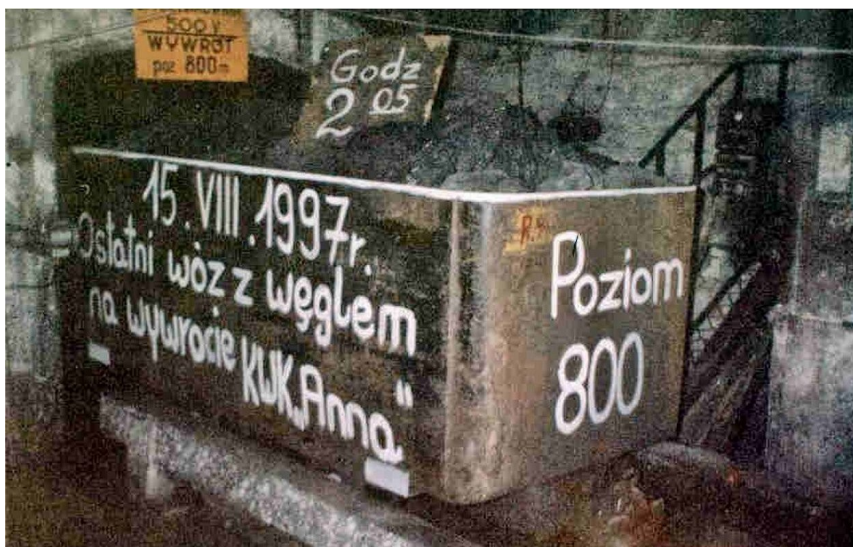
Dążąc do koncentracji wydobywania, starano się również skoncentrować system przewietrzania kopalni. W tym celu dno szybu „Ryszard II” połączono z poziomem 1000 m przekopem wentylacyjnym długości 990 m i nachyleniu 14°¹¹. Następnie przystąpiono do likwidacji zbędnych

Mgr inż. Jerzy Polok.

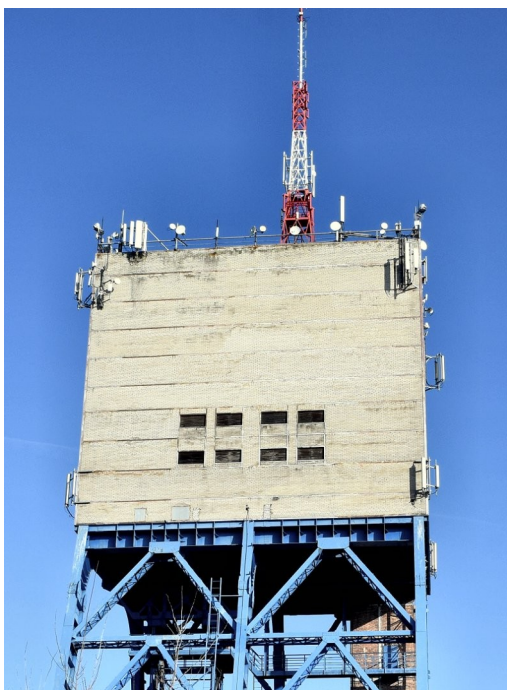
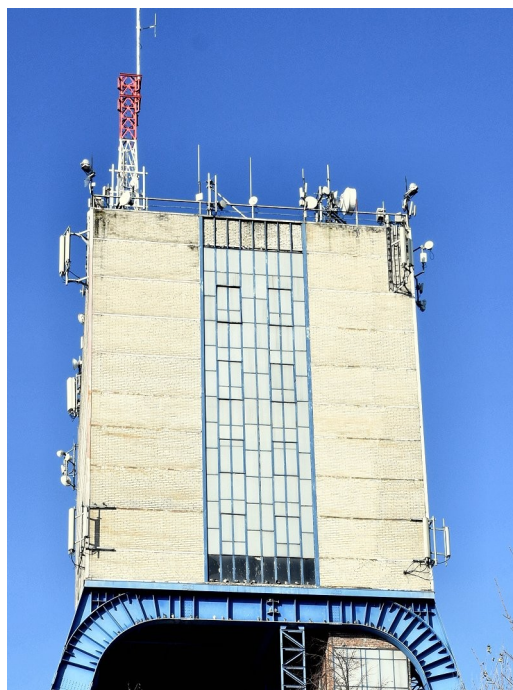

125. Mgr inż. Ernestyn Kubek.

126. Ostatni wóz wjeżdżający z węglem do wywrotu na poziomie 800 m.

szybów wentylacyjnych. W kwietniu 1998 roku zasypano szyb „Jedłownik I”, który już i tak nie pełnił żadnej roli, ale musiał być zlikwidowany, a w grudniu tego roku zasypano szyb „Kokoszyce”, natomiast w czerwcu 2000 roku zasypano szyb materiałowo-wentylacyjny „Jedłownik II”, który przed sześcioma laty pogłębiono z 803 m do 998 m. Nietypową wieżę szybową pozostawiono, gdyż ze względu na swoje położenie na wyniosłości, już od dłuższego czasu stanowiła platformę dla różnego rodzaju anten. Mieściły się na niej: duży maszt przekaźnika telewizyjnego, antena nadawcza Radia RMF FM, a przybywał cały szereg anten telefonii komórkowej oraz innych systemów radiowych. W tej roli wieża może funkcjonować przez wiele kolejnych lat¹².

127. Wieża nieczynnego szybu „Jedłownik II” z antenami radiowymi.

Odtąd w kopalni pozostało pięć szybów:

- „Chrobry I” o głębokości 1009,7 m, dwuprzędziowy, materiałowo-zjazdowy, w którym przedział zachodni posiadał dwie klatki trzypiętrowe, a wschodni - klatkę dwupiętrową i skip materiałowy;
- „Chrobry II” o głębokości 1073,8 m, dwuprzędziowy, główny wydobywczy, w którym przedziały południowy i północny wyposażone były w skipoklatki;
- „Jan” o głębokości 706 m, awaryjno-rewizyjny, wyposażony w dwie klatki trzypiętrowe;
- „Ryszard II” o głębokości 707 m, wentylacyjno-materiałowy, wyposażony w jedną klatkę dwupiętrową i skip do transportu drewna, posiadający dwa wentylatory WOK-D3M o łącznej wydajności roboczej 30.000 m³/min.
- „Jedłownik III” o głębokości 799,4 m, wentylacyjny, posiadający dwa wentylatory WOK-D3 o łącznej wydajności roboczej 22.000 m³/min¹³.

W roku 2000 wydobyte wyniosło 1.787.116 t przy zatrudnieniu 3185 osób¹⁴.

W czerwcu 2000 roku w partii rydułtowskiej doszło do tąpnięcia, którego skutki objawiły się przede wszystkim w pochylniach wentylacyjno-transportowych w pokładach 620/2-3 i 630/2. W wyniku tąpnięcia doszło do deformacji i uszkodzeń obudowy oraz wypiętrzenia spągu. Po zaistniałym tąpnięciu przystąpiono do działań naprawczych tych wyrobisk. W pochylni 630/2 pobierano spąg za pomocą kombajnu chodnikowego „Alpine AM-50”. Gdy kończono prace, a do wykonania pozostał niewielki odcinek, 5 lutego o godzinie 21²⁹ 2001 roku nastąpiło tąpnięcie, którego skutkiem był wypadek zbiorowy, w którym jeden pracownik poniósł śmierć, a trzech odniosło lekkie obrażenia¹⁵.

128. Dyfuzor tłumiący hałas wentylatorów szybu „Jedłownik III”.

129 Skutki tąpnięcia 5 lutego 2001 roku.

Kolejna reorganizacja przemysłu górniczego nastąpiła w 2003 roku, gdy 30 grudnia 2002 roku powołano przedsiębiorstwo „Kompania Węglowa Spółka Akcyjna”, jako jednoosobową spółkę skarbu państwa z siedzibą w Katowicach. Spółka ta z dniem 28 stycznia 2003 roku nabyła majątek czterech spółek węglowych, w tym Rybnickiej. Kompania rozpoczęła działalność 1 lutego 2003 roku skupując 23 kopalnie i zakłady górnicze oraz dziewięć jednostek specjalistycznych. Kopalnia „Anna” znalazła się w jej strukturach¹⁶.

W dniu 25 listopada 2003 roku zarząd „Kompanii Węglowej S.A.” podjął uchwałę o rozpoczęciu z dniem 1 lutego 2004 roku procesu łączenia KWK „Rydułtowy” z KWK „Anna”. W związku z powyższym 1 marca 2004 roku połączono kopalnię „Anna” z kopalnią „Rydułtowy” tworząc dwuruchową kopalnię „Rydułtowy - Anna” z Ruchem I w Rydułtowach i Ruchem II w Pszowie¹⁷. W ostatnim roku samodzielnej działalności wydobyte kopalni wyniosło 1.750,7 tys. t przy zatrudnieniu 2951 pracowników, z tego pod ziemią 2328, a do końca lutego 2004 roku wydobyto 277.055 t¹⁸.

PRZYPISY

1. *Rocznik statystyczny Kopalń Węgla Kamiennego* (dalej RSK) *za 1991 rok*, Katowice 1992, s. 16-17; Dz. U. nr 14 poz. 89 z 24.1.1990; Jezierski J.: Państwowa Agencja Węgla Kamiennego [w] http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf_96/i-390.pdf.
2. Archiwum Oddziału KWK ROW Ruch Rydułtowy (dalej AKR), *Plan Ruchu Kopalni „Anna” na lata 1993-94*.
3. Grycman J.: Materiały własne; Jenczmionka M., Urbasik M.: *Kopalnia Węgla Kamiennego „Anna” w latach 1832-2002*, Pszów 2002, s. 45.
4. RSK *za 1993 rok*, Katowice 1994, s. 17.
5. Ottawa E.: *Zarys Dziejów Kopalni „Anna” na Tle Rozwoju Górnictwa Węgla Kamiennego w Górnośląskim Zagłębiu Węglowym 1832 – 1997*, s. 41; strona internetowa szkoły.
6. Kołodziej B.: *Kopalnia Anna na dawnej i współczesnej fotografii 1832-2004*, Pszów 2010, s.100; Adamczyk A.: *Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna 1945-2014*, Rydułtowy 2015, s. 99.
7. Grycman J.: Materiały własne: *Komunikat w sprawie zawalu zaistniałego w dowieczalni ściany R-11 w pookł. 713/1-2 w Kopalni „Anna” w Rybnickiej Spółce Węglowej S.A.*
8. AKR *Plan Ruchu Kopalni „Anna” na lata 1993-1994*; Grzybek I, Bukowski P, Brzozoń K.: *Zagrożenia ze strony zlikwidowanych szybów w kopalniach Rybnicko-Jastrzębskich* [w] *X Konferencja Naukowo-Techniczna SITG Oddział Rybnik*, Rybnik 2005, s. 330.
9. RSK *za 1995 rok*, Katowice 1996 s. 68, 124; Grycman J.: *KWK „Anna” w Pszowie*, [w] Kaplańek A. (red): *Jak umierały kopalnie*, Rybnik 2017, s. 240.
10. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz.cyt. s. 45.
11. AKR *Plan Ruchu Kopalni „Anna” na lata 1993-1994*; Grycman J.: Materiały własne.
12. Grzybek I., Bukowski P., Brzozoń K.: dz. cyt. s. 330; <https://radiopolska.pl/wykaz/obiekt/521>.
13. Grycman J.: Materiały własne; Jenczmionka M., Urbasik M.: dz.cyt. s. 47.
14. Grycman J.: dz. cyt. s. 240.
15. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 131; ustna informacja Jerzego Grycmana.
16. http://www.kwsa.pl/o_firmie/historia.
17. Uchwała Nr 760/2003 z dnia 25 listopada 2003 roku Zarządu Kompanii Węglowej S.A. (kopia w posiadaniu autora); Uchwała nr 405/2004 z dnia 24 lutego 2004 roku Zarządu Kompanii Węglowej S. A. (kopia w posiadaniu autora).
18. *Bilans Gospodarki Surowcami Mineralnymi Polski i Świata 2000-2004*, Kraków 2006, s. 946; Informacja Działu Zatrudnienia i Spraw Osobowych KWK Rydułtowy-Anna.

KOPALNIA WĘGLA KAMIENNEGO RYDUŁTOWY - ANNA 2004 - 2016

Od 1 marca 2004 roku rozpoczęła działalność nowa dwuruchowa kopalnia o nazwie „Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna”, na którą składały się kopalnie „Rydułtowy” jako „Ruch I” i „Anna” jako „Ruch II”. Dyrektorem kopalni i kierownikiem ruchu zakładu górniczego został

130. Brama kopalniana.

dotychczasowy dyrektor kopalni „Rydułtowy” inż. Gerard Chłuba, a mgr inż. Ernestyn Kubek objął stanowisko dyrektora technicznego i I. zastępcy kierownika ruchu zakładu. Poszczególnymi ruchami kierowali naczelnicy inżynierowie: mgr inż. Joachim Zimmerman - „Ruchem I” i mgr inż. Michał Kolańczyk - „Ruchem II”. Z chwilą połączenia kopalń 1 marca, kopalnia „Anna” zatrudniała 2919 pracowników, w tym 2302 pod ziemią; a „Rydułtowy” - 3453, w tym 2741 pod ziemią i załoga kopalni „Rydułtowy-Anna” liczyła 6372 osoby, w tym 5043 zatrudnionych pod ziemią¹. Proces łączenia kopalni „Anna” i „Rydułtowy” w pierwszej fazie miał charakter typowego połączenia administracyjnego. Rozpoczęto łączenie wybranych działów kopalni takich, jak: przygotowania produkcji, strzelniczy, tapania, księgowości, zatrudnienia itp. Podstawowe działy techniczne takie, jak: dział górniczy, energomaszynowy, wentylacyjny, zakłady przeróbcze i służba dyspozytorska funkcjonowały jednak w zasadzie ciągle jako odrębne jednostki. Również odrębnymi były działy socjalne, a także fundusz

131. Inż. Gerard Chłuba.

płac naliczany był odrębnie na oba ruchy². Kopalnia „Anna” prowadziła eksploatację na głębokości od 800 m do 1100 m, w tym pokłady: 703/1-2 w partii rydułtowskiej i głożyńskiej, 707/1-2 w partii głożyńskiej oraz 718/1-2 w partii jedłownickiej. Urobek z oddziałów wydobywczych i robót przygotowawczych transportowany był przenośnikami odstawy oddziałowej na przenośniki taśmowe odstawy głównej w przekopach na poziomie 1000 m do szybu „Chrobry II”³. Pierwszy rok wspólnej gospodarki zamknął się bilansem: wydobyto 3.849.105 t, średnio czynnych było 3,6 ścian w „Ruchu I” i 3,3 - w „Ruchu II”. Na koniec roku załoga liczyła 5930 pracowników, w tym 4656 zatrudnionych pod ziemią⁴.

Bliskość eksploatacji pokładu 703 poniżej poziomu 1000 m w północnej części „Ruchu II” i południowej części „Ruchu I” umożliwiła drążenie upadowej z chodnika transportowego w „Ruchu II” w kierunku pochylni wentylacyjnej w „Ruchu I”, z którą połączono się 27 września 2005 roku na głębokości -781 m co wynosi około 1100 m poniżej powierzchni ziemi⁵.

131. Połączenie podziemne ruchów „Rydułtowy” i „Anna”.

Mgr inż. Ernestyn Kubek z dniem 31 grudnia 2005 roku przeszedł na emeryturę, a z dniem 8 marca 2006 roku skończył swoje urzędowanie dyrektor inż. Gerard Chłuba, który również przeszedł na emeryturę. Od 23 marca tego roku nowym dyrektorem kopalni został mgr inż. Piotr Wałach⁶.

Połączenie kopalń miało ścisły związek z wyczerpywaniem złoża w nadaniu „Anny”, stąd w 2006 roku opracowano „Program Likwidacji Ruchu II (Anna) kopalni „Rydułtowy-Anna”, który początkowo obejmował lata 2006-2012 a następnie wydłużono go do roku 2017⁷.

132. Mgr inż. Piotr Wałach.

Z dniem 1 lutego 2007 roku dokonano kolejnej reorganizacji zarządzania górnictwem. W „Kompanii Węglowej” w Katowicach powołano cztery centra wydobywcze, jako terenowe delegatury koordynujące działalność podległych im zakładów górniczych, odpowiadające za obszar wydobycia i przeróbki węgla w zakresie opracowania planów, budżetów i realizacji produkcji przez zgrupowane w Centrum Wydobywczym kopalnie i zakłady górnicze. Kopalnia „Rydułtowy-Anna” została podporządkowana „Centrum Wydobywczemu Południe” z siedzibą w Rybniku Boguszowicach, w dawnych pomieszczeniach „Rybnickiej Spółki Węglowej SA”⁸. Tego samego dnia dyrektor mgr inż. Piotr Wałach został powołany na stanowisko dyrektora

„Centrum Wydobywczego Wschód” z siedzibą w Łędzinach, a kierownictwo kopalni „Rydułtowy-Anna” od 1 lutego 2007 roku objął mgr inż. Janusz Matuszek jako dyrektor techniczny⁹.

W 2010 roku kopalnia zatrudniała 5017 osób, w tym 340 kobiet; z tego robotników pod ziemią 3458, w zakładach przeróbki mechanicznej węgla 347, w tym 40 kobiet; pozostałych na powierzchni 277, w tym 122 kobiety; kadry inżynieryjno-technicznej pod ziemią 641, w tym 2 kobiety; w zakładach przeróbki mechanicznej węgla 57, w tym 3 kobiety; pozostałych na powierzchni 132, w tym 80 kobiet; pracowników administracyjno-biurowych 105, w tym 93 kobiety¹⁰. Wydobyto 2.527.700 t, z czego sprzedano 2.416.155 t. Średnio czynnych było 5,5 ścian, w tym w „Ruchu II” - 2,5¹¹.

Rozpoczęte w 2010 roku zasypywanie szybu „Jan” zostało ukończone 10 czerwca 2011 roku. Zrąb szybu przykryto płytą betonową, a do 2013 roku rozebrano budynek nadszymbia, lecz wieżę szybową pozostawiono jako pamiątkę tradycji górniczej w Pszowie i postawiono pod nią wóz z „ostatnią toną węgla” wydobytą w kopalni „Anna”. W latach 2011-14 wyburzono trzy łaźnie pracownicze, a w 2014 roku rozebrano lampownię¹².

133. Mgr inż. Janusz Matuszek.

134. Kombajn ścianowy KSW-800 używany w latach 2010-12.

Od 1908 roku w cechowni kopalnianej wisiał obraz św. Barbary, patronki górników, wykonany przez niejakiego Enrico Schmida. Lata mijały, zmieniała się sytuacja polityczna, a obraz wisiał. Dopiero władzę komunistyczną św. Barbara kłuła w oczy. W roku 1977, w ramach generalnego remontu i przebudowy cechowni, obraz zdjęto. Nie został jednak zniszczony i był najpierw przechowywany na terenie kopalni, ale ze względu na wilgoć zabrał go do swojego domu jeden z pracowników. Po strajku na przełomie sierpnia i września 1980 roku, górnicy przypomnieli sobie o swojej patronce i obraz został z powrotem przywieziony do kopalni.

Wymagał jednak konserwacji, której podjął się malarz samouk Witold Kubek. W niedzielę 16 listopada nastąpiła uroczystość odnowienia kultu św. Barbary w kopalni „Anna”, połączona z wniesieniem obrazu do cechowni i odprawieniem polowej mszy świętej na placu kopalnianym. Mszę koncelebrowali liczni księża, a przewodniczył biskup Herbert Bednorz. Podczas mszy plac był całkowicie zapelniony wiernymi¹³.

135. Wieża szybu „Jan” pozostawiona jako pamiątka tradycji górniczej.

136. Obraz św. Barbary z cechowni.

137. Msza św. na placu kopalnianym 16 listopada 1980 roku.

Kolejne „usunięcie” św. Barbary z kopalni nastąpiło 4 grudnia 2011 roku, kiedy to górnicy likwidowanej kopalni „Anna” przenieśli w uroczystej procesji wizerunek swej patronki z cehowni do pszowskiego Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej¹⁴.

138. Przeniesienie obrazu św. Barbary z kopalni do kościoła.

Powołanie Centrów Wydobywczych nie spełniło pokładanych nadziei. Jako pośrednie szczeble zarządzania doprowadziły do znacznego wzrostu liczby pracowników w Centrali i w Centrach Wydobywczych. Ograniczenie kompetencji dyrektorów technicznych kopalń, na których spoczywała odpowiedzialność za bezpieczne prowadzenie ruchu zakładu górniczego, doprowadziło do rozmycia kompetencji oraz odpowiedzialności za wyniki produkcyjne i ekonomiczno-finansowe pomiędzy kopalniami a Centrami Wydobywczymi. Z tego powodu z końcem 2011 roku Centra Wydobywcze przestały istnieć, a 28 grudnia wręczono nominacje nowym dyrektorom kopalń i zakładów, którzy stanowiska objęli z dniem 1 stycznia 2012 roku, otrzymując równocześnie nowe, szersze uprawnienia decyzyjne. Mgr inż. Janusz Matuszek z tym dniem został dyrektorem kopalni „Rydułtowy-Anna”¹⁵.

W miarę upływu czasu przystępowano do łączenia dalszych działów kopalń. W pionie administracyjno-księgowym połączenia dokonano do 2010 roku. Działy techniczne (produkcyjne) łączono sukcesywnie w miarę rozwijającej się sytuacji górniczo-geologicznej, między innymi z chwilą uzyskania pewnego dołowego połączenia technologicznego i wentylacyjnego, to jest do końca 2011 roku. Od stycznia 2012 roku kopalnia „Rydułtowy - Anna” była nadal kopalnią dwuruchową, składającą się jednak z prowadzącego wydobywie ruchu „Rydułtowy” i Likwidowanego Ruchu „Anna”. Z początkiem 2012 roku połączono zakłady upadłą odwadniającą w pokładzie 713/1-2, w której zabudowano sieć rurociągów w celu likwidacji głównego odwadniania Ruchu „Anna”. Uruchomienie odwadniania dla całej kopalni nastąpiło 2 kwietnia 2012 roku. Równocześnie w tej samej upadłej założono odstawę urobku z kilku pozostałych ścian z przygranicza byłego Ruchu „Anna” do szybu wydobywczego „Leon II” Ruchu „Rydułtowy”.

Pozwoliło to na wstrzymanie wydobycia na szybie „Chrobry II” i ostatni symboliczny wózek węgla wyjechał na powierzchnię 11 kwietnia 2012 roku¹⁶, ale już wcześniej, bo w 2010 roku zakończono zwałowanie skały płonnej w Bukowie¹⁷.

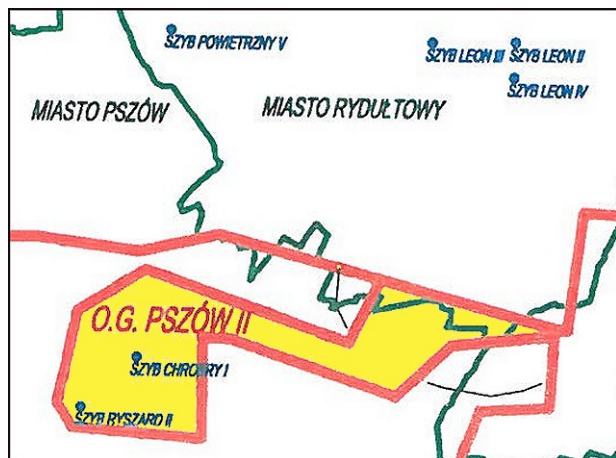
139. Wóz z ostatnią toną węgla wydobytego w kopalni „Anna”.

140. Wyłączony z ruchu odcinek linii kolejowej w maju 2012 roku, zaznaczony czerwoną barwą.

Od 2012 roku kopalnia „Rydułtowy - Anna” stała się zakładem jednoruchowym z wydobyciem opartym wyłącznie o infrastrukturę zakładu przeróbki mechanicznej „Ruch I Rydułtowy”. „Kompania Węglowa S.A.” zbyła zakład przeróbki mechanicznej „Ruch II Anna” podmiotowi zewnętrznemu. Wkrótce przystąpiono do rozbiórki obiektu, którą ukończono w 1916 roku¹⁸. Jak wspomniano, eksploatację węgla w Ruchu „Anna” kontynuowano, gdyż do wybrania zostały cztery ściany w pokładzie 713/1-2 w partii R, z których powietrze odprowadzano do szybu „Ryszard II”, a zjazd załogi odbywał się szybem „Chrobry I”. Zjeżdżało nim w ciągu doby około 700 pracowników do dwóch oddziałów wydobywczych i jednego przygotowawczego. W likwidowanym Ruchu „Anna” zatrudnieni jeszcze byli pracownicy oddziału szybowego oraz minimalna obsada magazynu, lampowni, punktu opatrunkowego i ratowniczego¹⁹.

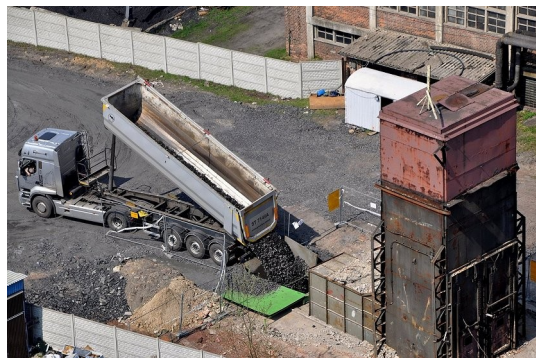
Po wstrzymaniu wydobycia, linia kolejowa do kopalni „Anna” stała się zbędna i w maju 2012 roku trasa Pszów - Syrynia - Racibórz-Markowice została wyłączona z ruchu²⁰. Wcześniej, bo 21 kwietnia, z Katowic wyruszył pociąg specjalny do Pszowa, zabierając na swoim „pokładzie” około 100 osób chcących poznać śląskie żelazne szlaki, a przede wszystkim pożegnać linię kolejową z Raciborza-Markowice do Pszowa²¹.

141. Obszar Górniczy Pszów II ustanowiony w 2013 roku.

Na podstawie koncesji z 20 listopada 2013 roku obszar górniczy likwidowanego ruchu „Anna” nazwany „Pszów II” został zmniejszony do 2,45 km² i znajdowały się na nim dwa szczyty „Chrobry I” i Ryszard II”.

W tym też roku w listopadzie zakończono likwidację szybu „Jedłownik III”, który został zasypywany i przykryty płytą betonową oraz rozpoczęto zasypywanie szybu „Chrobry II”, zakończone 4 grudnia 2014 roku, a do 2015 rozebrano metalowe elementy wieży szybowej i budynek przyszybowy²².

142. Zasypywanie szybu „Jedłownik III”.

143. Płyta zamykająca zasypywany szyb „Chrobry II”.

Na powierzchni sukcesywnie likwidowano zbędne obiekty i 16 marca 2016 roku o godzinie 12²⁰ wysadzono zbiornik na węgiel przy zakładzie przeróbki mechanicznej²³.

144. Wysadzenie zbiornika na węgiel przy zakładzie przeróbczym.

Zarząd Kompani Węglowej S.A. uchwalał nr 160/2016 z dnia 8 marca 2016 roku podjął decyzję o rozdzieleniu kopalni „Rydułtowy - Anna” na dwa odrębne zakłady: kopalnię „Rydułtowy” i kopalnię „Anna”, co nastąpiło 30 marca 2016 roku. Pełniącym obowiązki dyrektora kopalni „Anna” został dotychczasowy dyrektor połączonych kopalń - mgr inż. Janusz Matuszek, który równocześnie był dyrektorem kopalni „Rydułtowy”²⁴.

PRZYPISY

1. Informacja Działu Zatrudnienia i Spraw Osobowych KWK Rydułtowy-Anna (dalej DZiSO).
2. www.sitg.rybnik.pl/kopalnie-zlikwidowane-w-rop/pszow-anna.php
3. *Charakterystyka kopalni „Anna” i „Rydułtowy”. Kopalnia Węgla Kamiennego „Anna”* (w posiadaniu autora).
4. Informacja Działu Ekonomiki Produkcji KWK Rydułtowy-Anna; Informacja DZiSO.
5. Porwoł B.: Film *Połączenie dołem kopalni Rydułtowy Anna*, płyta DVD.
6. Informacja DZiSO.
7. www.sitg.rybnik.pl/kopalnie-zlikwidowane-w-rop/pszow-anna.php
- ..8. <http://www.nettg.pl/news/107463/kalendarium-10-lat-kw;>
http://www.polsl.pl/Wydziały/RG/Wydawnictwa/Documents/kwartal/7_3_10.pdf
- ..9. Informacja DZiSO.
10. Informacja DZiSO.
11. Informacja Działu Ekonomiki Produkcji KWK Rydułtowy-Anna.
12. Data wyłoczona na płycie szybu; Grycman J.: Materiały własne.
13. Kołodziej B.: *Kopalnia Anna na dawnej i współczesnej fotografii 1832-2004*, Pszów 2010, s. 169-174; Kołodziej B.: *W Pszowie nie zapomniano o naszej patronce* [w] *Kompania Węglowa* nr 10(32) listopad 2011.
14. <http://www.fakt.pl/Ostatnia-barborka-w-kopalni-Anna,artykuly,138801,1.html>
15. http://www.polsl.pl/Wydziały/RG/Wydawnictwa/Documents/kwartal/7_3_10.pdf; *Kompania Węglowa*, nr 1(34) styczeń 2012 s.7.
16. Informacja Działu Energomechanicznego KWK Rydułtowy-Anna; Krakowczyk Z., Lipka J., Grycman J.: *Kopalnia „ANNA” - obecnie w stanie likwidacji*, [w] *XX Konferencja Naukowo-Techniczna SITG Rybnik*, Rybnik 2013, s. 212.
17. Grycman J., Keller D., Kłos J.: *Linia kolejowa Pszów-Olza wczoraj i dziś oraz inne obiekty i tereny kopalni „Anna” w jej obszarze* [w] *Konferencja naukowo-techniczna SITG Rybnik*, Rybnik 2016, s. 199.
18. Grycman J.: Materiały własne.
19. Trybuna Górnicza nr 13 (910) z 29 marca 2012 r.
20. <https://www.atlaskolejowy.net/pl/slaskie/?id=linia&poz=620;>
<https://www.atlaskolejowy.net/pl/slaskie/?id=linia&poz=640>
21. regiochlopak.blogspot.com/2012/04/21-kwiecen-pogrzeb-linii-kolejowej-do.html
22. Grycman J.: Materiały własne.
23. Grycman J.: Materiały własne.
24. *Uchwała Nr 160/2016 z dnia 08 marca 2016 roku Zarządu Kompanii Węglowej S.A.* (odpis w posiadaniu autora).

SPÓŁKA RESTRUKTURYZACJI KOPALŃ S.A. ODDZIAŁ KOPALNIA WĘGLA KAMIENNEGO „ANNA” W PSZOWIE

Z dniem 30 marca 2016 roku kopalnia „Anna” stała się samodzielnym przedsiębiorstwem w strukturze „Kompanii Węglowej Spółki Akcyjnej” z siedzibą w Katowicach. Jednak już 31 marca Kompania przekazała kopalnię nieodpłatnie „Spółce Restrukturyzacji Kopalń w Bytomiu”, która 1 kwietnia na jej majątku utworzyła Oddział Spółki pod nazwą: Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. w Bytomiu Oddział w Pszowie Kopalnia Węgla Kamiennego „Anna” z siedzibą w Pszowie. Z tym dniem dyrektorem zakładu został mgr inż. Wojciech Kamiński¹.

Eksplorację ostatniej ściany R-15a w pokładzie 713/1-2 zakończono w kwietniu 2017 roku i rozpoczęto likwidację taśmociągów odstawy, a następnie całe wyposażenie ściany przetransportowano do kopalni „Rydułtowy”. Odtąd szyb „Chrobry I” przestał być potrzebny i przystąpiono do jego likwidacji. W czerwcu i lipcu konsorcjum firm Grani-Tec i ZRG „Górrem” przeprowadziło demontaż wyposażenia szybu i likwidację lin. Następnie na powierzchni przygotowano urządzenie do zasypywania i 17 sierpnia 2017 roku rozpoczęto zasypywanie, które ukończono w październiku 2018 roku, a w listopadzie wykonano betonową płytę zamykającą.

146. Mgr inż. Wojciech Kamiński.

147. Montaż taśmociągu do zasypywania szybu „Chrobry I”.

148. Rozbiórka dyfuzora szybu „Ryszard II”.

Po unieruchomieniu szybu „Ryszard II” zlikwidowano stację wentylatorów i budynek rozdzielni, a zasypywanie szybu rozpoczęto w lipcu 2017 roku i zakończono w październiku roku 2018. Następnie zlikwidowano budynek wieży szybowej i sąsiedni dyfuzor, a szyb zamknięto betonową płytą.

Od 18 sierpnia 2017 roku dyrektorem SRK S.A. Oddział KWK „Anna” został mgr inż. Stanisław Konsek⁴.

Niektóre obiekty likwidowane były wcześniej niż zamierzano. Tak wydarzyło się z budynkiem cechowni, który spłonął w niedzielę 8 kwietnia 2018 roku. Pierwsze płomienie zauważył ochroniarz o godzinie 6⁴⁰. W akcji gaśniczej uczestniczyło 19 zastępów straży pożarnej, zakończono ją około godziny 17⁰⁰. Budynek przeznaczony był do rozbiórki⁵.

Do rozbiórki wieży szybu „Chrobry II” przystąpiono w marcu 2018 roku, rozpoczęto ją od demontażu urządzeń technologicznych wyposażenia wieży łącznie z maszynami wyciągowymi. Wyburzanie wieży rozpoczęło się w kwietniu. Ze względu na bliskość budynku maszyn wyciągowych szybu „Chrobry I”, zaliczonego do zabytków oraz czynnej kotłowni, nie można było użyć materiałów wybuchowych. W związku z tym część górną budynku od poziomu 73 m do 48 m rozbierano ręcznie z użyciem małych robotów wyburzeniowych ze wspomaganie żurawia budowlanego. Poniżej poziomu 48 m zastosowano koparkę wyburzeniową o wysięgu roboczym 50 m, a po osiągnięciu poziomu 16 m użyto koparkę wyburzeniową o wysokości roboczej 21 m. Wykucie części podziemnej do poziomu -3 m wykonano koparką wyburzeniową zaopatrzoną w młot hydrauliczny. Pracę razem z uporządkowaniem terenu ukończono jesienią 2018 roku⁶.

Po przetransportowaniu wyposażenia z ostatniej ściany, która była przewietrzana przez szyb „Ryszard II”, w szybie tym 28 czerwca 2017 roku o godzinie 9⁵⁰ wyłączono drugi wentylator (pierwszy był już wyłączony wcześniej) i z tą chwilą kopalnia „Anna” przestała być zakładem głębiny². W kopalni „Rydułtowy”, w upadkowej odwadniającej R w pokładzie 713/1-2, łączącej się z wyrobiskami kopalni „Anna”, postawiono prowizoryczną tamę izolacyjną. W dalszej kolejności w tym miejscu przystąpiono do budowy tamy wodnej i przeciwwybuchowej o grubości 20 m, której budowę ukończono w listopadzie 2017 roku. Chroni ona kopalnię „Rydułtowy” przed zalaniem przez zbierającą się wodę w wyrobiskach nieczynnej kopalni „Anna”. Dla bezpieczeństwa w tamie założono system rurociągów zaopatrzonego w manometr mierzący ciśnienie wody. Gdy ciśnienie przekracza ustaloną wielkość, to wodę odprowadza się do kopalni „Rydułtowy”, skąd pompowana jest na powierzchnię na koszt „Spółki Restrukturyzacji Kopalń”³.

149. Mgr inż. Stanisław Konsek.

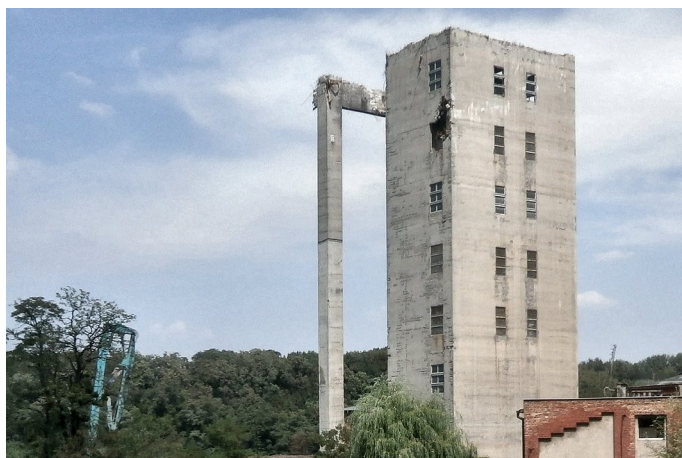
11.05.2018.

6.06.2018.

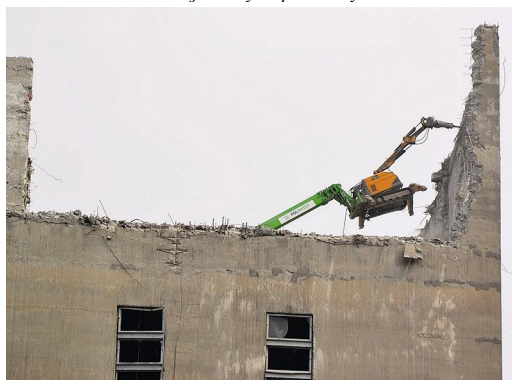
2.07.2018.

9.08.2018. Z lewej strony koparka wyburzeniowa do likwidacji słupów.

23.08.2018.

Początek września 2018 roku.

18.09.2018.

150. Rozbiórka szybu „Chrobry II”.

Sukcesywnie likwidowano zbędne obiekty kopalniane i do 2018 roku rozebrano: bramę kopalnianą z budynkiem markowni, tunel dla pieszych pod ul. księdza Skwary, budynek łaźni kobiecej przy szybie „Jan”, budynek warsztatowo-garażowy, remizę strażacką, budynek centrali telefonicznej, budynek biur sztygarowni, budynek starej łaźni i budynek stacji diagnostycznej.

151. Pożar cechowni.

152. Brama i markownia przed rozbiórką.

153. Rozbiórka budynku markowni.

154. Tunel przed zasypianiem.

155. Remiza Straży przed rozbiórką.

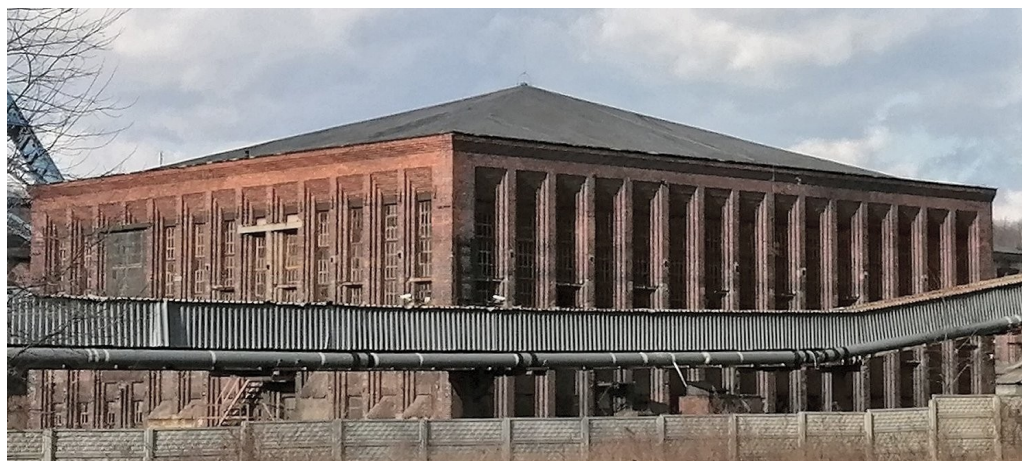

156. Łaźnia kobiet przed rozbiórką.

157. Stara łaźnia przed rozbiórką.

Na placu kopalnianym pozostało kilka obiektów, między nimi budynek maszyn wyciągowych szybu „Chrobry I” wpisany na listę zabytków, jako zabytek architektury przemysłowej oraz obiekty chronione, którymi zostały: budynek dyrekcji, magazyn główny, stacja ratownicza, wieża szybu „Jan” z budynkiem maszyny wyciągowej z elektryczną maszyną z 1954 roku (rys 135).

158. Budynek maszyn wyciągowych szybu „Chrobry I”.

159. Magazyn główny.

160. Stacja ratownicza.

161. Budynek dyrekcji.

Pozostało jeszcze kilka obiektów o niesprecyzowanym przeznaczeniu, wśród nich: budynek administracyjny przeznaczony na sprzedaż oraz budynek nadszybia szybu „Chrobry I” z wieżą stalową, do przejścia lub likwidacji⁷.

162. Budynek administracyjny.

163. Nadszybie z wieżą szybu „Chrobry I”.

Na terenie kopalni funkcjonuje „Ciepłownia Anna”. Jest to dawna kotłownia kopalniana. Gdy 1 marca 1993 roku powstała Rybnicka Spółka Węglowa, w której po przejęciu kopalń, wydzielono nowe zakłady, między innymi „Zakład Elektrociepłowni RSW S.A.”, który 1 stycznia 1996 roku przejął kotłownię kopalni „Anna”. Od tego czasu kotłownia jako „Ciepłownia Anna” jest niezależnym od kopalni przedsiębiorstwem⁸. Obecnie, od 2016 roku, podlega pod PGG Oddział „Zakład Elektrociepłowni”⁹.

Z dniem 31 grudnia 2018 roku zakończyła działalność Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. w Bytomiu Oddział w Pszowie Kopalnia Węgla Kamiennego „Anna” z siedzibą w Pszowie. niesprzedana część majątku kopalni pozostała nadal w gestii Spółki¹⁰.

Samorząd Pszowa 15 maja 2019 roku przejął od Spółki Restrukturyzacji Kopalń część terenów i obiektów po kopalni „Anna”. Spółka przekazała gminie Pszów w formie darowizny budynki i budowle oraz grunty wartości ponad 4,6 mln zł. Samorząd przejął nieruchomości o powierzchni 7,4 ha, 10 budynków, 17 budowli oraz 18 innych składników majątku. Przekazanie gminie nieruchomości umożliwiła ustawa o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego z 2007 roku. Musiał jednak być spełniony warunek, że mienie będzie wykorzystywane do celów publicznych. Gmina zamierza zagospodarować je przy współpracy z potencjalnymi inwestorami, zachowując unikatowy charakter tego terenu¹¹.

164. Wspomnienie po kopalni „Anna” na rynku w Pszowie.

PRZYPISY

1. Uchwała Nr 3/30/2016/Z/VI Zarządu Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A. z dnia 1.04.2016 roku; Uchwała nr 1/29/2016/Z/IV Zarządu Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A. z dnia 31.03.2016 roku (odpisy w posiadaniu autora).
2. Gycman J.: Materiały własne.
3. Informacja oddziału wentylacyjnego kopalni ROW Ruch „Rydułtowy”.
4. Grycman J.: Materiały własne.
5. <http://www.nowiny.rybnik.pl/artukul,45586,pszow-pozar-na-terenie-dawnej-kopalni-anna.html>
6. *Projekt Budowlano-Wykonawczy Rozbiórki Wieży Szybowej Szybu „Chrobry II”*, Bytom, wrzesień 2016 r.
7. Album - Prezentacja Anna 29.5.2018 r.
8. *Historia kwk „Anna”, Kalendarium 1832-2002* [w] <http://www.sitg.rybnik.pl/1/index.php?historia-kwk-anna->, 28
9. <https://korporacja.pgg.pl/o-firmie/oddzialy/elc>
10. Uchwała Nr 4270/2018/Z/VII z dnia 31.12.2018 r. Zarządu Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A. (odpis w posiadaniu autora).
11. <https://www.cire.pl/item,180487,1,0,0,0,0,samorzad-pszowa-przejal-od-srk-czesc-terenow-dawnej-kopalni-anna.html>

STRUKTURY POLITYCZNO - GOSPODARCZE ZARZĄDZAJĄCE GÓRNICTWEM (RYBNICKIM) OD ROKU 1944

31.12.1944	Ministerstwo Przemysłu ¹
24.02.1945	Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego z siedzibą w Katowicach ²
02.03.1945	Rybnickie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego w Katowicach ³
23.04.1945	siedziba w Radlinie przy kopalni „Ema” (Marcel) ⁴
06.1945	siedziba w Rybniku w wydzierżawionym gmachu OO Misjonarzy ⁵
05.02.1946	przejęcie na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej ⁶
27.03.1947	Ministerstwo Przemysłu i Handlu ⁷
12.05.1948	Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego ⁸
12.05.1948	Rybnickie Zakłady Przemysłu Węglowego - przedsiębiorstwo państwowe wyodrębnione ⁹
16.02.1949	Ministerstwo Górnictwa i Energetyki z siedzibą w Katowicach i Warszawie ¹⁰
30.03.1950	Ministerstwo Górnictwa ¹¹
01.07.1951	Rybnickie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego ¹²
29.04.1955	Ministerstwo Górnictwa Węglowego ¹³
05.04.1957	Ministerstwo Górnictwa i Energetyki ¹⁴
27.03.1976	Ministerstwo Górnictwa ¹⁵
1978	siedzibę RZPW przeniesiono do Jastrzębia-Zdroju ¹⁶
10.07.1981	Ministerstwo Górnictwa i Energetyki ¹⁷
02.08.1982	Rybnickie Zrzeszenie Kopalń Węgla Kamiennego w Jastrzębiu-Zdroju ¹⁸
01.10.1984	Rybnicko-Jastrzębskie Gwarectwo Węglowe w Jastrzębiu-Zdroju ¹⁹
24.10.1987	Ministerstwo Przemysłu ²⁰
01.01.1988	Wspólnota Węgla Kamiennego w Katowicach ²¹
01.01.1988	Rybnicko-Jastrzębskie Gwarectwo Węglowe w Jastrzębiu-Zdroju ²²
01.01.1989	Przedsiębiorstwo Eksploatacji Węgla „Południe” w Jastrzębiu-Zdroju ²³
31.12.1989	likwidacja Przedsiębiorstwa Eksploatacji Węgla „Południe” ²⁴
01.01.1990	kopalnie przekształcono w samodzielne, samowystarczalne przedsiębiorstwa ²⁵
13.03.1990	likwidacja Wspólnoty Węgla Kamiennego ²⁶
29.07.1991	Ministerstwo Przemysłu i Handlu ²⁷

01.03.1993	Rybnicka Spółka Węglowa w Rybniku-Boguszowicach. Jednoosobowa Spółka Skarbu Państwa ²⁸
01.01.1997	Ministerstwo Gospodarki ²⁹
01.02.2003	Kompania Węglowa Spółka Akcyjna w Katowicach. Jednoosobowa Spółka Skarbu Państwa ³⁰
08.01.2003	Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej ³¹
04.05.2004	Ministerstwo Gospodarki i Pracy ³²
02.11.2005	Ministerstwo Gospodarki ³³
01.02.2007	Centrum Wydobywcze „Południe” w Rybniku-Boguszowicach ³⁴
01.01.2012	likwidacja centrów wydobywczych i większe uprawnienia dla dyrektorów kopalń ³⁵
31.03.2016	kopalnia „Anna” Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. w Bytomiu ³⁶
31.12.2018	zakończyła działalność Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. w Bytomiu Oddział w Pszowie Kopalnia Węgla Kamiennego „Anna” z siedzibą w Pszowie ³⁷ .

PRZYPISY

1. Dziennik Ustaw nr 19 poz. 99 z 31.12.1944.
2. Sprawozdanie z działalności Polskiego Przemysłu Węglowego za rok 1945, Katowice 1946.
3. Sprawozdanie z działalności Polskiego Przemysłu Węglowego za rok 1945, Katowice 1946.
4. Sprawozdanie z działalności Polskiego Przemysłu Węglowego za rok 1945, Katowice 1946.
5. Sprawozdanie z działalności Polskiego Przemysłu Węglowego za rok 1945, Katowice 1946.
6. Dziennik Ustaw nr 3 poz. 17 z 3.1.1946.
7. http://pl.wikipedia.org/wiki/Pierwszy_rząd_Józefa_Cyrankiewicza
8. Monitor Polski nr 47 poz. 236 z 20.4.1948.
9. Monitor Polski nr 47 poz. 236 z 20.4.1948.
10. Dziennik Ustaw nr 7 poz. 43 z 10.2.1949.
11. Dziennik Ustaw nr 10 poz. 102 z 7.3.1950.
12. Markiewka E.: Rozwój Techniczny Kopalni „Ignacy” („Hoym”) Tom IV, Rybnik 2003.
13. Dziennik Ustaw nr 18 Dekret poz. 105 z 18.4.1955.
14. Dziennik Ustaw nr 17 poz. 86 z 22.3.1957.
15. Dziennik Ustaw nr 12 poz. 68 z 27.3.76.
16. Stobiński J.: Rybnickie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego w latach 1945-1990, na tle przemysłu węglowego w Polsce. [w] XVII Konferencja Naukowo-Techniczna, NOT SITG Oddział Rybnik, Rudy 2010.
17. Dziennik Ustaw nr 17 poz. 77 z 3.7.1981.
18. Uchwała Rady Ministrów nr 164/82 z 2.8.1982 Bednorz J.: Węgiel gwarancją bezpieczeństwa politycznego Polski. <http://www.min-pan.krakow.pl/Wydawnictwa/PE1222/04-bednorz.pdf>
19. Bednorz J.: Węgiel gwarancją bezpieczeństwa politycznego Polski. <http://www.min-pan.krakow.pl/Wydawnictwa/PE1222/04-bednorz.pdf> Stobiński J.: Rybnickie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego w latach 1945-1990, na tle przemysłu węglowego w Polsce. XVII Konferencja Naukowo-Techniczna, NOT SITG Oddział Rybnik, Rudy 2010.
20. Dziennik Ustaw nr 33 poz. 172 z 23.10.1987.
21. Dz. U. nr 33 poz. 183 z 23.10.1987; Rocznik Statystyczny za 1988 rok Wspólnoty Węgla Kamiennego, Katowice 1990 s. 3.
22. Rocznik Statystyczny za 1988 rok Wspólnoty Węgla Kamiennego, Katowice 1990 s. 3.

23. Rocznik Statystyczny Kopalń Węgla Kamiennego za 1989 r. , Katowice 1991 s 9; Dz. U. nr 44 poz. 347 z 30.12.1988 r.
24. Rocznik Statystyczny Kopalń Węgla Kamiennego za 1990 r., Katowice 1991 s 15.
25. Rocznik Statystyczny Kopalń Węgla Kamiennego za 1990 r., Katowice 1991 s 15.
26. Dziennik Ustaw nr 14 poz. 89 z 24.1.1990.
27. Dziennik Ustaw nr 66 poz. 286 z 28.6.1991.
28. Rocznik Statystyczny Kopalń Węgla Kamiennego za 1993 rok, Katowice 1994 s. 17.
29. Dziennik Ustaw nr 106 poz. 497 z 8.8.1996.
30. http://www.kwsa.pl/o_firmie/historia
31. Dziennik Ustaw nr 1 poz. 2 z 7.1.2003.
32. Dziennik Ustaw nr 106 poz. 1115 z 2.5.2004.
33. Dziennik Ustaw nr 220 poz. 1880 z 31.10.2005.
34. <http://www.nettg.pl/news/107463/kalendarium-10-lat-kw>
35. <http://www.nettg.pl/news/107463/kalendarium-10-lat-kw>
36. Uchwała nr 1/29/2016/Z/VI Zarządu Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A. w Bytomiu.
37. Uchwała Nr 4270/2018/Z/VII z dnia 31.12.2018 r. Zarządu Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A.

ŹRÓDŁA ILUSTRACJI

1. Mapa von Wrede około 1750 roku, materiały własne.
2. Śląska Biblioteka Cyfrowa, *Widok wsi Pszów*.
3. Skwara P. Wolczyk A.: *Pamiątka Konsekracji Farnego i Pątnego Kościoła Najświętszej Maryi Panny w Pszowie*, Rybnik 1864
4. Mapa *Urmestischblatt Bande I. Blatt 1*. 1827.
5. Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej APK) OBB II 001 (fragment mapy).
6. Mapa *Mestischblatt 3419 Loslau*, 1889 (fragment).
7. Mapa *Mestischblatt 3418 Loslau*, pocz. XX w. (fragment).
8. Mapa współczesna, opracowanie własne.
9. Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Raciborzu (dalej APR) 87/727.
10. APR 87/727 (fragment mapy).
11. Muzeum w Rybniku MR/G-H 223 (fragment mapy).
- 12-3. Foto. Wójcik Marian.
14. Roemer F.: *Geologie von Oberschlesien*, Breslau 1870.
15. Muzeum w Rybniku, (fragment mapy) *Situationsriss von den südöstlichen Steink. Gruben im Ratiborer Revier; Gleiwitz 1894*.
16. Mapa *Mestischblatt 3418 Loslau*, pocz. XX w. (fragment).
17. APK, OBB II 224.
18. APK, OBB II 1841.
19. Kołodziej B.: *Kopalnia Anna na dawnej i współczesnej fotografii 1832-2004*, Pszów 2010 s. 10.
20. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 11.
21. APK, OBB III 172.
22. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 10.
23. Seidl K. *Das Arbeiter wohnungswesen in der Oberschlesischen Montaindustrie*, Kattowitz 1912 s. 98-100; Kołodziej B.: dz. cyt. s. 10.
24. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 10.; Mapa *Mestischblatt 3418 Loslau*, pocz. XX w. (fragment).
25. Materiały własne.
26. Mapa *Mestischblatt 3418 Loslau*, pocz. XX w. (fragment).
27. Kołodziej B.: Materiały własne.
28. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 27.
29. Foto. autor.
30. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 14.
31. https://www.pszow.pl/strona-140-tropem_historii_pszowa.html
32. Keller D.: *Bocznica Kopalni „Anna” - Powstanie i Funkcjonowanie do 1939 Roku* [w] *Świat Kolei* 12/2014.
33. Mapa *Mestischblatt 3418 Loslau*, pocz. XX w., 5976 Loslau 1940.
34. APK, OBB III 172.
35. Widokówka.
- 36-8. architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/indekk.php?p=58&D1=Poelzig&D2=Hans
39. Foto. Pender Maciej.
40. Foto. Pender Maciej.
41. *Glückauf*, 1922 Nr 31.
42. Muzeum w Rybniku.
43. Opracowanie własne.
44. Porwoł P.: *Zapomniane Źródło Wód Siarkowych i Kopalnia Siarki*, Wodzisław 2019 s. 41.
45. Rotkegel E.: *Mapa Powiatu Rybnickiego 1937*.
46. Widokówka.
47. Foto. Grycman Barbara, foto. autor.
48. Mapa, Wojskowy Instytut Geograficzny, Warszawa 1939 (fragment).
49. Opracowanie własne na podstawie planów pokładowych.
50. Dawne Mapy Polski, Rybnik wyd HBA.
51. Muzeum w Rybniku.

52. Materiały własne.
53. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 101.
54. Opracowanie własne na podstawie planów pokładowych.
55. Budryk W.: *Górnictwo I*, Katowice 1947, s. 72.
56. Opracowanie własne na podstawie: Budryk W. dz. cyt. s. 56; *Górnictwo tom IV Eksploatacja Złóż*, Katowice 1952, s. 127-8.
57. Materiały własne.
58. Kołodziej B.: *Tajemnice Pszowa*, Pszów 2012, s. 89.
59. *Gwarek* 1938 nr 2 i 3.
60. *Gwarek* 1938 nr 3.
61. *Gwarek* 1938 nr 3.
62. *Gwarek* 1939 nr 9.
63. Widokówka.
64. Opracowanie własne na podstawie planów kopalnianych.
65. *Przegląd Górniczo-Hutniczy* t. XXXI 1939 nr 3.
66. APR, 87/0/914.
67. *Bergmanns-Katechismus*, Essen 1935 *I Teil*, s. 70, 80, *II Teil*, s. 51.
68. Markiewka E.: Materiały własne.
69. Kołodziej B.: *Kopalnia Anna Na Dawnej i Współczesnej Fotografii 1832-2004*, Pszów 2010, s. 101.
70. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 101.
71. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 102.
72. Foto. autor.
73. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 162.
74. <http://podzemi.solvayovylomy.cz/prirucka/technika/0801.jpg> i podobne strony.
75. Archiwum Media – JF Jacek Filipiak.
76. Materiały własne.
77. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 109.
78. Izba Pamięci KWK Rydułtowy.
79. Jenczmionka M., Urbasik M.: *Kopalnia Węgla Kamiennego „Anna” w latach 1832-2002*, Pszów 2002, s. 28.
80. Grycmana J.: Materiały własne.
81. Widokówka.
82. Grycman J.: Materiały własne.
83. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 28.
84. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 102.
85. Foto. autor.
86. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 107.
87. Archiwum Oddziału KWK ROW Ruch Rydułtowy (dalej AKR) *Plan Ruchu na rok 1965 Kopalnia Anna*.
88. Gierlotka S.: *Historia Górnictwa. technika / mechanizacja / elektryfikacja*, Katowice 2009, s. 71.
89. Śladem Rybnickiej Spółki Węglowej - szyb „Ryszard II”.
90. APR 87/267.
91. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 36.
92. Foto. Pender Maciej.
93. AKR *Plan Ruchu na rok 1965 Kopalnia Anna*.
- 94-5. Materiały własne.
96. Archiwum MEDIA-JF Jacek Filipiak.
97. Foto. Adamczyk Józef.
98. Rola H. [red]: *Kopalnia Węgla Kamiennego „Rydułtowy”, Dwieście lat górnictwa węglowego w Rydułtowach i Niewiadomiu (1792-1992)*, Katowice 1992, s. 160.
99. AKR *Plan Ruchu KWK „Wodzisław” w budowie*, Rybnik 1967.
100. Grycman J.: Materiały własne (widokówka).
101. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 102.
102. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 130.
- 103-4. AKR *Plan Ruchu Kop. „Rydułtowy” na lata 1978-79*.
105. Markiewka E.: Materiały własne.

106. <https://weber-mining.pl/obudowa-kotwiowa>
- 107-8. Grycman J.: Materiały własne.
109. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 103.
110. AKR *Plan Ruchu Kop. „Anna” na lata 1984 – 1985*.
111. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 103.
112. Opracowanie własne na podstawie stron internetowych.
113. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 131.
114. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 103.
115. Foto. Bęben Andrzej / Trybuna Górnicza.
116. Foto Gac Sławomir.
117. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 14.
118. Foto. Pender Maciej.
119. AKR *Plan Ruchu KWK „Anna” na lata 1993 – 1994*.
120. AKR *Plan Ruchu KWK „Anna” na lata 1984 – 85*.
121. Materiały własne.
122. Foto. Ryguła Józef.
123. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 240.
124. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 51.
125. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 103.
126. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 121.
127. Foto. Pender Maciej.
128. Jenczmionka M., Urbasik M.: dz. cyt. s. 49.
129. Foto. Grycman Jerzy.
130. Foto. Pender Maciej.
131. Izba Pamięci KWK Rydułtowy-Anna.
132. Porwoł Bogusław: Film *Połączenie dołem kopalń Rydułtowy Anna*, płyta DVD.
133. Izba Pamięci KWK Rydułtowy-Anna.
134. Izba Pamięci KWK Rydułtowy-Anna.
135. Porwoł B.: Zbiory własne.
136. Foto. Grycman Jerzy.
137. Kołodziej B.: Materiały własne.
138. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 173.
139. Foto. Niczewski Andrzej.
140. Grycman J.: Materiały własne.
141. Materiały własne.
142. Dział Przygotowania Produkcji KWK „Rydułtowy-Anna”.
143. Foto. Pender Maciej.
144. Foto. autor.
- 145-9. Grycman J.: Materiały własne.
150. Foto. autor; foto. Grycman Jerzy.
151. Grycman J.: Materiały własne.
152. Grycman J.: Album - *Prezentacja Anna 29.5.2018 r.*
153. Foto. autor.
- 154-7. Grycman J.: Album - *Prezentacja Anna 29.5.2018 r.*
158. Foto. Adamczyk Krzysztof.
- 159-0. Grycman J.: Album - *Prezentacja Anna 29.5.2018 r.*
161. Kołodziej B.: dz. cyt. s. 255.
- 162-3. Grycman J.: Album - *Prezentacja Anna 29.5.2018 r.*
164. Foto. autor.

BIBLIOGRAFIA

Wydawnictwa zwarte

1. Adamczyk A.: Dzieje Kopalni Węgla Kamiennego Rydułtowy-Anna, Kopalnia Charlotte 1806 -1945, Rydułtowy 2012.
2. Adamczyk A.: Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792 - 1967 - 2011, Warszawa 2011.
3. Budryk W.: Górnictwo I, Katowice 1946.
4. Carnall R.: Bergmännisches Taschen-Buch für alle Freunde der Bergwerks-Industrie im besondern derjenigen Oberschlesiens, Tarnowitz 1844.
5. Codex Diplomaticus Silesiae, sechszenter Band, Breslau 1892, siebenter Band, Breslau 1875.
6. Die Bergbehörden und die ihrer Aufsicht unterstehenden Betriebe im Oberbergamtsbezirk Breslau 1944, Breslau 1944.
7. Encyklopedia Powstań Śląskich, Opole 1982.
8. Gierlotka S.: Historia Górnictwa, technika /mechanizacja / elektryfikacja, Katowice 2009.
9. Handbuch für den ober-schlesischen Industriebezirk, Kohle/Eisen Zink, Kattowitz 1942.
10. Heyne J.: Denkwürdigkeiten aus der Geschichte der katholischen Kirche Schlesiens, Breslau 1864.
11. Jahr: Verzeichnis der Steinkohlenbergwerke im Oberschlesischen Steinkohlenbecken, Gleiwitz 1926.
12. Jaros J.: Słownik historyczny Kopalń węgla na Ziemiach Polskich, Katowice 1984.
13. Jenczmionka M., Urbasik M.: Kopalnia Węgla Kamiennego Anna w latach 1832-2002.
14. Jungnitz J.: Wisitattationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakoniat Oppel, Breslau 1904.
15. Kapłanek A (red) Jak Umierały Kopalnie, Rybnik 2017.
16. Kłistała J.: Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza, w latach 1939-1945 - Słownik Biograficzny, Bielsko-Biała 2006.
17. Knie J.: Alphabetisch statistisch topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte, Breslau 1845.
18. Kołodziej B.: Kopalnia Anna na dawnej i współczesnej fotografii 1832-2004, Pszów 2010.
19. Kossuth S.: Górnictwo węglowe na Górnym Śląsku w połowie XIX wieku, Katowice 1965.
20. Ottawa E.: Zarys dziejów Kopalni „Anna” na tle rozwoju górnictwa węgla kamiennego w Górnos Śląskim Zagłębiu Węglowym 1832 – 1997.
21. Popiołek K.: Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku, Katowice 1972.
22. Porwoł P.: Zapomniane źródła wód siarkowych i kopalnia siarki, Wodzisław Śląski 2019.
23. Roemer F.: Geologie von Oberschlesien, Breslau 1870.
24. Rojek H.: 120 lat kopalni Marcel, Radlin 2005.
25. Rybnik i Powiat Rybnicki w okresie II wojny światowej, Rybnik 2009.
26. Seidl K.: Das Arbeiterwohnungswesen in der Oberschlesischen Montanindustrie, Kattowitz 1913.
27. Statistisch-topographische Uebersicht des Departements der Königlich Preussischen Regierung zu Oppeln in Schlesien, Oppeln 1819.
28. Triest F.: Topographisches Handbuch von Oberschlesien, Breslau 1865.
29. Voltz H.: Die Bergwerks und Hüttenverwaltungen des Oberschlesischen Industrie Bezirks, Kattowitz 1892.
30. Westphal J.: Jahrbuch für den Oberbergamtsbezirk Breslau, Kattowitz, Breslau, Berlin 1913.

Periodyki

1. Gwarek – organ pracowników Rybnickiego Gwarectwa Węglowego.
2. Rocznik statystyczny Kopalń Węgla Kamiennego, Katowice.
3. Rocznik Statystyczny Ministerstwa Górnictwa, Katowice.
4. Statistik der Berg und Hüttenwerke in Polnisch Oberschlesien, Kattowitz.
4. Statistik der Oberschlesischen Berg -und Hüttenwerke, Kattowitz.
5. Statystyka Górnos Śląskich Kopalń Węgla Kamiennego, Katowice.
6. Statystyka Przemysłu Węglowego w Państwie Polskiem, Warszawa.
7. Statystyka Przemysłu Węglowego w Polsce, Katowice.
8. Zeitschrift des Oberschlesischen Berg -und Hüttenmännischen Vereins, Kattowitz.
9. Zeitschrift für das Berg-Hütten -und Salinenwesen in dem preussischen Staate, Berlin.

